YARIN

AYLIK
SANAT
EDEBİYAT
DERGİSİ
Kasım '87
75
600 TL
KDV Dahil

İşçi Sınıfımızın, Gençliğimizin Onuru

BEHİCE BORAN

Yasaksız Demokrasi

YARIN

Boran Dinmeyecek!...

BEHİCE BORAN'ı yitirdik. 77 yaşında, genç bir arkadaşımızı yitirdik. Kavganın ak saçlı gencini yitirdik.

Ne zordur bir gencin ölümünü kabullenmek. Hele de o ölüm üzerine bir şeyler söylemek, konuşmak, anlatmak, yazmak. Sözcükleri seçemezsiniz, birbiri ardına getirip, dilinize ulaştıramazsınız. Gözyaşlarıysa sözcükler kadar direngen değildir. Fotoğraflar da öyle. Anılar, yazılar da öyle. Hele o fotoğraflar baştan başa mücadele, baştan başa direnç, baştan başa umut, baştan başa emek doluysa. Hele o anılar her anıyla kararlılık, her anıyla aydınlık, her anıyla sevecenlik doluysa. Hele o yazılar, her satırıyla bilinç, her cümlesiyle inanç doluysa.

Fotoğraflara bir kez daha, bir kez daha bakarsınız... Yazıları sözcük sözcük, satır satır tekrar okursunuz... Anıları yaşarsınız titizlikle, yeniden... Ve tüm bunların ardından baktığınızda, O'nun gülümseyen resmine arkadaşlarınızla birlikte, ölümün içinden yeşerdiğini görürsünüz yaşamın.

...

BEHİCE BORAN'ı yitirdik. Başakların türküsünün o gür sesini, genç sesini yitirdik.

"...
Ölü, yiğit, gölge ve buz ne varsa
Tohuma dururlar yeniden
Ve halk, toprağa gömülü
Tohuma durur bir yerde
Buğday nasıl filizini sürer de
Çıkarsa toprağın üstüne
Güzelim kırmızı elleriyle
Sessizliği burgu gibi deler de
Biz halkız, yeniden doğarız ölümlerde."

...

BEHİCE BORAN'ı yitirdik. Türkiye'nin ve dünyanın aydınlık geleceğine inanan, onun için mücadele eden herkesin yoldaşı, öğretmeni, arkadaşı, onuru Boran'ı yitirdik.

O'nun yaşamı, bir sosyalistin mücadelesinin sınırsızlığıdır. İşte bu nedenle O hiç ölmeyecek. Anısı önünde saygıyla eğiliyor, mücadelesini inanç ve kararlılıkla selamlıyoruz.

Sahibi: **SAMİ ALPTEKİN.** Sorumlu Yazışleri Yönetmeni: **MUSTAFA OKAN.** Genel Yayın Yönetmeni: **TANER GÜREL.** İdari Müdür: **YALÇIN UYSAL.** İnceleme-Araştırma Sorumlusu: **YASEMİN ÇONGAR.** Haberler Sorumlusu: **BEYHAN SUNAL - MUSTAFA ÜSTÜN. Bürolar:** İSTANBUL: **ZEKERİYA AYTEMUR.** Divanyolu Hoca Rüstem Sokak Zafer Han 7/14 Cağaloğlu. İzmir: **NEDRET GÜNDÜZ.** 846. Sokak Erbezci İşhanı No. 36 Daire 2-3 1. Beyler Konak. **Muhabirler:** Adana: Özel Sancak İşhanı Asmakat No. 5 Dörtyolağzı. Trabzon: **HASAN TOMBAK.** Maraş Caddesi Onbaşı İşhanı No. 7. **Yurtdışı:** İsveç: **GÜRHAN UÇKAN.** Box: 38045, 10064 Stockholm. F. Almanya: **MEHMET BİLGİN** Vulkan Str. 20, 4000 Düsseldorf 1. Hollanda: **RAMAZAN EKİNCİ.** Postbus 392, 6040 Aj Reormond. İsviçre: **SERDAR ATAMAN.** Apollo Str. 8, 8032 Zürih. Kıbrıs: **SEVGÜL ULUDAĞ** 19 Necmi Alkıran Sokak Lefkoşa. **Abone Koşulları/** Yurtiçi: Yıllık 4800 TL. Altı Aylık 2500 TL. Yurtdışı: Yıllık 41 DM, Altı Aylık 21 DM, Tek Satış 5 DM. **Teknik İşler/** Dizgi: **Bil Offset.** Tel: 230 18 51. Film: Arsu Offset. Tel: 229 76 92. Grafik Düzenleme: **Yarın.** Baskı: **Daily News. Yönetim Yeri:** Sağlık Sokak. 56/7 Kolej Ankara Posta Çeki: 164860. Dağıtım: Hürriyet Holding A.Ş. **İlan Koşulları/** Arka Dış Kapak: Tam Sayfa 200.000 TL. Yarım Sayfa 125.000 TL. Çeyrek Sayfa 70.000 TL. Arka İç Kapak: Tam Sayfa: 150.000 TL. Yarım Sayfa 80.000 TL. Çeyrek Sayfa 50.000 TL. İç Sayfalar: Tam Sayfa 100.000 TL. Yarım Sayfa 60.000 TL. Çeyrek Sayfa 35.000 TL.

TÜSTAV
ARŞİVİ
Umur Coşkun
Bağışı

Yasaksız Demokrasi...

Behice Boran öldü. Sosyalizm maratonunun yorulmaz koşucusu, koşusunu bitirdi. 77 yıllık yaşamı ile bu uzun koşunun nasıl koşulacağını bizlere gösterdi. Bağımsızlık, demokrasi, sosyalizm, barış mücadelesinin en gencimizden militanı ve önderini kaybettik. O, maratonun 100 m. koşusu gibi koşulamayacağını söylerdi. Türkiye'nin ve dünyanın aydınlık geleceği için verilen mücadelenin de maraton gibi koşulacağını söylerdi. Bize bunu öğütlerdi, yaşamıyla da bunu örneklerdi. O hep düşünce ve davranış biçimleriyle aramızda yaşayacak, yaşatacağız.

"Yaşamı boyunca demokrasinin kararlı savunucusu Boran, hep işçi sınıfının birliğini sağlamak için didindi." Mezarı başında konuşan Sadun Aren bunları söyledi. Ancak eksik söyledi. O, ölümüyle de bu didinişini sürdürdü. O'nun cenaze töreni, oluşturulmasında önderlik ettiği Türkiye Birleşik Komünist Partisi'nin legalleşme mücadelesinin de önderliğini yaptı. Bütün sol devrimci güçlerin sıcak bir araya gelişlerinin 12 Eylül sonrasında en geniş kitlesel biçiminin oluşmasını sağladı. O'nun ölümü huzurlu ve onurlu bir ölümdü.

Günümüzde her demokrat yurttaş devletin bütün kurum ve kuruluşlarının onun denetiminde olduğu, üstünde hiçbir kişi ve kurumun olmadığı bir parlamento istiyor. Bu parlamentonun da bütün siyasal görüşlerin sınırsız ve yasaksız biçimde, kendi güçleri oranında temsilini olanaklı kılan milli bakiyeye dayanan bir seçim düzeni istiyor. Hem yasak, hem de demokrasi olmaz. Yasaklara ve sınırlara razı olmak, demokrasinin kesintiye uğramasına, postalların altında süngü zoru ile ezilmesine razı olmak demektir. Çünkü yasaklar demokrasinin etkin savunucularından yoksun bırakılmasına yol açmak içindir. O çok yakınılan istikrarsızlığın kaynaklarından biri de tüm siyasal görüş ve örgütlenmelerin açık siyasal arenaya bütün araç ve görüntüleriyle çıkamamalarıdır. Siyasal ve toplumsal güçler dengesinin açık görüntülerinin oluşmaması belirsizlikleri çoğaltmakta, demokrasiyi kesintiye uğratma heveslerinin işine yaramaktadır.

Yasaklar bulaşıcıdır. Eski deyimle saridir. Kimse başkasına konular yasaklara ilgisiz kalmamalı. Başkasına konulan yasakların gölgesinde diğer güçlerin baskı altına alınması da olanaklıdır. Başkalarına konan yasaklara göz yummak yasakların genişletilmesini meşrulaştırır. Bugün komünistlere konan yasakların gölgesinde, komünist olmayan bütün demokrat kişi ve örgütlenmelerin dönem dönem yoğun biçimde baskı altına alındığı reddedilebilir mi? Her özgürlük girişiminin "gizli komünist parmağı" olduğu iddiasıyla suçlanması, baskı altına alınması çabalarını görmüyor muyuz? Bu, özgürlüklerin en kararlı savunucularının onlar olmasının yanı sıra, demokratik istemleri baskı altına alma isteğinin de bir ifadesidir. Bu bakımdan TİP Genel Sekreteri Nihat Sargın'ın, TKP Genel Sekreteri Haydar Kutlu'nun Türkiye Birleşik Komünist Partisi'ni yasal olarak kurmak üzere Türkiye'ye gelişleri olumludur. Türk siyasal yaşamına çok yönlü etkileri olacak bir girişimdir.

Her şeyden önce, çeşitli muhalefet unsurlarının "yasaksız demokrasi" isteklerinin samimiyeti ile sınırlarını ortaya koyacaktır. Ceza Kanunu'nun 141 ve 142. maddelerine ilişkin tutumlar daha bir belirginleşecektir.

Sol muhalefet hareketinin bazı unsurlarını gerici dayatmalara boyun eğmeye zorlayan, "sola" duvar çekme savı ile demokrasi güçlerinin gericilik ve otoriter rejim yanlıları karşısında bölünmesine yol açan tutumların "kutsal" gerekçelerinden birisi daha boşa çıkmış olacaktır. Demokrat girişimlerin "yanlış anlaşılır" gerekçesi ile yapabileceklerini oto sansürleyen tutumları azalacaktır. Bu girişimin ilk ağızda söyleyebileceğimiz bu yararları dışında siyasal yaşamımızın en başında yer alan demokrasinin geliştirilmesi mücadelesine daha geniş katkıları olacaktır.

Türkiye Birleşik Komünist Partisi'nin legal oluşumu için başlatılan bu girişim, bütün sol, demokrat, devrimci güçlerin desteğine ihtiyacı olduğu kadar, bu güçlerin birliği ve onun açık siyasal arenada biçimlenişi olacak "sol parti" istemi ve çalışmalarını da gündemden düşürmüş değildir. Seçim "sathı mahalline" girdiğimiz ve devrimci sol güçlerin kendi güçlü alternatiflerini üretmekte ve kitlelerin önüne açık olarak koymakta güçlük çektiklerinin daha açık seçik ortaya çıktığı bugünlerde, solun gündemindeki yeri daha acil ve sıcaktır. Ve bu TBKP'nin legal olarak kurulması isteğini sadece komünistlerin isteği olmaktan çıkartmaktadır. "Sol Parti" çalışmasının gündem maddelerinden biri olan Ceza Kanunu'nun 141, 142 ve 163. maddelerinin kaldırılması talebinin somutlaması olarak ele alınmalıdır. Gerek bağımsız sosyalist adayların, gerekse bütün sol güçlerin seçimlerdeki taleplerinden biri olmalıdır.

Özal iktidarının dayattığı seçim sistemi hukukçu Bahri Savcı'nın deyimiyle evrensel seçim hukukunun iki ilkesini, seçimin içtenliğini ve seçimin adaletliliği ilkelerini ayaklar altına almaktadır. Bütün siyasal görüşlerin seçmenin önüne eşit derecede sunulmasını engellemektedir. Bu demokrasi korkusudur. Otoriter rejim isteğidir. İktidar, sosyal demokrasinin solundaki partilere hayat hakkı bile tanımamakta ayak diremektedir. Sonucu değiştirme olanağı olmayan bağımsız sosyalist adaylara bile tahammül gösterememektedir. Bu koşullarda ilerici, sosyalist, sol, devrimci güçlere düşen görev, seçim olanaklarını sonuna kadar kullanarak sosyalizmin bağımsız sesini ve demokratik talepleri ortaya koymalarıdır. Görevimiz güçlerimizi birleştirmek, "ANAP'a hayır" demektir.

BAĞIMSIZLIK DEMOKRASİ SOSYALİZM MÜCADELESİNE

ADANMIŞ BİR YAŞAM

Nihat Sargın

İmzasını tanıyıp yazılarından birşeyler öğrenmeye çabalayışımdan bu yana 37 yıl geçmiş; kendisiyle tanışmanın üzerinden 30, aynı kurullarda birlikte çalışmaya başlamamızdan beri de tam 17 yıl. O gün bugündür de, aynı kurullardayız.

Önce YURT ve DÜNYA, arkasından ADIMLAR, daha sonra TAN'daki yazıları. Sanayileşmenin -bugün artık herkesin dilinde sakız olan bu basit sözcüğün- tabu sayıldığı günlerde bunun üzerine dikkati çekme, kültür ve sanat alanının en masum görünen dallarında da belli bir bakış açısıyla bir şeyler sezinletebilme, aktarabilme çabası. Ülkemizi, geçmişi ve bugününü, alışılmış resmi öğretinin dışında yeniden değerlendirme ve sorunları bu değerlendirme ışığında ortaya koyma, yeniden tanıma ve tanıtma uğraşı. Yazılara egemen olan sağlam mantık -birçoklarını tedirgin eden o sağlam mantık- ve o güne kadar bilineni bilindiği gibi kabul etmeyen o araştırıcı kafa.

Mesleğiyle ilgili araştırma, inceleme yazıları, aradan geçen 40'a yakın yıl boyunca hâlâ değerinden hiçbir şey yitirmeyen ve alanında ilk olmanın onurunu taşıyan sosyal yapı araştırmaları. Ve bunun için köylerde, köylüler arasında geçen günler, haftalar. Yirmi yıldan sonra bile seçim kampanyası sırasındaki gezilerde rastladıklarımız; çevre köylüleri arasında kendisini tanıyanlar veya o günleri bir tevatür olarak nakledenler, adını saygı ve sevgi ile yadediyorlar, içtenlikle selamlarını iletiyorlardı.

Üniversite hocalığını şahsen bilemem. Ancak aynı zamanda üniversite sıralarında okuduğumuz öğrencileri, iyi bir öğretici, fakat notu kıt bir hoca olduğunu; ilerici, sosyalist... ne olursan ol, ancak öğrenci olarak kendisinden bekleneni tam olarak yerine getirmesini istediğini söylerlerdi.

Sonra fakülte ve dergi arkadaşı üç üniversite öğretim üyesiyle birlikte haklarında açılan tahkikatlar, suçlamalar. İktidar, üniversiteyi asıl üniversite yapan gerçek bilimsel çalışmaya, bu çalışmayla birlikte araştırıcı, gerçekleri kendileri gibi yeniden değerlendirip, bu değerlendirmenin süzgecinden geçirmeye yönelen bir üniversite gençliğinin yetişmesine tahammülsüzlüğünü gösteriyordu. Üstüste açılan davalar, "milliyetçi" gençlerin tanıklıkları... Ama yetmedi. Davalar beraatla sonuçlandı. Ve sonunda CHP iktidarı onlardan kurtulmanın yolunu, bütçe müzakereleri sırasında kürsülerini lağvetmek ve böylece kendilerini açığa almakla buldu.

Tepkiler, protestolar... Yabancı üniversiteler bu değerli bilim adamlarına kucak açtı ve her türlü olanağı sağladı. Ancak Boran gitmedi. Her zaman, her şart altında yapılabilecek bir şeyler olduğuna ve bunun mutlaka yapılması gerektiğine inanıyordu. Bir yandan geçimini sağlayacak tercüme işleriyle uğraşırken; bir yandan da çalışmalarını sürdürüyor, hem bir bilim adamı, hem de bir işçi sınıfı militanı olarak görevini yerine getiriyordu.

İstanbul'a yerleşmişti. Kendisini ilk olarak 1950 ilkbaharında, büyük Nazım'ın 39 küsur yıllık mahkumiyetinin kaldırılması için son çare olarak "canıyla pullayıp" halkına başvurmak olarak nitelediği açlık grevini destekleme amacıyla yayınlayacağımız Hür Gençlik özel sayısında Nazım'la ilgili bir incelemesinden yararlanmak için başvurduğumda tanıdım. Aynı günlerde 14 Mayıs seçimleri oldu ve Demokrat Parti iktidara geldi.

Bu sırada Boran'ı Türk Barışseverler Cemiyeti'nin kurucusu ve genel başkanı olarak görüyoruz. Boran, Stockholm çağrısının ertesi yılında Türkiye'de barış hareketinin ilk çekirdiğini filizlendiriyordu. Kimileri önceden beri ve hatta şimdi bile, bu kanunlarla ve böylesi iktidar altında hiçbir şey yapılamaz desinlerdi; yapılacak bir şeyler mut-

laka olmalıydı ve yapılmalıydı. Arkadaşlarıyla birlikte Boran yapıyordu.

Barışseverler Derneği'nin kuruluş beyannamesi yayınlanırken, Kore Savaşı patlak verdi. DP, ilerde NATO'ya alınma vaadiyle Amerika'yla anlaşmış ve Meclis'ten bile geçirmeye gerek duymaksızın Kore'ye asker gönderme kararı alıvermişti.

Barışseverler Derneği, kuruluşunun ikinci haftasında yayınladığı ve Boran başlarında, yönetim kurulu üyelerinin bizzat dağıttığı bildiri ile kararı şiddetle protesto ediyor ve Meclis'e getirilip reddedilmesini istiyordu.

Boran ve arkadaşları, daha o akşam tutuklanıp, "milli menfaatlere zarar verecek faaliyette bulunmak" tan sanık olarak askeri siyasi mahkemeye sevkedildiler. İrkilinmesin, adı buydu ve nasıl bir mahkeme olduğunu, adı bile yeteri kadar anlatmaktaydı.

Türkiye eski Türkiye değildi ve üstelik mahkeme heyeti karşısında Boran vardı. Mahkemedeki konuşmalarını, savunmasını bugün bile hatırlayanlar çok. Tahliyeler, yeniden tutuklanmalar, karşı oy yazıları... Sanık sandalyesi, başlıbaşına bir mücadele aracı olmuştu Boran'la birlikte. Sonunda mahkumiyet. Arada çocuğunun doğuşu. Kalan cezası için Nevşehir Cezaevine gönderildiğinde aynı suçlama ile yattığım siyasiler koğuşundan karşılıklı gazete, dergi alışverişimiz.

Ve daha bu mahkumiyet dolarken 1951 büyük "tevkifat"ı dolayısıyla yeniden tutuklanma ve bu sefer İstanbul'da Askeri Mahkeme karşısına çıkarılma.

Demokrat Parti'nin en azgın günleri! Giderek yoğunlaşan baskılar... Boran ve arkadaşları, yapılabilecek bir şeyler var mıdır, sorusunun peşinde. Konuşmaların, tartışmaların ana ekseni hep bu soru. Hayır yok denemez; mutlaka olmalıdır veya yaratılmalıdır.

Derken, 27 Mayıs, Kurucu Meclis, yeni anayasa, yılların birikimiyle işçi sınıfında görülen büyük hareketlilik... Yüzbinlik Saraçhane Mitingi ve Meclis'e yürüyen yapı işçileri. Yeni seçim yasası ve seçimler öncesinde yeni partilerin kurulma olanağı.

13 Şubat 1961'de Türkiye İşçi Partisi kuruldu. İstanbul Sendikalar Birliği yöneticileri, işçilerin doğrudan bir partiye olan ihtiyaçlarının sezgisiyle TİP'i örgütlediler.

O sırada bir de YÖN vardı, etkisi oldukça geniş bir çevreye yayılmış; ileri devletçilik sloganıyla yönlenen, yönlendirilen; isterseniz ileri Kemalistler de diyebilirsiniz, yeni Kadrocu'lar da. Ve YÖN'cülerin çabası ve öncülüğüyle, TÜRK-İŞ liderlerinin de katılmasıyla bir Çalışanlar Partisi teşebbüsü. Yukardan aşağı, aydınlar eliyle ve Nasır Mısır'ından İsveç sosyal demokrat iktidarına kadar geniş bir örnekler dizisinden hareketle, CHP'nin daha solunda, ama CHP örnekli bir parti girişimi.

Boran da Vatan'da yazıyordu. YÖN'le polemikleri, Osmanlı döneminin yeniden değerlendirilişi ve dikkati işçi sınıfına ve her şeyden önce "sınıf" ayrımına çekme gayreti ve de tüm sorunları sınıf gerçeğinden hareketle ortaya koyma; bunu bulandırıcı, sulandırıcı, bilerek-bilmeyerek yapılmış tüm yanlışları, o sağlam mantıkla yerli yerine oturtma uğraşı.

Türkiye İşçi Partisi'nin ilk yılı, el yordamı ile çalışmalar, bocalamalarla geçti. Ama onlar işçilerin arasından yetişmişlerdi; bilimsel sosyalizmi bilmeseler, tanımasalar da sınıfsal sezgileri, onları bir işçi partisini kurmaya iten sezgileri vardı. Ve basını dikkatle izliyorlar; sosyalistleri tanımaya çalışıyor, onlarla tanışmaya başlıyor, değerlendiriyorlardı. Kendilerine, sezgileri yol gösteriyordu. Bu işin, eskiden beri bu yolda emek, çaba harcamış, nice sıkıntılara göğüs germiş, sosyalist tanınan aydınların katkısı olmaksızın yürümeyeceğini gördüler ve sonuçta sosyalistler Partiye girip; bürolarında, kurullarında çalışmaya başladılar. Boran da bunlar arasındaydı. Önce Etüd Bürosu'nda, Program'ın yazılışında birinci derecede görevli oldu. Arkasından, İstanbul'un seçilmiş delegesi olarak 1964 Şubat'ında İzmir'deki ilk Büyük Kongrede Merkez Yürütme Kurulu'na seçilerek Parti organı Sosyal Adalet'teki yazıları, Parti toplantılarındaki konuşmaları; hepsinin ötesinde kurullardaki çalışmalarıyla, Parti'nin kitleselleşirken aynı zamanda bilimsel sosyalistleşmesi sürecinde teorisyen ve ideolog olarak vazgeçilmez yerini aldı.

Sonrası herkes tarafından biliniyor. İlk Büyük Kongre'den itibaren Merkez Yürütme Kurulu üyeliği, Aybar sapması sonucu Merkez Yürütme Kurulu'nda çıkan görüş ayrılığı. Arkasından olağanüstü Büyük Kongre, yeniden Genel Yönetim Kurulu üyeliği, Aybar'ın istifasından sonra Şaban Yıldız'ın Genel Başkanlığı döneminde Genel Sekreterlik ve 1970 Büyük Kongresi'nde Genel Başkanlığa seçiliş.

Tabii bu arada 1965-1969 arasında milletvekilliği ve milletvekilliği sırasında da Parti grubunun dışişleri ve milli savunma konularındaki esas ve gereğinde hemen her konuda sözcülüğü ve Ortak Pazar Parlamento Komisyonunda TİP temsilciliği.

İlk Büyük Kongreye sunulan aday tavsiye listesi, bir tavsiye listesi denemeyecek kadar çok sayıda üyenin adını kapsıyordu. Boran, gizli oyla yapılan seçimlerde, iki delegenin devamlı yanında oturarak kendi oy pusulasıyla yakından ilgilendiklerini görünce önce şaşırmış, biraz da sinirlenmişti. Ama sonra işin esası anlaşıldı. Kendi illerinde Parti'yi kuran ve Büyük Kongre'ye kadar Genel Merkez'le temasları çok sınırlı kalan delegeler, bu kadar çok isim arasından bir seçmeyi kendi kendilerine yapmaktan ve bunun sonucu istemeden bir yanlışlığa düşmekten korkarak, onun pusulasını örnek almak istemişlerdi. Onun adı ve adı ile birlikte kendilerinin de uzaktan uzağa bildikleri geçmişi onlar için yeterliydi ve yanlışlık korkusu kalmazdı. Uç bir örnekti kuşkusuz;ama Boran'ın görüşleri, o görüşler doğrultusunda yaptığı açıklamalar, her zaman durumu aydınlığa kavuşturmuş; konuyu tüm ayrıntılarıyla bu aydınlığa karşın kafasında olgunlaştıramayanlar için, onun kullandığı doğrultuda oy kullanmak da, yanılgıya düşmemenin en sağlam güvencesi sayılagelmiştir. O ise eğer bir görüş farkı varsa, bu farkı adım adım genele, soyuta doğru kovalayarak, hangi metodolojik hatadan kaynaklandığını, belki de eski bir öğretmen olmanın alışkanlığıyla, bıkmadan, usanmadan ortaya koymaya çalışır.

Milletvekili olarak da, Meclis içi ve dışı çalışmalarında yaptığı konuşmalarla, yiğit çıkışlarla yalnız yakın değil, karşıt görüşte olanlara da saygın kişiliğini kabul ettirmiştir. YTP Genel Başkanı'nın içtenlikle

"Eskiden böyle değildi, TİP'liler Meclis'e girdikten sonra Meclis'in düzeyi yükseldi" mealindeki sözleri, boşuna söylenmiş değildi. Ve kuşkusuz bunda Boran'ın payı büyüktü.

1971 12 Mart'ından sonra Parti

BORAN'DAN GENÇLERE

kapatıldı. Boran ve Merkez Yürütme Kurulu üyeleri askeri mahkemeye sevkedildi. Boran şöyle demişti arkadaşlarına: "Bu da mücadelenin bir parçasıdır; diğerlerinden daha az önemli olmayan, hatta belki daha fazla önem taşıyan bir parçası. Bugün gelinen çizgiyi savunmak, bugünle birlikte asıl bundan sonrası için önemlidir. Mahkeme kararları her ne olursa olsun, bilimsel sosyalist hareket politik düzeyde mutlaka ifadesini bulup su üstüne çıkacaktır ve kendisinden önceki hareketin ulaştığı noktadan göreve başlayacaktır."

Nitekim öyle de oldu. 1975'te Türkiye İşçi Partisi, hareketin ulaştığı noktaya dayanarak daha ilerisinde yeniden kuruldu ve göreve başladı. Kuruluştan bu yana da Behice Boran Türkiye İşçi Partisi'nin Genel Başkanı. Ve artık kişiliği de Parti'ninki ile birleşmiştir, diyalektik bütünlük içinde. O kişilik Parti'ye damgasını vurmuşsa, o kişiliği de yoğurup biçimlendiren Parti'dir elbet ve daha geniş alınırsa; geçmişten bugüne akıp gelen işçi sınıfının mücadelesidir; mücadelenin en üst düzeyde ifadesi olan işçi sınıfının politik hareketidir. Boran'ın yaşam öyküsü ile işçi sınıfımızın politik hareketinin tarihi arasındaki kopmaz bağ da bunun bir başka kanıtı değil mi?

Boran'ın bilimsel sosyalizmin Türkiye'ye, Türkiye'nin sorunlarına uygulanışı ve çözüm yollarının bulunuşundaki katkıları, harekete bugün ve gelecek için kazandırdıkları burada ayrıca ele alınacak değil. Yalnızca bir nokta var ki, yaşamsal önemde. O da, Boran'ın tüm yazıları, konuşmaları... Kısaca tüm çalışmalarında ısrarla ve ısrarla bağımsızlık, demokrasi ve sosyalizm mücadelesinin bütünlüğüne dikkati çekmesi; hem de bilimsel sosyalizm adına kimilerinin yaptıkları gibi sosyalizmi bilinmeyen bir geleceğe ertelemek nesnel sonucunu doğuracak yaklaşımlara karşı, tüm çaba ve uğraşları sosyalizme bağımlı kılmayı ön plana çıkarmasıdır. Ve de açık-gizli şablonculuktan kesinlikle kaçınılması gereğini her zaman vurgulamış olmasıdır. Ama bütün bunların ötesinde Boran'ı Boran yapan militan kişiliğidir. Dost için, düşman için Boran denince akla gelen mücadeleciliktir; yılmak yorulmak bilmeyen mücadeleciliktir; bu mücadeleci, militan kişiliktir. Ve tüm katkılarıyla birlikte asıl bu militan kişiliğiyle hepimize örnektir. Ülkemiz kadınlarının, en geniş anlamıyla ülkemiz aydınlarının ve en önde ülkemiz işçi sınıfının onurudur Boran.

O, 70 yılın saygın kişiliğinde araştırıcı, sosyolog, öğretmen, yazar, ideolog, önder... niteliklerini militan kişiliğinde birleştirmiş; anne, abla, arkadaş, yoldaş olmuştur hepimize.

O'na başkan veya başkanım denebilir ve denmiştir. Ama üniversitedeki ilk görevinden bu yana en çok tekrarlanan "hocam" deyimi olmuştur. Bugün de resmi durumlar dışında tüm Partili arkadaşlarının gözünde O hocadır ve kendisine de öyle hitap edilir. Gerçekten hocadır Boran, hepimizin, tüm işçi sınıfı militanlarının hocası.

70. doğum yılınız kutlu olsun Hocam...

(*) "Bağımsızlık, Demokrasi, Sosyalizm Mücadelesine Adanmış Bir Yaşam", Yürüyüş Dergisi'nin 26 Nisan 1980 tarihli özel sayısından alınmıştır.

□ *Siz uzun soluklu bir mücadele dönemi yaşadınız. Gençlere böyle uzun ve soluklu bir mücadele için ne öğütler verirsiniz?*

BORAN ■ Evvela uzun süreli kalabilmek için sağlığa çok önem vermek gerekir. Bunun için de muntazam bir hayat yaşanmalıdır. Ve bunu sadece kişisel açıdan söylemiyorum. Herkes için sağlıklı yaşamak bir amaçtır; ama bilimsel sosyalistler için bu, politik bir görevdir. İyi mücadele edebilmek, dayanabilmek için sağlıklı olmak gerekir. Düzensiz bir hayat, onun yorgunluğu, verimli çalışmanın şartları değildir. Verimli çalışılamaz bu şartlarda! Onun için elimizden geldiğince, yaşamımıza, sıhhatimize dikkat etmemiz gerek. Bu, dediğim gibi politik bir görev.

Bu, birinci dikkat edeceğimiz noktadır. Buna bağlı olarak diyebiliriz ki, aynı zamanda dış görünüşümüze dikkat etmek lazım. Bunda şıklığı kastetmiyorum. Ama bir elbisemiz varsa, o derli toplu, temiz olmalı. Traş olmamış, saçı taranmamış; paçası, eteği sökük bir görünümde olmamalıyız. Çünkü insanlara önce dış görünüşümüzle etki yapıyoruz. Söyleyeceğimiz sözün bir ağırlık taşıması için bizi gördüğü zaman "Bu da neyin nesi?" dedirtmemek gerek.

Üzerinde durulacak ikinci bir nokta, kendimizi devamlı geliştirmemiz gereğidir. Ben bunu devamlı söyleyegeldim. Konuşmalarımda söyledim, yazdım da. "İşte ben bilimsel sosyalist oldum" deyip noktayı basmak olmaz. Bilimsel sosyalist olmak sürekli bir gelişmedir, bir süreç işidir. Öyle olması gerekir. Bunun yaşı yoktur. Benim gibi 70 yaşına da gelseniz, yine daha iyi bir bilimsel sosyalist olabilme zorunluluğu ve olanağı vardır. Ve bana düşen görev kendimi daha iyi bir bilimsel sosyalist olma yolunda geliştirmeye çalışmaktır. Daha önce de söylemişimdir. Bir insan, "Ben artık oldum; işte bilimsel sosyalist bu kadar olur" der de, kendisini devamlı olarak aşmayı, geliştirmeyi bir hedef olarak almazsa, o insan ölmeden önce ölmüş demektir. Politik olarak ya da kişilik olarak ölmüş demektir. Çok zengin bir teorik ve pratik hazinesi olan, 1,5 yüzyıla varan zengin bir birikimi olan bilimsel sosyalist gelişmeyi öğrenmeliyiz. Buna zorunluyuz.

Fakat öğrenmeyi, okuduklarımızı adeta ezberlemek anlamında, aynen tekrarlamak anlamında değil; kafamızda tartışarak yapmalıyız. Bizim, öğrenim sistemimizden gelen hatalardan arınarak; ezbercilikten, aynen tekrarlamaktan kaçarak; okuduklarımızı daima, adeta kafamızda tartışarak okumamız lazım. Sual sorarak, suallerin cevaplarını arayarak, tartışarak, bağlantılarını kurarak; fikirler birbirlerine nasıl bağlanmış, nasıl neticeye gitmiş, hep bunun bilincinde olarak, böyle bir değerlendirme içinde okumamız gerek.

Okuduklarımızı da mutlaka kendi mücadele koşullarımıza, kendi memleketimizin koşullarına bağlamamız, uyarlamamız gereği vardır. Şablonculuğa düşmemeye, çok, ama çok dikkat edilmelidir. Başka memleketlerde böyle olmuş, bizde de böyle olur diye aktarmak, şablonculuk denen şey. Bu değil. Bu söyleşi içinde de, altını çizerek birçok kere yazdığım ve söylediğim bir gerçeği tekrarlayacağım. Bin kere de söylesem azdır. O da bilimsel sosyalizmin şu kuralı: Devrimci teori olmadan devrimci hareket olmaz. Ama devrimci teori, somut koşulların somut tahlili neticesinde elde edilir.

Tabii bu tahlil bilimsel sosyalist teorik çerçeve açısından elde edilir. Bunu hiç unutmamalıyız... Kendi hareketimize, kendi koşullarımıza okuduklarımızı uyarlamak. Kendi sorunlarımızı çözmek için literatüre müracaat ederiz, bu bizim için çok aydınlatıcı olur; bize yol gösterici olur. Ama her zaman bize milimi milimine uygun olmaz, bize yol gösterici olur; esas çözümün anahtarını verir. Bunu pratikte uygulamaya gelince, ayrıntı gibi görünen, küçük gibi görünen, ama uygulamanın başarılı olup olmayacağını büyük ölçüde etkileyen birtakım sorunlar çıkar. Bunları okuduklarımız, öğrendiklerimiz ışığında çözebilmemiz gerekir.

Dediğim gibi gerek bilgimizle, gerek bilincimizle, gerek mücadelemizle; gerek yaşamımız, kılığımız kıyafetimizle Partili olarak yeteneklerimizin ölçüsünde örnek insan olmaya çalışmalıyız. Ve tekrar edeyim. Propaganda için kitlelere gittiğimiz zaman biz birey olarak güven uyandıran, saygı uyandıran insanlar olmalıyız. Güven veremiyorsak, saygı uyandıramıyorsak, bilimsel sosyalizmin en büyük doğrularını tekrarlayalım; en hızlı, keskin ajitasyonları yapalım, netice alamayız. Her birimiz kendi şahsımızda hareketi ve davayı temsil ediyoruz. Onun sorumluluğunu her an duymamız gerekir.

Her Anını, Her Dakikasını Sosyalist Yaşadı

Türkiye işçi sınıfı hareketinin büyük önderi; barış, bağımsızlık, demokrasi ve sosyalizm mücadelesinin yorulmak bilmeyen savaşçısı Behice Boran'ı yitirdik. Boran'ın yaşamı, bir yaşamın bir davaya nasıl adanacağının en güzel örneklerinden birisi idi. O, kendi yazgısını, işçi sınıfı hareketinin yazgısına bağlamıştı. İşçi sınıfı hareketinin kabardığı, geliştiği dönemlerde, şavaşımı en önde yönlendirenlerdendi; hareketin gerilediği, amansız saldırılara uğradığı zamanlarda, direnişin en ön saflarında o vardı. Boran, 77 yıl süren bir maratonda, hiç duraklama geçirmeden, yarışı terketmeyi bir an bile aklından geçirmeden koşan yaman bir koşucu idi.

İşçi sınıfı hareketimiz, sosyalist ve sol güçler amansız baskılara, sık sık yenilen darbelere karşın, bugün azımsanmayacak teorik, pratik birikimlere sahiptir. 12 Eylül'le yenilen çok büyük darbeye karşın, demokratik ve sol güçlerin tam anlamıyla dağıtılamamış olması; yenilen darbeden kısa bir süre sonra barış ve demokrasi mücadelesinin yeniden yeşermeye başlaması, bu birikimin sonucudur. Bu birikimin altında, işçi sınıfı hareketinin 70 yıllık mücadelesi yatmaktadır. Tırnakla kuyu kazılır gibi verilen bu 70 yıllık mücadelenin çok büyük bir bölümünde Behice Boran'ın seçkin bir yeri, alınteri, emeği ve özverileri vardır.

Boran'ın harekete katkıları çok yönlüdür. Bir sosyal bilimci ve öğretim üyesi olarak Marksist görüşlerin yayılmasında, Marksist kuşakların yetişmesinde önemli katkıları olmuştur. O'nun bilimadamı niteliği, harekete önemli teorik katkılarda bulunmasını sağlamıştır. Marksist dünya görüşünün, somut olgulara uygulanması ve olguların bu gözle açıklanması ve tahlilinin parlak örneklerini vermiştir. Daha 1940'lı yıllarda dergilere yazdığı yazılarda faşizme ilişkin tahlillerinin yetkinliği, o dönemin dünya ve Türkiye koşulları dikkate alındığında çok çarpıcı ve etkileyicidir.

"Faşizm, belirli tarihsel şartlar altında meydana gelmiş olan belirli bir cemiyet-devlet sisteminin adıdır. Faşizm, içinde belirdiği cemiyetin tarihi, mahalli şartlarına göre çeşitlenmeler, hususiyetler gösterir, fakat bütün faşist rejimlerde müşterek esas vasıflar vardır; bunların mevcut olup olmadığına göre bir rejimi faşist veya faşist değil diye vasıflandırabiliriz."[1] *"Faşist rejimi en esas, ayırıcı vasfı ile bir cümlede ifade etmek lazım gelirse, diyebiliriz ki faşizm, hususi büyük sermaye gruplarının açık, şiddetli teröre dayanan diktatörlüğüdür."*[2] *"Faşizmi Mussolini ve Hitler yaratmadı. Onlar faşizmin sade sözcüsü ve mümessili idiler... Fakat onları yerlerinde tutan ve bal tutan parmaklarını yalamalarına müsaade eden kuvvet, hususi büyük sermaye idi."*[3]

Bu yazıda faşizmin sınıfsal dayanaklarının yetkin bir değerlendirmesini görüyoruz. Başka bir yazıda ise savaş sırasında faşizm tehlikesine, savaş ve barış sorunsalına önemli yaklaşımlar görüyoruz: *"Avrupa'da harbin sona erişi ile faşist devletler yere serildiler, fakat bu rejimlerin dayanağı olan büyük sermaye grupları hâlâ ayakta duruyor... Faşizmin kökünün kazınması için büyük sermaye saltanatının yıkılması elzem..."*[4] *"Büyük, inhisarcı sermaye temerküzüne karşı açılan mücadele cemiyetlerinin iç bünyesi bakımından faşizmin kökünün kazınması demekse, dış münasebetler bakımından da harplerin kaldırılmasına doğru gidiş demektir. Modern harpler, emperyalist harplerdir. Emperyalizm ise büyük mali sermayenin temerküzünün doğurduğu bir neticedir."*[5]

Faşizme ilişkin bu değerlendirmeler, Enternasyonal'in faşizme ilişkin değerlendirmeleriyle koşutluk göstermektedir. Yine değerlendirmeler, anti-faşist hareketin yıllardan gelen teorik mirasına sahip olduğunu göstermekte, kimi çevrelerin iddia ettiği gibi buğday fiyatlarına göre devrim zamanının belirlendiği bir teorik kısırlık olmadığını göstermektedir. Boran'ın teorik katkıları; araştırmaları, dergi yazıları, daha sonra da TİP programları ve belgelerine yaptığı katkıları ile sürmüştür.

Sosyal bilimcilik ve teorisyenliğinin yanı sıra Boran, iyi bir örgütleyici, seçkin bir önder ve yorulmak bilmeyen bir militandır. 1950'li yıllarda Barışseverler Cemiyeti'nin örgütleyicisi ve yöneticisidir. 1960'lı yıllarda Boran, TİP yöneticisi ve milletvekilidir. 1960'lı yılların sonuna doğru TİP'in bilimsel-sosyalistleşme savaşımının başını çekmektedir. 1970 yılındaki 4. Büyük Kongre'de bilimsel-sosyalist çizgiye oturmuş partinin lideridir. 1975 yılının 1 Mayıs'ında ikinci kez kurulan TİP'in genel başkanıdır. 12 Eylül 1980'den sonra yurt dışında işçi sınıfı hareketinin birliğinin sağlanması için ısrarlı savaşımlar içindedir. 1987 yılının 8 Ekim'inde, hasta kalbi ile, yıllardır işçi sınıfı hareketinin birliği için verdiği mücadelenin başarıya ulaştığını müjdelemesi, ölümünden yalnızca iki gün öncesine rastlamaktadır.

O, teorisyeni ve lideri olduğu hareketin yılmaz savaşçılığını yapmış, mücadele azmini hiç yitirmemiştir. Marksizmi savunmuş; üniversiteden atılmış, cezaevinde çocuk doğurmuştur. Barışseverler Derneği yöneticiliği yapmış, cezaevine girmiştir. TİP Başkanı olmuş, Kürt halkının haklarını savunduğu için cezaevine girmiştir. 1 Mayıs 1979 yılında, 1 Mayıs'a konan yasağı dinlememiş, yerlerde süründürülmüştür. 1979 seçimleri öncesinde TV'de işçi sınıfı ideolojisini savunmuş, "komünizm" sözcüğü üzerindeki yasakları ve tabuları kırmaya çalışmış; 8,5 yıla mahkum edilmiştir. Yurtdışında savaşımını sürdürmüş, vatandaşlıktan çıkarılmıştır.

Tüm bunlar, Boran'ın kararlılığını azaltmamış; tersine baskı uygulamalarını bile mücadele platformu olarak değerlendirmiştir. İşte 1970 yılında TİP'in kapatılmasından sonra mahkemede verdiği ifadeden bir bölüm: *"Emperyalizme ve faşizme karşı bağımsızlık, demokrasi ve sosyalizm için mücadele, bütün davranış ve hareketlerimizin temel direği, mihveri olmuştur. Anayasayı, demokrasiyi ısrarla, cesaretle yıllar boyu savunmuş, bunun mücadelesini vermiş olmamızın bir gerekçesi de budur. Bugün Partimizin kapanması ve kendimizin sanık sandalyesine oturtulması durumuyla karşılaşmış olsak dahi, biz bu mücadele ve uğraşlarımızdan onur ve kıvanç duyuyoruz."*[6]

Behice Boran, *"Sosyalist doğulmaz, sosyalist yaşanır"* demişti. Her anını, her dakikasını sosyalist yaşadı, sosyalist öldü. Yaşamının tüm çizgileri, işçi sınıfı hareketinin mücadele çizgisiyle örtüşen Boran'ın ölümü de hareketin bir dönüm noktasına rastlıyordu. Cenaze töreni, bir yandan 12 Eylül tasarruflarının meşruiyetine vurulan bir darbe olurken, bir yandan da özlediği barış ve demokrasi güçlerinin birlikteliğinin habercisi niteliğindeydi.

Şimdi O'nun öğrencilerine düşen, Sadun Aren Hocamızın cenaze töreninde belirttiği gibi, işçi sınıfı hareketinin birliğini daha da geliştirerek, perçinleştirerek sürdürmektir. O'nun inancını hiç yitirmediği, dünyanın ve Türkiye'nin aydınlık geleceğine giden yol da burdan geçmektedir.

1- Bir Cemiyet Sistemi Olarak Faşizm, Ant Gençlik Dergisinden aktaran Yurt ve Dünya, sayı 20, Mart 1980.
2- a.g.e.
3- a.g.e.
4- Harpten Sonra Faşizm, Ant Gençlik Dergisinden aktaran Yurt ve Dünya, aynı sayı.
5- a.g.e.
6- İki Açıdan TİP Davası, Bilim Yayınları, Mart 1975, s. 42.

"Demokratik hak ve özgürlükler, uğrund[a] mücadele veren güçler varsa hayata geçiyor."

□ *Başlangıcından bugüne dek Türkiye'deki sosyalist hareketin bir değerlendirmesini yapar mısınız?*

BORAN ■ Çok geniş kapsamlı ve derinlemesine bir konu. Böyle bir konuşmada ancak, çarpıcı birkaç noktaya değinmekle yetinmek gerek. Türkiye'deki harekette dikkat çekici ilk nokta, süre olarak, uzun süreli bir hareket oluşu. 60 yıllık bir politik hareket oluşu. Fakat, hareketin bugünkü durumuna, yakın geçmişteki durumuna baktığımız zaman, işçi sınıfının politik hareketinin bu 60 yılla orantılı sayılabilecek bir gelişme göstermemiş olduğunu görüyoruz. Dünyanın diğer bazı memleketlerinde bakıyorsunuz, yine aynı zamanlarda başlamış politik hareket ve bugün çok güçlü partiler ortaya çıkmış. İşçi sınıfının politik hareketinin partisi olarak, Türkiye'de bu durum görülmüyor. Bunun öznel nedenleri olabilir. Ve vardır kanaatimce. Yani örgütlenme bakımından, örgütün çalışması, politik, ideolojik düzeyi bakımından eleştirilecek tarafları vardır. Ama bu yeterli değildir yaptığım tespiti açıklamaya. Toplumdan gelen daha temel, nesnel nedenler de var.

Bu konuda iki noktaya kısaca işaret edebilirim. Birisi, Türkiye'de Ulusal Kurtuluş Savaşı sona erdirilip, cumhuriyet ilan edildikten sonra, Batı örnek alındığı iddiasıyla harekete geçildiği halde, Batıdaki burjuva demokrasileri gibi bir demokrasiye gidilmemiş olmasıdır. Bir taraftan Osmanlı İmparatorluğundan gelen mutlakiyetçi, tek merkezli bir devlet geleneği var; diğer yandan Türkiye burjuvazisinin en baştan beri kendisine asıl tehlikenin nereden geldiğinin farkında olması var. Bilimsel değerlendirmeler yapmadan, -ben buna sınıf içgüdüsü diyorum- işçi, emekçi sınıfları en baştan kontrole alma yoluna girmiştir. Ulusal Kurtuluş Savaşı yıllarında işçi sınıfı ve emekçi kitlelerde görülen hareketliliği önlemek yoluna gitmiştir ve önlemiştir. 1930 yılına erişmeden, 1920 yıllarının başında var olan hareketlilik bastırılmıştır. Doğu'daki isyan bahane edilerek çıkarılan Takrir-i Sükun Kanunu asıl işçi sınıfına, halk kitlelerine karşı baskı aracı olmuştur. Böylece, 1930'lara doğru, işçi sınıfı partisi olan veya olmak iddiasında olan partiler ortadan kaldırılıyor. Sendikalara tahammül edilemiyor. Onlar da giderek tasfiye olunuyor. Ve 1930'a geldiğimizde, ortada sendikalar alanında da, yardımlaşma dernekleri olmaktan öteye gitmeyen örgütlerin dışında sendika kalmıyor. 1936'da çıkarılan İş Yasası ile sendikalaşma, grev, toplu sözleşme gibi haklar tamamen reddedilmiş oluyor. İşçiler denetim altına alınıyor. Bunlar, işçi sınıfının politik hareketinin gelişmesine elverişli koşullar değil. Dünyanın başka yerlerindeki gelişmeler de gösteriyor ki, bu derecede baskıcı rejimler altında hareket, ancak illegal olarak yürüyebiliyor ve büyük boyutlarda gelişme fırsatı da olmuyor. Hatta o kadar ki, Hitler öncesi Almanyası gibi, işçi sınıfının partisinin çok güçlü olduğu, seçimlerde milyonlara varan seçmenden oylar aldığı bir ülkede bile bir faşist rejim, bir baskıcı rejim gelince partinin etkinliğini göremiyorsunuz. Türkiye'de esasen genç olan hareketin ilk adımlarının, bu derece baskıcı bir rejim altında atılmış olması, gelişmesini önleyici bir faktör olarak büyük rol oynuyor.

Tabii, tek parti rejiminin bu niteliğinin oluşumunda, Türkiye burjuvazisinin Avrupa'da gelişen faşist hareketlerden de deneyim aktarması söz konusu. Mussolini ve Hitler yönetimleri, gerçekten Türkiye burjuvazisi için, işçi sınıfı hareketinin bastırılması konusunda model oluyor. Ve nihayet bilindiği gibi, 1936'da ünlü 141 ve 142. maddeler alınıyor İtalyan yasasından. Hareketin gelişmemesinde hem öznel, hem de böylesine önemli nesnel nedenler var.

Bir başka nesnel neden olarak şuna da işaret edebiliriz sanıyorum. Cumhuriyetin ilanından sonraki dönem, bir devrim öncesi dönemi değildir; bir devrim sonrası dönemidir. Burjuvazi kendi çapında bir devrim yapmıştır. 1908'de başlayıp, 1923'te cumhuriyetin ilanıyla noktalanan bir burjuva devrimi yapmıştır. 1923'ten sonra da, bu burjuva devrimini güçlendirmek, geliştirmek yoluna gidilmiştir. Onun için de böylesine baskıcı olabilmiştir. Muzaffer bir burjuvazinin, devrim sonrası yönetimiyle karşı karşıyayız. Halbuki, devrim öncesi durumlardadır ki, toplum çözülme halinde bulunduğu için ilerici hareketler, bu arada, tabii işçi sınıfı hareketi gelişme fırsatını daha kolay bulur. Zannediyorum ki, bu da bir faktör olarak gösterilebilir.

□ *Bu konuyu bir de Türkiye İşçi Partisi'nin eski ve yeni dönemde bu çerçeve içindeki deneyiminin ne olduğu noktasına bağlayabilir miyiz?*

BORAN ■ Türkiye İşçi Partisi'nin kuruluşuyla birlikte bence başta gelen önemi şudur: TİP kuruluncaya dek hareket, 1946'daki kısa dönem dışında, hep illegaliteye itilmiştir. Ve anlattığım koşullarda illegaliteye itilmiştir. Bu hareket işçi sınıfıyla gerçek ilişkiler kurup, işçi sınıfının içine yerleşememiştir. Daha çok küçük bir grubun -işçi sınıfından fiili ilişkiler bakımından kopuk diyebileceğimiz- bir hareketi olmuştur. Bu hareketi yürütenler içinde şüphesiz işçiler vardı. Ama birey olarak. Partinin, örgüt olarak işçi sınıfının içine girmesi, orada köprü kurması, işçi sınıfıyla sınıf olarak sürekli ilişki içinde olması durumu yoktu.

Türkiye İşçi Partisi'nin kuruluşu ise, bir kere, işçi sınıfından gelen bir hareket. Bilindiği gibi 12 sendikacı Partiyi kuruyorlar. Ben bunun üzerinde her zaman durmuşumdur. Çünkü bir küçümseme eğilimi görülmüştür bazı solcularda. Bu sendikacılar sosyalist değildi, bilinçli değildi; kişisel dürtülerle partiyi kurdular gibi... Halbuki, bence olayı öyle ortaya koymak, o açıdan bakmak yanlış. İşçi sınıfı bir politik bilinçlenmenin hiç değilse eşiğine gelmiş. Onun belirtileri ortaya çıkmış. İçlerinden kimilerinin kişisel hesapları vardı deniyorsa bile, gene objektif olarak işçi sınıfı hareketinin ekonomik düzeyden, sendikal düzeyden politik düzeye kaymasının bir belirtisi olarak ortaya çıkmaktadır Partinin kuruluşu. Bence öyle alınmalı-

a

dır. Ve TİP kurucuları bir yıl sonra sosyalist aydınları çağırdılar. Parti, bilimsel sosyalistleşme sürecine girdi. Sosyalist bir parti kimliği ile kurulmadı; o zamanki programına bakınca bunu görüyoruz, ama o kimliği bir süreç içinde kazanma yoluna girdi. Şu oldu (bu büyük bir adım bence): Ondan önce illegal koşullarda, sözünü ettiğim kopuklukta olan hareket, bu kopukluktan (kitlelerden ve işçi sınıfından kopukluktan) kurtuldu. Çok geniş çapta olmasa da, kuruluşundan başlayarak işçi sınıfıyla bir ilişki içinde gelişti. TİP'in bence önemi ve anlamı bu. Uzun yıllar illegalitede böyle soyutlanmış, tıkanmış bir hareket varken, şimdi işçi sınıfıyla organik bağlar içinde, onunla ilişki içinde, soyutlanmamış bir hareketin ortaya çıkışı.

TİP'in kuruluşunun tabii bir de şu anlamı var: Türkiye artık bir işçi sınıfı partisinin kurulmasına olanak verecek bir demokratikleşme aşamasına gelmiş. "Liberal" bir aşamaya gelmiş diyebiliriz. Bundan yararlandı Türkiye İşçi Partisi. Zaten, 1960-70 dönemi, Osmanlılarda yenileşmenin başladığı zamandan bu yana geçen uzun süreyi ele alırsak, diyebiliriz ki, Türkiye tarihinin en demokratik ya da en "liberal" dönemidir. TİP bundan sonuna kadar yararlanmasını bildi. Ve Türkiye, 1960-71 arasında tarihinin en liberal, en demokratik bir dönemini yaşadıysa, bunda TİP'in de büyük katkısı oldu. Çünkü TİP gibi bir hareket olmasaydı, ona koşut, onunla beraber, onun dışında da sol aydınlar ve gençlik arasında bir hareket belirmeseydi; Türkiye'deki demokrasi 1960-71 arasında olabildiği kadar olamazdı. Çünkü, demokratik hak ve özgürlükler ancak onlara sahip çıkılarak, onların uğrunda mücadele veren güçler varsa hayata geçiyor. Yoksa 1961 Anayasasının, o demokratik, halktan yana maddeleri tamamen kâğıt üzerinde kalırdı.

Türkiye İşçi Partisi, örgütlü ve çok bilinçli olarak demokratik özgürlüklere sahip çıktı. Anayasal haklara sahip çıktı. Ve anayasa hukukunun oluşmasında en büyük rolü oynadı. Çünkü, anayasa hukuku, anayasa maddelerini yazmakla oluşmaz. O maddelerin uygulanmasıyla ve uygulamada yorumlanmasıyla oluşur. Bu konuda önemli yorumlar yaptı Türkiye İşçi Partisi. Bir gün mecliste, bizim bir arkadaşımızın konuşmasından sonra Demirel kürsüye geldiğinde şunu söyledi: "Bu TİP sözcülerine bakarsanız, bizim anayasa onların programına göre yapılmış" dedi.

Biz anayasaya öyle yorumlar getiriyorduk ki, Kurucu Meclis'te, anayasayı yapanlar, o maddelerin öyle yorumlanabileceğini, öyle sonuçlar çıkarılabileceğini düşünmemişlerdi. TİP demokratik ortamı geliştirmekle, Türkiye'de ilk olarak işçi sınıfının bilimsel sosyalist, politik hareketinin meşruiyetini, yalnız yasal değil, fiili anlamda da açıkça kabul ettirdi. Bu ilk defa oluyordu Türkiye tarihinde. Artık işçi sınıfının politik mücadelesi toplum dışına itilmek istenen bir hareket değildi; itibarı olan, resmen kabul edilmek zorunda kalınan bir hareketti. Bu, demokratikleşmeye çok önemli bir katkı oldu.

Parti, dediğim gibi, bu on yıl süresince hep bilimsel sosyalistleşme sürecini yaşadı. Dördüncü Kongre ile de bilimsel sosyalist bir raya oturdu. Dördüncü Kongre ile TİP, mükemmel, dört başı mamur bilimsel sosyalist bir parti oldu demek istemiyorum. Ama bilimsel sosyalist düzeye diyalektik sıçramayı yaptı. Elbette ki, bu niteliğini daha geliştirmesi, yetkin bir hale getirmesi gerekiyordu. Ne yazık ki bu gerçekleşemedi. Kongreden altı ay sonra parti kapatıldı. Biz, derhal parti örgütlenmesine, eğitimine başladık ama, beş-altı ayda fazla yol alınamazdı tabii.

□ *Eski dönemin temel işlevini, işçi sınıfının bilimsel sosyalist hareketinin meşrulaştırılması olarak görürsek, bu yeni dönemde partinin güncel işlevi ne olacaktır?*

BORAN ■ Bir defa meşruiyetini kabul ettirme süreci devam ediyor. Meşruiyetini kabul ettirme, yalnızca yasal kabul ettirme değildir. Asıl kitlelerin vicdanında kabul ettirmektir. Genel olarak Türkiye İşçi Partisi, kitlelerin vicdanında, işçi sınıfının nezdinde de kabul edilir hale gelmiştir. Ama, bunu genişletmek zorundayız. Bu, devamlı daha geniş kitlelere açılmak, kitleler içinde kökleşmek şeklinde olacaktır.

□ *İsterseniz, bugünkü Türkiye'nin koşullarına gelelim...*

BORAN ■ Oraya geleceğiz tabii... Bugünkü hareket için en sonra söyleyeceğimi, baştan söyleyerek konuya gireyim. Hareketin görevi ne olacaktır derseniz, defalarca belirttiğim ve hepimizin bildiği üzere, hareketin önündeki güncel ve çok ivedi sorun işçi sınıfının birliğini sağlamaktır. Bu, sendikal anlamda, ekonomik mücadelenin örgütlü alanında da böyle, politik alanda da böyle. İvedi ve önemli olarak politik hareketin birliğini sağlamak görevimiz var. Politik hareket tekleşmek zorundadır. Ayrıca, faşizm tehlikesi her zamandan daha büyük boyutlara gelmiş ve Ortadoğu'daki durum sonucu emperyalizmin Türkiye üzerindeki baskısı daha da artmış olduğu için, Ortadoğu'daki gelişmeler savaşa doğru yönelen tehlikeli durumlar yarattığı için, işçi sınıfının politik hareketinin tekleşmesinin yanı sıra, emperyalizme ve faşizme, tekellere ve şovenizme karşı bütün demokratik güçlerin güç ve eylem birliğinin gerçekleştirilmesi ve bunun sürekli hale getirilmesi için de bir cephe olarak örgütlenmesi zorunluluğu vardır. Bu da çok güncel ve ivedi bir sorundur. Çünkü, savaş ihtimali daima gerici güçlere fırsat verir ve onların işini kolaylaştırır.

□ *Bu birliğin kurulmasında TİP'in rolü ne olacaktır?*

BORAN ■ Ne olacak değil, halen ne oluyor? Türkiye İşçi Partisi bu konuda en büyük sorumlulukla ve bilinçle hareket ediyor. Açık yürekle söyleyebilirim ki, Türkiye İşçi Partisi, yalnızca Türkiye işçi sınıfının yararlarını düşünüyor, dar partisel hesaplar yapmıyor. Son derece büyük sorumlulukla, tutarlılıkla ve dürüstlükle hareket ediyor. Onun için çok önemli bir rolü, belirleyici bir rolü olacaktır.

(*) "70. Yaşında Boran'la Söyleşi", Yürüyüş Dergisi'nin 26 Nisan 1980 tarihli özel sayısından alınmıştır.

"Yaşasın Sınıfım" dedi...

Çok köklü ve uzun bir siyasal geçmişe sahip olan Türkiye, yaşanan çağların en anlamlısı 20. yüzyılın iki yarısında kanımca iki büyük siyasetçi yetiştirdi: Mustafa Kemal Atatürk ve Behice Boran. Biri ulusal kurtuluşun, diğeri sosyal kurtuluşun şaşmaz doğrultuda savaşçıları oldular. İlki ulusal kurtuluş ve bağımsızlık savaşımının cephelerinde; diğeri bağımsızlık, demokrasi, barış, sosyalizm savaşımının atölyelerinde ölümsüzlüğü seçtiler. Mustafa Kemal Atatürk, "Bağımsızlık ve özgürlük benim karakterimdir" ilkesine; Behice Boran da, "Kurtuluş sosyalizmdir" sabahına kan-ter'lerini armağan ederek, ulusal ve evrensel doruklarda Türkiye'nin adını yazdırdılar çağ'a.

Tarih serinkanlıdır ama, kendisine yakışır evlatları için sıcağı sıcağına bazı ayrıcalıklar tanıyabilir. 21. yüzyılın projektörünün sıcağıdır bu.

Rahmetli babam, öğretmenliğinin ilk yıllarında, 1925'lerde görev yaptığı bir Anadolu köyünde gece mum ışığında bir köy bilgesinin, Veysel Çavuş'un, tarihsel tefekkürünü şöyle anlatırdı çocuk kulaklarıma:

"Bak oğul, bu halk ezilmiştir; sessizdir, yüreği dumanlıdır ama tefekkürü zengindir. Ben yeni yetme bir muallimim. 'Gavur mektebinin muallimidir; dövelim kaçırtalım' diyen köylüyü, 'Durun be! Bu adam çok çalışıyor, çalışan bizdendir' diye durduran Veysel Çavuş bir gece yarısı mektebe geldi. Mum ışığı altında çalışıyorum. Buyur ettim. Oturduk konuşuyoruz. Bunları anlattı.

"— Sen ki, çok çalışıyorsun, gâvur olsan da makbul adamsın" dedi.

Sonra da ekledi:

"— Bak muallim bey, bu dünyaya iki büyük adam geldi: Hazreti Muhammed, Mustafa Kemal Paşa. Biri dedi ki; 'Vay ümmetim!', biri dedi ki; 'Vay milletim!'...

"Veysel Çavuş'la ve köylüyle sonraları çok ahbap olduk. Ama hep şunu söylediler:

"— Çalışan bizdendir...

"Çok şey öğrendim onlardan..."

Sen şimdi halkımın çınar köklerinden yeryüzünün taban sularına karışan bir duyguyu dile getirmek istiyorum payımca.

Mustafa Kemal Atatürk'ler, Nâzım Hikmet'ler, Ruhi Su'lar, Aziz Nesin'ler, Yaşar Kemal'ler ülkesinde Behice Boran, "YAŞASIN SINIFIM" dedi ve hiç bükülmedi: "SELAM YARATANA!"

Varlık Özmenek

Brüksel'den İstanbul'a...

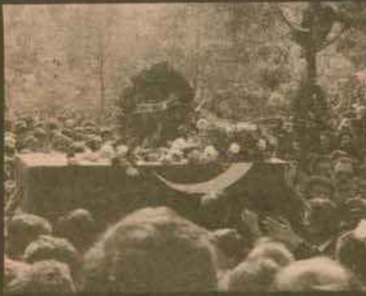

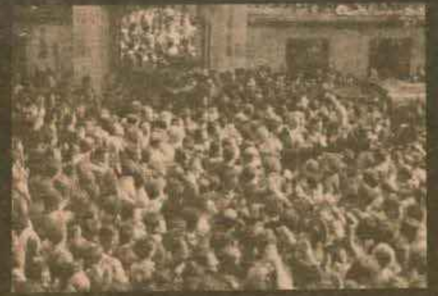

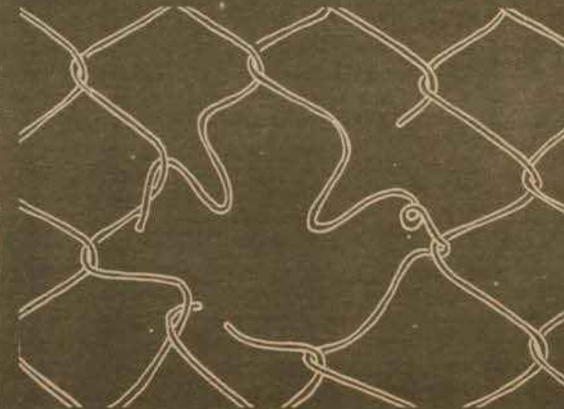

Mehmet Bilgin

TBKP

TİP ve TKP'nin TBKP (Türkiye Birleşik Komünist Partisi) adı altında birleştikleri, TİP Genel Başkanı Behice Boran ve TKP Genel Sekreteri Haydar Kutlu tarafından, 7.10.1987 tarihinde Belçika'nın başkenti Brüksel'in uluslararası basın merkezinde düzenlenen birleşik bir basın toplantısı ile açıklandı.

Basın Bildirisinde sözü edilen "yeni demokrasi kültürü" deyiminin ne anlama geldiği ve "Türk-İslam sentezi" konusundaki görüşün ne olduğu sorularına verilen yanıtlar da, "yeni demokrasi kültüründen", "demokrasi konusundaki düşünce ve tavır anlayışlarının gelenekleşerek" giderek yaygınlaştığı ve "bunların değiştirilmeleri" gereğinin anlaşıldığı, "Türk-İslam sentezi" konusundaki görüşe gelince, bunun "burjuvazi tarafından sol akımlara karşı geliştirilen bir sentez" olduğu ve "bugüne kadar yoğun olarak kullanılan milliyetçilik ve Atatürkçülüğün burjuvazi tarafından yeterli görülmediği için böyle bir sentezin yapıldığı ve bunun amacının "sol akımlara karşı bir baraj, bir set çekilme isteği"nden kaynaklandığı belirtildi.

Yarın Dergisi adına yönelttiğimiz "Somut bazı örneklerle gençlik hareketine ilişkin perspektiflerinizi açıklar mısınız?" şeklindeki sorumuza verilen yanıt ise şöyleydi:

"Gerek demokrasinin kazanılmasında, gerek demokrasi kültürünün oluşmasında gençlik ayrıca ele alınmalıdır. Bu bağlamda gençlik önemli bir yer tutuyor. Bunun için gençliğe 12 Eylül öncesinden farklı bakmamız ve büyük kitlelere seslenmemiz gereklidir. Gençlik hareketi içerisindeki kutuplaşma ve ayrışmalara karşı bir politika geliştireceğiz ve bunun için her konuda işbirliği yapılabilecek bir ortamın hazırlanması gereklidir. Geçmişte görülen parçalanmalarla önce sol politik çevreler ilgilenmeli ve eleştirilerini kendileri vermelidir.

"Bugün Türkiye'de işkenceden geçmiş, hapiste yatmış, politize olmuş aktif bir gençlik mevcut. Bununla birlikte sanatsal ve kültürel etkinliklerde bulunan başka bir gençlik kesimi daha var. Bu sanatsal, kültürel etkinliklerde bulunan çevreler hümanist, barışçı ve demokratik bir Türkiye içinde yaşamak istiyorlar. Bunlar bizim de isteğimizdir. İşte bu gençlik de diğer gençlik gibi aktifleştirilmelidir.

"Tüm bunlar şöyle ya da böyle yapılacaktır, diyemeyiz. Bunu gençler kendileri değerlendirip belirlemelidirler. Ve gençler tüm demokratik, sol örgüt ve çevrelerle birlikte çalışmalıdırlar ve bunun koşulları ülkemizde mevcuttur."

Aşağıda TİP Genel Başkanı Behice Boran ve TKP Genel Sekreteri Haydar Kutlu'nun, iki partinin birleşmesi ve TBKP'nin politik ve programatik yaklaşımları konusunda birlikte düzenledikleri basın toplantısının Basın Bildirisini sunuyoruz.

Türkiye ve uluslararası basının değerli temsilcileri...

Çağrımıza gösterdiğiniz ilgiden dolayı hepinize teşekkür ederiz.

Türkiye'nin önünde bugün demokrasiye geçilip geçilemeyeceği sorunu duruyor. Biz halkımızın demokrasi isteğine yanıt vermede en başta kendimizi sorumlu hissediyoruz. TKP ve TİP birleşmesiyle bu sorumluluğun gerektirdiği bir adım attığımız kanısındayız.

Genel olarak solun, özel olarak da devrimci solun bölünmüşlüğü ve demokrasi mücadelesinde oynayabileceği rolü yeterince oynayamaması herkesin kabul ettiği bir olgudur. TKP ve TİP birleşerek bunun tersinin mümkün olduğunu göstermeyi amaçlıyor.

TBKP, alışılmamış yeni bir kimlikle ortaya çıkıyor. Bu yeni kimlik güncel olarak halkın sorunlarına bugünden gerçekçi çözümler bulmak, Amerikancı, gerici, militarist güçlerin politikasına karşı, yapıcı, birleştirici, istikrarlı bir politikayı yaşama geçirme çabasıdır.

Türkiye toplumunun politik ve sosyal yenilenmeye ihtiyacı var. Halk arayış içinde, değişim istiyor. Demokratik bir gelişme yoluna koyulmak nesnel bir ihtiyaç olarak kendini dayatıyor. Öte yandan 21. yüzyıl eşiğinde yeni bir dünya oluşuyor. ABD ve SSCB arasında varılan prensip anlaşmasıyla nükleer silahlarda uzun tartışmalardan sonra ilk kez indirime gidilmesinin yolu açılmıştır. Uluslararası bir güvenlik anlayışının ve yeni bir ilişkiler sisteminin filizleri beliriyor. Türkiye, barışı güçlendiren bir etmen olarak bu dünyada yerini almalıdır. Ulusal güvenlik anlayışını, dış politikasını oluşan bu yeni dünyaya uygun olarak yeniden belirlemesi lazımdır.

Bütün bunları başarabilmek için demokratik istikrar gerekiyor. Sosyal demokratlardan komünistlere, Kürt demokratlardan Kemalistlere, devrimci soldan çevrecilere kadar en geniş sol güçlerin yapıcı katkısı sağlanmadan, sol güçler ile diğer demokrasi güçleri arasında bir mutabakat temelinde demokratik işbirliği gerçekleşmeden bu amaca ulaşılamaz. Yeni program tasarımızla biz sol güçlerin bugünkü kritik durumda oynayabilecekleri yapıcı rolü kendi komünist görüş açımızdan formüle ediyoruz.

Yeni program tasarımızda demokrasi fikri kilit bir rol oynamaktadır. Bugün kapitalizm çerçevesinde demokratik bir alternatif politika öne sürüyoruz. Demokrasiyi koruyup güçlendirmeden sosyalizme geçişin yolunun açılamayacağına, sosyalizme ancak demokrasi yolundan geçilebileceğine ve sosyalizmin ancak demokrasinin gelişmesiyle gelişebileceğine inanıyoruz.

Amacımız halkı daha bugünden demokrasinin mimarı haline getirmek, toplumun her alanını demokratikleştirmek, halkın katıldığı demokratik bir politik rejimi yaşama geçirmektir. Biz temel amaç olan sosyalizmin demokratik kültürünü bugünden toplumda olabildiğince yaygınlaştırmaya çalışacağız.

Demokrasiyi kazanmanın önünde güçlü bir baraj var. Emperyalizmin ve büyük ve tekelci sermayenin tam desteğine sahip olan ANAP yönetimi, Evren ile ve ordu üstyönetimi ile işbirliği içinde, hem kaba kuvvete ve tehdide başvurmakta; hem de çeşitli kesimlerin çıkar ve beklentilerini, korku ve endişelerini kendi doğrultusunda kanalize edebilmektedir. Bu güçlü barajda gedikler açmak, demokratikleşme sürecini başlatmak, ancak geniş muhalefet güçlerinin demokratik işbirliği ile mümkündür.

Giderek daha geniş çevrelerin baskı politikasıyla çözülemeyeceğini görmeye başladığı Kürt sorununa program tasarımızda yazılan barışçı, demokratik ve adil bir çözümün getirilmesi güncel bir önem taşıyor.

Partimiz sekter, içine kapanık bir parti olmayacaktır. İşçi sınıfını yalnızca kendimizin temsil ettiği, gerçeğin yalnızca bizim tekelimizde olduğu iddiasında değiliz. Öteki politik güçlerin, aydınların, emekçilerin görüşlerinden her zaman yararlanmaya çalışacağız. Türkiye'nin sahip olduğu barışçı, demokratik ve hümanist fikir potansiyelinin politik sisteme, parlamentoya, ülke yönetimine yansıtılması için çaba göstereceğiz.

Canlı bir tartışmadan yanayız. Bunun için eskisinden çok daha belirgin olarak partimizde demokrasi, iç yaşamın vazgeçilmez normu olacaktır. Dışımızdaki güçlerle her zaman yapıcı bir görüş değiş tokuşundan yana olacağız. Ülkemizin özgürce, uygarca bir politik tartışma kültürüne, yeni bir demokrasi kültürüne ihtiyacı vardır. Ülkenin sorunlarına çözüm bulma konusunda sonuç almaya yönelik diyalog ve ortak fikir üretmeden başka solu bir araya getirecek, demokrasi güçleri arasında mutabakat sağlayacak bir yol yoktur. O nedenle, yeni programımızı daha tasarı halindeyken kamuoyuna açıklıyor ve herkesle tartışmak istiyoruz. İktidara gelince de, uygulayacağımız politikaları önceden halkımızla, işbirliği yaptığımız politik güçlerle tartışmak her zaman ilkemiz olacaktır.

TBKP, komünizmin temel fikirleri çerçevesinde, yapıcılık, gerçekçilik, eleştiricilik, birleştiricilik ve demokratlığın daha bir dizi öğesiyle belirlenen çağdaş bir kimlikle ve ülkemiz komünist ve işçi hareketinin 1920'dan bu yana bütün devrimci mirasına sahip çıkarak politik mücadelede yerini alacaktır. Komünist partisinin yasaklı tutulması, 141 ve 142. maddeler, partilerimize yönelik tutuklamalar Türkiye'nin ayıbıdır.

Evren-Özal rejimi, TKP ile TİP'in birleşmesini ve komünist hareketin rolünü artırmasını önlemek için her iki partiye yönelik bir saldırıya girişmektedir. Bütün demokrasi güçlerini ve basını bu saldırılara karşı tutum almaya çağırıyoruz.

Yeni programımızı olanaklı en güçlü etkinlikle yaşama geçirebilmek için TBKP daha şimdiden legal çalışmaya adaydır.

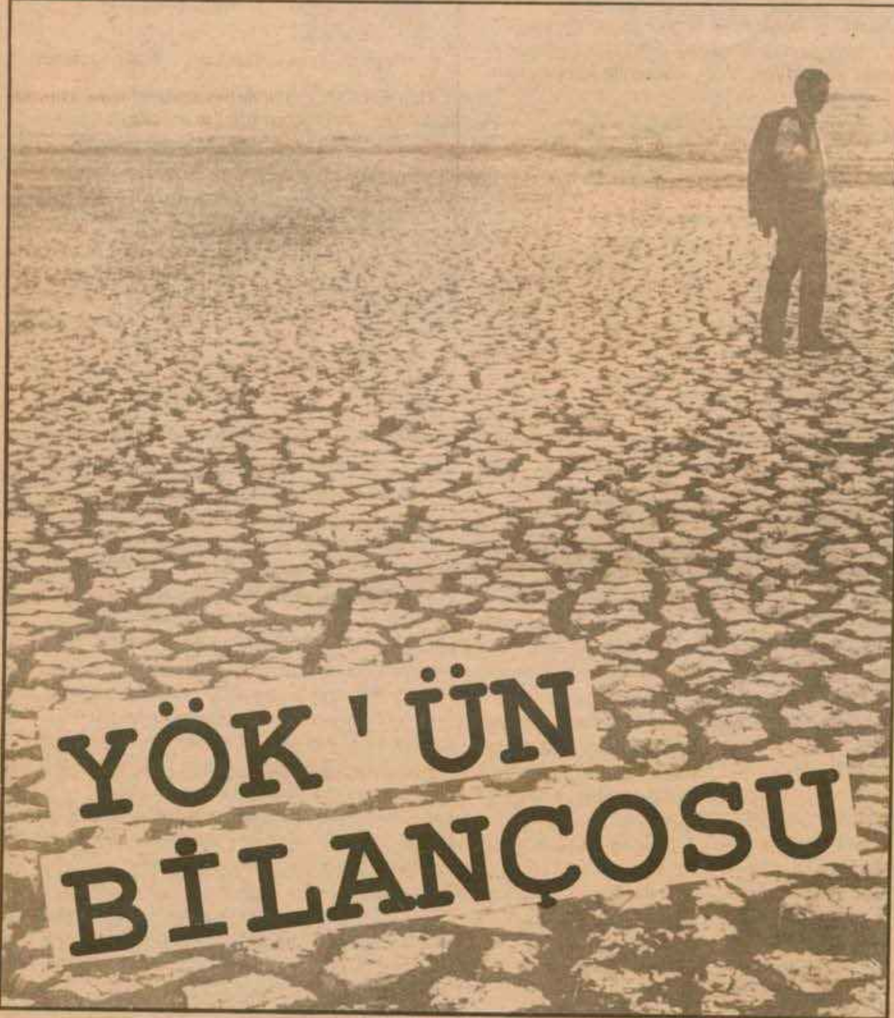
Brüksel, 7.10.1987

Behice Boran
Türkiye İşçi Partisi
Genel Başkanı

Haydar Kutlu
Türkiye Komünist Partisi
Genel Sekreteri

Hakan Özel-Ayçe Arsoy

Öğrenciler Ne İstiyor, YÖK Ne Verdi?

Kurumuyla, yasasıyla 12 Eylül mantığının yükseköğrenimdeki yansımasını, kollarından birini oluşturan "YÖK", 6 yıldan bu yana çarkın dişlerini döndürmektedir. Yetkililerince yapılan açıklamalarda "eğitimde reform yarattık", "milli üniversiteyi oluşturduk" sözleri daha manşetlerden inmeden; yasal kurumsal değişikliklerini yapmak zorunda kalan YÖK yetkilileri, ortaya çıkan demokratik öğrenci muhalefetinin etkisiyle de geri adım atmaya başlamışlardır.

YÖK bugün iktidarla çelişir gözükmektedir. Yetkili ağızlar artık "YÖK"ü "sakıncalı" bulmaktadırlar. Bu durum YÖK'ü direkt karşılarına almalarından kaynaklanıyor. Nasıl YÖK yükseköğrenim gençliği karşısında 12 Eylül mantığını temsil ediyorsa, ANAP iktidarı da yığınların karşısına aynı gerekçeyle çıkmıştır: Tek tek suskun bireyler yaratmak...

Burada karşı çıkışın iki nedeni vardır. Birincisi geçtiğimiz süreç içerisinde YÖK'ün işlevini tamamlamış gözükmesidir. İkincisi, bugüne kadar öğrenci yığınlarının taleplerini savunmadaki kararlılıkları dolayısıyla hukuksal ve politik anlamda kazanılan başarılarla YÖK'ün yıpranmış olması.

Verilen fetvalar, mantık aynen devam ettiği sürece, olayın içeriğini değiştirmeyecek; görüntüsel değişimlere de bilinç düzeyi sürekli yükselen öğrenci yığınları tepki vermekte fazla gecikmeyecektir.

Bugün "özerk-demokratik üniversite" istemi, öğrenci gençlik içinde yoğun bir şekilde tartışılmaktadır. Güncel sorunlara sahiplenmek, çözüm önerileri üretmekten yola çıkılmıştır. Demokratik öğrenci hareketi kısa ve uzun erimli taleplerini çok iyi belirlemiştir. Bu yolda "adım adım" ilerlenmektedir.

YÖK artık iflas etmiştir, büyük tahribata uğramıştır, kendi mantığı içinde tutarlılığını yitirmiştir.

6 yıllık süre içinde onbinlerce öğrenci okullardan atılmış, parasızlık yüzünden insanlar okuyamamışlardır. Altyapı tesislerinin yetersizliği, değerli öğretim elemanlarının bilinçli bir şekilde okullarından uzaklaştırılması; kültürel, sportif etkinliklerin yetersizliği, sınav sisteminin çarpıklığından araştırma ve dinlenme gibi ihtiyaçlara zaman kalmaması ve bunlara ekleyeceğimiz daha birçok sorunun tek sorumlusu YÖK'tür. Bu mantık mahkum edilmelidir.

Biz burada bilimsel özgürlüğe, özerkliğe, öğrenim özgürlüğüne açılan yaraların kısa, rakamsal ifadelerle bir değerlendirmesini yapmaya çalıştık. Bu bilançoda yer alan verilerin kısa yorumları da verilmek istenen "eğitimin" boyutlarını göstermektedir.

Bu çalışmayı gerçekleştirirken, veri anlamında birçok zorlukla karşılaştık. Özellikle atılmalar ve harçlar konusunda hiçbir veri elde etme olanağımız olmadı. Saklanıyor. Devlet sırrı gibi saklanıyor. Sürekli "başarı" olarak değerlendirilen veriler yayınlanıyor.

Bugüne kadar toplanan harçlar nereye gidiyor. Milyarlarca lira toplanıyor. Herhangi bir açıklama yapılmıyor. Üstelik bu harçların verimliliğinden de kuşku duyuluyor. Enflasyonu aşağı çekme politikalarının yansımalarından biridir desek, karşımıza bütçe çıkıyor. Gerçekten alınan harç miktarı, kaba bir hesapla ülke bütçesinin ancak binde 7'sine karşılık geliyor.

Bu olay ancak ve ancak dar gelirli emekçi halkımıza indirilen bir darbe olarak, yaşamda yerini buluyor. Bugün birçok insanın harçlarını ödeyememe durumu var. Okulunuzu bitirseniz bile ilişiğinizi kesemiyorsunuz; harçlarınızı ödemediğiniz için. Bunun altında bir mantık yatmaktadır. Paralı üniversite oluşturmanın mantığı, kadro yetiştirmek, düzene uygun kafalar ortaya çıkarmaksa; harç toplamanın mantığı da gelir düzeyi düşük ailelerin çocuklarının okuyamamasını sağlamaktır.

Bir yandan diplomalı işsiz sayısı sürekli artarken, diğer yandan üniversitelere alınan insan sayısı sürekli artıyor. Amaç, ülke gereksinimlerini gözönünde bulundurarak eleman yetiştiren bir yapı oluşturmak değildir. Üniversite ortamı, üretime yönelik, halka yönelik olmalıdır.

Konunun derinlerine girdiğimizde, sorunun başta orta öğretimdeki eğitim sisteminin çarpıklığından kaynaklandığını görmek mümkün olacaktır. Bu da ayrı bir araştırma konusudur.

Aslında YÖK açıkladıklarıyla kendi çelişkisini yansıtıyor. Konulan hedeflerle bugün gelinen nokta YÖK mantığının güzel bir ifadesi oluyor.

Hedef 1990

Öğrenci sayısı	550.000
Lisans	440.000
Ön lisans	110.000
Profesör	3.824
Doçent	7.404
Yardımcı doçent	11.171
Öğretim görevlisi	10.401

Bu hedef 14 Nisan 1984'te YÖK tarafından konuyor. 1983 verilerine göre 1 öğretim görevlisine 31 öğrenci; 1 profesöre 161 öğrenci düşmektedir. Hedefte ise bu rakamlar 1 öğretim görevlisine 19 öğrenci; 1 profesöre 144 öğrenci biçimindedir.

Şu andaki durumumuz üzerine ise yorum yapmaya bile gerek yok.

1987 yılında durum	
Öğrenci sayısı	357.796
Lisans	302.029
Ön lisans	57.767
Profesör	1.911
Doçent	3.142
Yardımcı doçent	2.714
Öğretim görevlisi	6.367
Bir öğretim görevlisine düşen öğrenci sayısı	29
Bir profesöre düşen öğrenci s.	187

Üstelik bu rakamların içerisinde Açık Öğretim ile ilgili rakamlar yer almamaktadır. Bu verileri hesaba kattığımızda bir öğretim görevlisine düşen öğrenci sayısının 76, bir profesörü düşen öğrenci sayısının ise 252 olduğunu görürüz.

Evet açık bu kadar büyükken, altyapı tesislerinin yetersizliği ortadayken, sürekli öğrenci alımını gerçekleştirmek neyin ifadesidir?

Son yıllarda yükseköğretimde okuyan öğrenci sayısında önemli bir artış olmuştur.

Öğrenci alımıyla ilgili kontenjanlar 82 yılında 81'e oranla yüzde 33; 83'te 82'ye oranla yüzde 21,6 artış olmuştur. 1975'ten 1983'e kadar örgün yükseköğretimde alınanlar yüzde 79,6 artış göstermiştir. Açık öğretim fakültesini de kattığımızda artış yüzde 126 olmaktadır.

İlk bakışta AÖF'nin kurulmasındaki amaç bu artışla ortaya çıkıyor. Hedef çok öğrenciyi üniversiteli yapmak. Sistemin çalıştığını gösterme çabaları. "Doldur-boşalt, gerisi önemli değil" mantığı, 1985'te çalışabilir nüfusun (15-25 yaş) 2 milyon 685 bininin işsiz olmasıyla daha fazla önem kazanmaktadır. Yine 85'te yüksek okul ile ilişkisi kesilen öğrenci sayısının 20 bine ulaşması, amacın iyi bir eğitim vermek olmadığını gösteriyor. Kaldı ki, bu rakam 6 yıllık süre içerisinde 50 binleri aşmıştır.

Sorun ortaöğretimde verilen eğitimin çarpıklığıyla da doğru orantılıdır. Üretime yönelik eğitim, halka dönük üniversite, fırsat eşitliğinin yaratılması çerçevesinde konunun ele alınmaması; bundan sonraki süreçte de üniversite kapılarında yığılmayı gündeme getirecek ve artık çok adam alma politikası da iflas edecektir.

Çok adam alma politikası, altyapıların yetersizliği çerçevesinde nitelikli eğitimin verilememesiyle de bağlantılı olarak, nitelikli insan yetiştirilmesini engellemektedir. Örneğin, Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi 606.2, Fırat Üniversitesi Tıp Fakültesi 435.7 taban puanlarıyla öğrenci almaktadır.

Diğer bir açıdan bakarsak, açık öğretim fakültesi ve ön lisans programlarını devre dışı bırakırsak; geriye, lisans eğitimine yüzde 60 pay kalmaktadır. Bu pay da eşitsizlikçi eğitim sistemiyle epeyce parçalanmaktadır.

Bu noktada yapılacak bir başka değerlendirme de Anadolu Üniversitesi ile büyük şehirdeki üniversiteler arasındaki karşılaştırmadır.

Öncelikle genel bir bakış açısıyla doğuda ve batıdaki üniversitelerin durumuna bakalım.

	1983	Yeni kayıt	Toplam öğrenci	Mezun
Boğaziçi	1140	1413	5775	605
Ege	3260	3490	15251	2019
Anadolu	35000	46507	136985	6449
Cumhuriyet	3020	1423	4152	582
ODTÜ	3020	3866	17328	1586
Bilkent	–	426	426	–

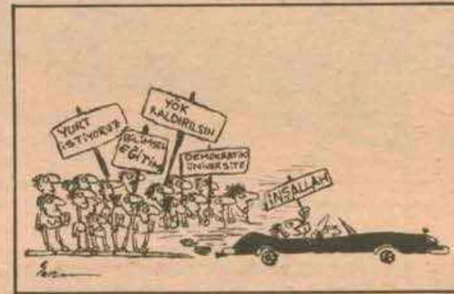
Yukarda örneklediğimiz durumu bu üniversitelerde bir öğretim görevlisine düşen öğrenci sayısıyla somutlarsak, gerek yabancı dil eğitmi, gerek paralı üniversite, gerekse Anadolu Üniversitesi ile büyük şehirlerdeki eğitim farkını gözler önüne serebiliriz.

	Türkiye Topl.	Lisans	Ön lis.	Enstitü
Top.öğr.gör.s.	24382	22378	1424	567
Prof.	1911	1877	2	32
Doçent	3142	3074	18	48
Yard.Doç.	2714	2668	25	21
Öğr. gör.	4441	3173	1244	24
Okutman	1926	1818	96	2
Uzman	695	652	35	8
Ar. Gör.	9527	9091	4	431

Öğretim üyesindeki sayısal artış, öğrenci artışının epey gerisinde kaldı. Yukardaki istatistikler bunu gösteriyor. YÖK öncesiyle karşılaştırırsak:

	1978-79	1986-87
Öğretim üyesi	12.304	24.382
Öğrenci	124.577	357.796
1 öğr. görev. düşen öğrenci sayısı	10	15

(*) AÖF bunun dışında tutulmuştur.

BÜTÇE İÇERİSİNDE EĞİTİM HARCAMALARININ PAYI

YÖK döneminde bir öğrenciye harcanan para yüzde 53 azaldı. Elektronik gibi bir bilim dalında yapılan birim harcamalar, gerçek değerlerle 1982'nin gerisine düştü. Açık öğretimde bir öğrenciye 27 bin lira harcanıyor.

Üniversitelerin genel bütçeden ve milli gelirden aldıkları pay sürekli düşüyor.

Son dört yılda yüksek öğrenim bütçesinin konsolide bütçe ile milli gelir içindeki payları giderek düşüyor. Öğrenci sayısındaki artış ve enflasyon, üniversitelere ayrılan paranın gerçek değerini giderek geriletiyor.

Eğitim harcamalarına ayrılan pay

	1983 yılı	1986 yılı
Bütçenin	yüzde 3,7'si	yüzde 3'ü
Milli gelirin	binde 8'i	binde 5'i

Üniversiteyi liseden ayıran en önemli özelliklerinden biri en temel görevlerinden birisi, araştırmaya yönelik eğitim çalışmaları yapmasıdır. Bu işlevini 1981'den sonra önemli ölçüde yitirmiştir. "50 al geç", "kafanı kuma göm", "okul bitmeden hiçbir şey yapma" mantığını kitlelere benimsetmeye çalışan zihniyet, bunu araştırma harcamalarına yapmış olduğu kısıntıyla somutlamaktadır.

Araştırma ve yayına harcanan para

	1983	1986
Üniversite bütçelerinin	% 2,8	% 1,9

Tek tek fakülte maliyetlerinde, enflasyon göz önünde bulundurulduğunda çok büyük düşüşlerin ortaya çıktığı görülüyor.

Ben umacı değilim.
(İhsan Doğramacı, Cumhuriyet Dergi, Şubat '84)

Bir kişiyi bile görevden almadım.
(İhsan Doğramacı, Cumhuriyet Dergi, Mayıs '84)

Bana kalırsa bu doçenti üniversite bahçesine asmak lazım.
(Uğur Tazebay-Eski YÖK Genel Sekreteri Cumhuriyet Dergi, Eylül '84)

Eğer Allah'tan bilim isterseniz verir.
(Ekrem Pakdemirli - Eski Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarı Cumhuriyet Dergi, Mayıs '85)

Ey insan, düşün, sen âlâ küllihal öleceksin. Cennet ucuz değil, cehennem dahi lüzumsuz değil.
("Bilgisayar Programlama Dili" kitabından, Cumhuriyet Dergi, Kasım '84)

YÖK'e karşı olmak irtica demektir.
(İhsan Doğramacı, Cumhuriyet Dergi, Ekim '85)

Dünyanın en özerk üniversiteleri bizde. Onların kıymetini bilelim arkadaşlar.
(İhsan Doğramacı, Nokta, Aralık '83)

En demokratik rektör seçimi, inanın Türkiye'dedir.
(Cemâl Demiroğlu-İstanbul Üniversitesi Rektörü Cumhuriyet Dergi, Eylül '87)

Ömrümün sonuna kadar bu görevde kalmak isterim.
(İhsan Doğramacı, Cumhuriyet Dergi, Haziran '85)

Ben olmasam mizah dergileri kapanır.
(İhsan Doğramacı, Cumhuriyet Dergi, Aralık '84)

Bu ülkeye bu kadar üniversite öğrencisi gerekli değil.
(Adnan Kahveci-Dönemin Başbakanlık Başdanışmanı, Cumhuriyet Dergi, Kasım '85)

Af öğrencileri tembelliğe itiyor. Üstelik affa uğrayan öğrenci azıyor.
(Mustafa Taşar-Eski ANAP Genel Sekreteri, Cumhuriyet Dergi, Haziran '85)

Biz gürültücü azınlığın değil, sessiz çoğunluğun hizmetindeyiz.
(Vehbi Dinçerler-Eski MEGS Bakanı, Cumhuriyet Dergi Haziran '85)

YÖK sıkıntı yaratıyor ama, üniversitelere bir sistem koymak gerekliydi.
(İhsan Doğramacı, Cumhuriyet Dergi, Şubat '85)

Ben ek sınav hakkının ne yanında, ne karşısında, ne altında, ne üstündeyim.
(Vehbi Dinçerler-Eski MEGS Bakanı, Cumhuriyet Dergi, Kasım '84)

Gelişmiş ülkelerde dünya gençliğinin çeşitli sorunları vardır. Halbuki o sorunlar bizde yok.
(Prof. Orhan Oğuz-Marmara Üniversitesi Rektörü, Cumhuriyet Dergi, Ağustos '85)

Yurt sorununu 10 yıl içinde çözeceğiz.
(Turgut Özal, Cumhuriyet Dergi, Ekim '85)

Gelecek yıl yurt sorunu olmayacak.
(Necat Eldem-Eski Adalet Bakanı, Cum. Dergi, Ekim 85)

Sanki her öğrenciye kredi verip yurt bulacağız dedik.
(Vehbi Dinçerler-Eski MEGS Bakanı, Nokta, Kasım '84)

Gençler defterlerini yerli sanatçı posterleriyle kaplamalı ki, milli kültürümüz akıllarında yer etsin
(İlhan Taşkıran-ANAP Miletvekili, Nokta, Ağustos '84)

Paralı eğitimi ortadirek için ucuz tuttuk.
(İhsan Doğramacı, Nokta, Ağustos '84)

Bu yıl her öğrenciye bir kalıp sabun verilecek.
(Vehbi Dinçerler, Eski MEGS Bakanı, Nokta, Eylül '84)

Bir üniversite öğrencisi, bir yıl boyunca ortalama 50 tane vize sınavına giriyor.

Öğrencilerin aylık kredi miktarı	6.600 lira
1968'de yatırımlar içindeki eğitimin payı	% 12
1985'te yatırımlar içinde eğitimin payı	% 3.8

Fakültelerde öğrenci başına bir yılda harcanan para

	1982-83	1985-86	Enflasyona göre gerçek değer
Tıp	624.750	635.172	294.060
Güzel san.	394.819	585.163	270.900
Diş Hekim.	402.788	577.746	267.475
Veteriner	623.885	525.935	243.445
Ziraat	416.098	298.438	184.460
Eczacılık	280.128	380.622	176.215
Orman	436.973	308.640	142.890
Fen	176.948	303.157	140.350
Mimarlık	243.551	279.477	129.390
İktisat	81.868	273.948	126.830
İşletme	113.160	267.047	123.630
Mak. Müh.	338.053	265.758	123.035
Maden Müh.	135.497	247.521	114.600
İnşaat Müh.	221.215	213.151	98.680
İlahiyat	100.139	216.086	100.040
Kimya	136.086	97.630	210.882
Elek.Elektro.	197.023	175.425	81.215
Siyasal Bil.	95.692	168.424	77.980
DTCF	97.858	165.411	76.580
Edebiyat	88.376	131.769	61.000
Hukuk	54.291	93.766	43.410
Açık öğretim	20.139	27.255	12.618
Ortalama	195.270	190.901	88.380

1983'te bütçenin yüzde 3,7'si, milli gelirin binde 8'i üniversitelere ayrılırken; 1986 bütçesinin yüzde 3'ü, milli gelirin binde 5'i ayrılıyor. (23 Nisan 1987, Güneş gazetesi)

85 yılında yükseköğretimde bir öğretim üyesine 21 öğrenci düşerken, 86'da 24 öğrenci düşüyor.

BİLKENT'te ise 1 öğretim üyesine 5 öğrenci; 27 üniversitede 307 öğrenciye 1 profesör düşerken, BİLKENT'te 29 öğrenciye 1 profesör düşüyor.

Son 4 yılda fakültelerde öğrenci başına yapılan harcamalar ortalama olarak 195 binden 190 bine düştü. Düşüş oranı yüzde 3, enflasyon hesaba katıldığında bu gerileme yüzde 53'e çıkıyor.

Tüm bunları değerlendirirken, bir karşılaştırma yapmak istedik. Eğitim harcamaları bu hallerdeyken, acaba silahlanma harcamaları ne durumdadır diye bakmak istedik. Fakat bu konuda herhangi bir veriye rastlayamadık. Neden acaba?

Bunun yanında örtülü ödenekler nereye gidiyor? Fonlara ayrılan paralarla neler yapılır, bu şirketler nasıl kurtarılıyor sorularının yanıtlarını bilebilmek için halktan biri olmak yeterli olmuyor.

Tüm bunların yanında karşımıza BİLKENT adında bir üniversite çıkıyor. Paralı eğitim yapılan bu üniversite, eğitimin çarpıklığını, "parası olan okur" mantığını ne de güzel yansıtıyor.

Aynı zamanda tüm öğretim görevlileri sözleşmeli personel statüsünde görünmektedir. Devlet üniversitelerindeki öğretim görevlilerinin birçoğu kadrolu gözükmektedir.

Ali Sel

Kim Korkar Demokrasiden?

Demokrasiden anlaşılan eğer, en genel anlamıyla "halkın, kendi kendini yönetmesi" ise, demokrasiden korkmak için "halk" tanımının dışında bir yerde olmak gerek.

Demokrasiden kim korkar?

Yabancı sermayeyle işbirliği içinde olan tekeller, holding sahipleri, büyük toprak sahipleri, spekülatörler, hayali ihracatçılar, vurguncular, onların politik sözcüleri... Bunlar demokrasiden korkar. Bunlar, bırakın halkın kendi kendini yönetme girişimlerini, istemlerini dile getirmesinden bile korkarlar. Baskıyla, yalan propagandayla, hile ve entrikayla, halkın istemlerini dile getirmesinin, örgütlenmesinin, kendi kendini yönetme girişimlerinin önünü tıkarlar. Çok da haklıdırlar... Çünkü, haksız kazançlar ve hatta belki de iktidar elden gidebilir... Demokrasiyi savunmak, onlar için, ölümü savunmaktır.

Demokrasiden kim korkmaz? Biz... İşçiler, köylüler, memurlar, teknik elemanlar, esnaflar, öğrenciler... Kısaca yönetimde bulunabilmesi zinhar yasak olanlar: Yönetilenler.

Her şeş gerçek yaşamda yukarıda çizilen tablo kadar basit ve şematik olsaydı.

Yakın tarihimizde "demokrasi" kavramı, üzerinde daha çok düşünülen ve tartışılan bir kavram oldu. Köşe yazarları, aydınlar, bilim adamları, değişik görüşlerden ilerici-toplumsal kesimler demokrasiyi çeşitli yönleriyle ve değişik açılardan sürekli ele alıyorlar.

Kurulduklarından bu yana öğrenci derneklerinde de sürekli tartışılan bir konu demokrasi. Sürekli tartışılıyor; çünkü bir sorun olarak öğrenci derneklerinin gündeminden henüz inmiş değil. Bugün öğrenci derneklerinin yaşadığı sorunlar; dar örgütlenmeler olma; yığınsallaşamama, üyelerarası diyaloga kapalı gruplaşmalar; tahammülsüzlük, iç çekişmelerle uğraşırken yığınların sorunlarına sahip çıkamama vb.; bir yanıyla dernek içi demokrasinin yeterince net olmayışından, karşılıklı demokratik ilişkilerin zaafiyetinden kaynaklanıyor.

Diyaloga kapalı gruplaşmalar, tahammülsüzlük, sonuç vermeyeceği belli iç çekişmeler, kısaca demokratik ilişkilerdeki zaafiyet öğrenci dernekleri içerisinde çalışan hangi üyenin/üyelerin öz çıkarlarına hizmet ediyor? Buna hiç düşünmeden verilecek yanıt, "hiç kimsenin"dir. Ama, bütün yukarda saydıklarımız bir gerçek ise, burada çözülmesi şart olan bir sağlıksızlık yatıyor. Bu sağlıksızlığın kökenleri uzun bir inceleme konusu olabilir. Ülkemizdeki demokrasi geleneğinin zayıflığı, 60-80 arası gelişen süreçte ilerici hareketin ciddi farklılıklar göstermesi, giderek birbirinden kopuklaşmasının mirası, ilerici güçlerin sürekli gizliliğe itilmesi vb. belki de bugün öğrenci derneklerinde varolan durumun güdüleyici nedenleridir.

Diğer bir yaklaşımla da; günlük çalışma içinde kimi konular öylesine ön plana çıkıyor ki -bu normaldir ama- bazen bunlar, uzun vadede ortak çıkarlara hizmet edecek ortak mücadelenin önünü tıkıyor, aşılamıyor. Bu tartışma konuları, kimsenin ödün vermediği, karşılıklı vazgeçilmez ilkeler düzeyine yükseltiliyor. Bir görüş ağırlık kazansa bile, azınlıkta kalanın kabullenebileceği bir görüş olamıyor. Ayrışma körükleniyor... Ve ileriye doğru yeni bir adım atılamıyor.

Ama biz bir adım -ve giderek daha çok adımlar- atmak istiyoruz. Bütün bu sorunları bir anda çözemesek bile, çözüm için gerekli olan adımları kendi alanımızda, öğrenci derneklerinde atmaya gayret göstermeliyiz.

Öğrenci dernekleri aracılığıyla verilecek mücadele kimsenin tekelinde değildir. Kimse bu mücadeleyi tek başına omuzlayamaz. Diğer demokratik güçlere herkesin gereksinimi var. Kaldı ki, böyle düşünmeyenler varsa bile, bu, o kişilerin/grupların diğerlerine karşı demokratik olmayan yaklaşımlar göstermesinin gerekçesi olamaz.

Öğrenci derneklerinde dernek içi demokrasiyi savunmak, şu veya bu ilkeyi savunmaktan önce... her şeyden önce ilk ve vazgeçilmez görevimiz olmalıdır. Dernek içi demokrasi, zaman zaman görüşlerimize ters kimi sonuçlar doğursa da, uzun vadede hiçbir kişinin/grubun çıkarlarına ters olmadığı, özellikle bu zamanlarda unutulmamalıdır.

Burada dernek içi demokrasinin ne tür bir demokrasi olması gerektiği ile ilgili birkaç söz söylemek istiyorum. Öğrenci derneklerindeki demokrasinin "demokratik merkeziyetçilik" mi, "taban demokrasisi" mi, "tabanın yönetimde söz ve karar sahibi olması" mı vb. tartışmaları giderek somutluktan uzaklaşıyor. Bunlar hiç yapılmasın demiyorum. Yapılmasında konunun teorik düzeyde anlaşılması açısından kimi yararlar da var... Kuşkusuz öğrenci dernekleri merkezi yanı da olan demokratik örgütlenmelerdir. Ancak biz, öğrenci derneklerinde dernek içi demokrasiyi oluştururken, ne partilerdeki iç ilişkileri, hatta ne de öğrenci derneklerine benzeyen demokratik örgütlenmelerdeki iç ilişkileri olduğu gibi alabiliriz. Öğrenci derneklerinde dernek içi demokrasiyi daha somut tartışmalarla biz oluşturacağız. Vücudumuza olmayan elbiseyi giyemeyiz. Karşılıklı güven ve diyalog yolu açıldıktan sonra vücudumuza uyan elbiseyi bulmak zor olmayacaktır.

Son olarak, demokrasiyi savunmalıyız; çünkü o dar, sekter ve sonuçsuz mücadelelerin panzehiridir. Demokrasi katılım demektir. İnsanların, kendi görüşlerinin de etkili olduğu bir örgütlenmeye katılması hem daha kolaydır, hem de bu örgütlenmeye katacağı güç çok daha büyük bir güç olacaktır.

Demokrasiden kim korkmaz? Biz korkmamalıyız...

"Taşra Üniversitesi" kavramı YÖK'ün yükseköğrenim yaşamımıza kazandırdığı çok değerli armağanlardan biri. Taşra üniversitelerinde yaşananlara ilişkin pek çok örnek *Yarın*'ın geçmiş sayılarında yer aldı. Geçen sayımızdan itibaren de taşra üniversitelerini bir bir dolaşmaya başladık. Diyarbakır Dicle Üniversitesi ilk uğrağımızdı. Bu sayımızda da bir öğrenci arkadaşımızın mektubuyla Erzurum Atatürk Üniversitesi'ndeyiz. Kuşkusuz, Erzurum'da yaşananlar bir mektubun sınırlarını aşacak boyuttadır. Ancak bir mektuba sığınlar bile çok şey anlatıyor.

erzurum'da öğrenci olmak...

Erzurum'a gelen öğrencinin ilk tepkisi "Nasıl yaparım da ben Erzurum'dan kurtulurum" psikolojisidir. Öğrenci daha başta bu psikolojiye nasıl giriyor? İşin başındayken henüz, bütün derslerini bırakıp üniversite sınavının hazırlığına neden girişiyor? Öğrenci bürosunun dosyalarına bakıldığında görülecektir ki, kendi isteği ile kaydını sildirip giden bir dolu öğrenci vardır.

Daha okula geldiğinde, kampüse girerken ilk şokunu yaşıyor öğrenci. Karşısındaki levhada: "Türk âleminin en büyük düşmanı komünistlik" yazar.

Okul içerisinde öğrencinin ilk kavradığı şey, mescitlere gitmeksizin sınıf geçilemeyeceğidir. Derse giren öğretmenlerimizin en büyük sorunu namaz saatleriyle ders saatlerinin çakışmasıdır. Bazı doçentlerimiz, soğan zarında "Allahü ekber" yazısını hararetle ararlar ve bulurlar. Bazıları derse girdiklerinde bizi ayağa kalkmaya zorlarlar. Ola ki, bir sınav kağıdında öztürkçe sözcük olsun, hemen üstü kırmızı kalemle çizilir; öğrencinin adı ezberlenir ve ikinci yıl atılması için psikolojik savaş başlar. Erzurum'da öğrenci, yabancı demektir. Öğrencinin karşısına iki olgu çıkar; Erzurumlu ve Erzurumlu olmayan. Öğretim görevlilerimizin çoğu Erzurum mezunudur. Üniversite çalışanlarının yine büyük yüzdesi Erzurumlu. Okul içindeki yaşamdan öte, okul dışındaki yaşam da öğrenci üstünde yoğun bir baskıdır. Bir kız öğrenci ile erkek öğrencinin elele yürümesi bile yadırganır. İki sevgili pastanede elele tutuşsa, garson kendinde hak görüp "Ellerinizi birbirinden ayırın" diyebilir. Şehirde kültürel, sosyal hiçbir oluşum yoktur. Erzurum içinde öğrencilerin yegâne gidebilecekleri yer birkaç pastanedir.

Hele Erzurum'da yaşanan "Ramazan". Oruç "yiyorsa" bir kişi, ona yapılan her şey haktır. Ramazanda, Erzurum'da aç kalınır. Yurtta odalarımızda yiyecek araması yapılır. Yiyecek bulundurmak yasaktır. Bu arama başka zamanlarda yapılmaz. Ramazanda yurt kantinleri dahil, hiçbir lokanta, pastane açık değildir. İnsanlar gizli gizli yemek yemek zorunda kalırlar. Kampüs yemekhanesi Ramazanda açık kalmaya ancak 1983 yılında başlayabilmiştir. Onda da sahurdan kalma artık yemekler verilir.

Öğrenci, dini bir baskının var olduğunu sandığı Erzurum'da öğrenimi süresince görür ki, bu Türk-İslam sentezcilerinin kurumlaşmasıdır. Öğretim görevlileri de bu kurumlaşmanın içindedir.

Öğrenciler, üzerlerindeki bu baskı ve tehditler arttıkça, birlikte sorunlarına sahip çıkma eğilimine girmişlerdir. Tehditler artık direnişle karşılaşmaya başlamıştır. İşte bu noktadan sonra, karşılaştığımız sorunlar daha da başka. Bu noktada polis ve sivil faşizan güçlerin açık saldırısı, tehdit ve baskısı karşımıza çıkıyor. Dernek için örgütlenmeye başladığımız süreçte bu olgu karşımıza çıktı. Bunun en somut örneği basına da yansıyan yemekhane olayıdır. Burada bize yönelen tehditler artık salt derslerimizi geçememe tehdidi değil. Bu yemekhane olayı tam da dernekleşme çaba ve çalışmalarımızın ardından gerçekleşmiştir. Biz örgütlenmeye başladığımızda karşımızda öğretim görevlilerinden okul idaresine, polisin baskısından faşizan güçlerin baskısına kadar ulaşan bir çember oluştu. Polisin adlarını bilmesine karşın bize saldıranlar ortalıkta dolaşıp, yaptıkları ile övünürken; yemekhanede dayak yiyen arkadaşlarımız Site Karakolu'nda tehdit edildiler, gözaltında tutuldular. Dayak yiyen arkadaşlar dava açtıklarında, sonuçta karşılaşılan olaylar şöyle bir espriyi geliştirdi Erzurum'da: "Davacıydık, beraat ettik."

Özendirme ve tehdit yoluyla polis, insanları muhbirliğe zorluyor. Bunun için özellikle kız öğrencileri seçiyorlar. Bu arkadaşlara derslerini geçebilecekleri, okullarını hiç sorunsuz bitirebilecekleri söyleniyor. İnsanların birbirlerinden kuşkulandığı ortamlar yaratmaya çabalıyorlar. Oluşturulan birliklerin dağıtılması için tüm yollar deneniyor. Biz Erzurumlu öğrencilerin en büyük eksikliklerinden biri, diğer illerin öğrencileriyle olan iletişimsizliğimizdir. Bunun ana nedeni, doğu ili olmamızdan kaynaklanıyor. Doğudaki tüm öğrenciler için bu sorun geçerlidir. Basınla diyaloğumuz yoktur. Onun ötesinde, bunun olanakları da yoktur. Hatta Erzurum'a haftalık dergiler bile doğru dürüst gelmez. Doğunun tüm yoksunlukları içinde öğrenciliğimiz sürer. Öğrencilerin kolektif ilişkilerini geliştirmesinin tüm yolları tıkanmıştır. Tüm çevre baskılarına karşın öğrenciler arasında en yaygın ilişki, tekil kız-erkek ilişkisidir. Bunda çevre baskısına tepkinin payı olmasına karşılık, önemli etken Erzurum'da geliştirilebilen en insanca ve en güzel ilişkilerden birinin bu olmasıdır.

• Erzurum'dan Bir Üniversite Öğrencisi

Eğitimde Demokratlık

Tahir Hatipoğlu*

Demokrat, demokratik" sözcükleri günlük yaşamda sıkça kullanılıyor. Birinden söz ederken ya da birini tanıtırken çoğu kez "demokrat arkadaş" sözcüklerini söyleriz. Bu tür konuşmalarda "demokrat" sözcüğü daha çok "hoşgörülü" ya da, her düşünceye "eyvallah" diyen; aldırmayan, karışmayan, kızmayan anlamlarında kullanılıyor. Oysa, demokrat olmak, demokratça düşünmek o kadar kolay değildir. Öyleyse "demokrat" olmak ne demektir?

Eğitimde demokrat olmak şudur: Eğitimin halka eşit ve dengeli olanaklarla götürülmesi ve yayılması; eğitim içeriğinin halktan yana, bilimsel ve gerçekçi olması; öğretici-öğrenici ilişkisinde öğreticiden yana otorite olmaması; eğitimin tek elden ve merkezden yönetilmemesi. Bu dört ana ilkeyi içine sindiren ve yüreklice savunan insan "demokrat" olabilir. Yoksa, her şeye eyvallah diyen, hoşgörülü insanı "demokrat" tanımı içine sokmak, bu işi kolaya indirgemektir.

Bugün Türkiye'de, ilkokulundan üniversitesine dek, bu dört ana ilkeden hiçbiri uygulanmıyor. İnsanlarımız da bunu yazgı olarak görüyor ve boyun eğip geçiyorlar. Çok insan da işin ayırdında olmadıklarından tam tersine, demokrat olacakları yerde düzeni kollama ve koruma çabasına giriyorlar. Bugün 4 milyon çocuk birleşik sınıflarda ilkokulu okuyor. 1500 köyde ilkokul yok. Eğitimin bütçedeki payı hızla düşüyor ve düşürülüyor. Eğitim devletin "kerhen" yaptığı işler arasına girmiştir. İlkokulda ve ortaöğretimde paralı eğitime kayış artmıştır. Sırf bunlar bile, günümüzde, üniversiteye dek demokrat eğitimden iz kalmadığını göstermeye yetmektedir.

ÜNİVERSİTE

Üniversiteye girişte ve üniversite düzeyinde eğitimde demokratlıktan söz etmek güçtür. Özellikle YÖK döneminde, bırakınız eğitimde demokratlığı sağlamak, demokrat düşüncede olmak suç sayılmıştır. Onun için de binlerce öğretim üyesi üniversiteden uzaklaştırılmışlardır. İşi başından alalım. Bir kez üniversiteye giriş demokratça değildir. Sınava katılan adaylar eşit koşullarda yetişmemişlerdir. Bilgi, beceri ve yetenekleri, öncesinden iyi, eşit ve dengeli yetişmemiş insanları aynı pistte yarıştırmak, demokratlığa aykırıdır. Böyle olunca, adaylar, üniversite düzeyinde eşitçi bir dağılım göstermiyorlar. Geleceği iyi ve çekici mesleklere ait fakülteler olanaklılara; meslek yüksekokulları gibi ara insan yetiştiren okullar da olanaksızlara ayrılıyor. Tek başına bu gözlem bile üniversitede demokratlığa veda edildiğini gösteriyor.

12 Eylül yönetimi ve YÖK'çüler, üniversite sayısını 28'e, öğrenci sayısını 500 bine çıkardık diye, üniversiteleri ülkenin her yanına yaymış olmanın övüncünü anlatmak istiyorlar. Kaba bir bakışla üniversiteler halkın ayağına gitmiş olmaktadır. Bu da eğitimin halka yayılmış olduğunu kanıtlar. Bu düşünceler yanlıştır. Van'a, Malatya'ya, Trabzon'a üniversite açmak, halka yayılma sayılamaz. Kaldı ki, yeni ya da eski binaya üniversite/fakülte tabelasını asmak iş değildir. Çoğunun içi boştur. Eğitim son derece düşüktür. Özellikle Doğu illerimizde "bir mekân bir dekan"şeklinde fakülteler çoktur. Demek ki, bu üniversiteler, bilimi ve gerçeği anlatacak öğretim üyesinden yoksundurlar. Ayrıca, açılan bu üniversitelerin öğrencilerinin büyük çoğunluğu, baştan belirttiğimiz gibi, olanaklı üniversite adaylarıdır. On yıllık bir sürede Hakkari Lisesi mezunu tek öırencinin kendine en yakın Dicle Tıp Fakültesine girememiş olması, buna en güzel kanıttır. Bu sonuç bugün de sürüyor. Fakültelerin büyük çoğunluğu "beş sınıflı tek öğretmenli ilkokul" gibi, "dört sınıflı tek öğretim üyeli fakülte" biçiminde varlıklarını koruyorlar. Dicle Üniversitesi'nde hukukta bir profesör, mimarlıkta bir Dr.asistan hukukçu ve mimar diploması verebilmektedir. Aynı üniversitenin dört fakültesinde dekan yoktur. Rektörün işi de cami açmak, camiye namazcı çağırmak vb. işlerdir. Bu ve benzer üniversitelerde demokratlıktan söz etmek olası değildir. Kısacası, üniversite açmak, demokrat düşüncede olmaya yetmiyor.

Eğitimin içeriği nedir? Üniversitelerin hepsinde Türk-İslam sentezi geliştirilmesi amaç edinilmiştir. Bunun için engel gibi görünen kadrolar etkisiz hale getirilmiştir. Ve, doğru ve bilimci düşünen insanların yetişmesi için gerekli eğitim içeriği yok edilmiştir. Bunun için dinci, sağcı ve ırkçı öğretim üyeleri yönetici ve öğretici yapılmıştır. Yazgıcılık ve şükürcülük düşüncesi egemen kılınmaya çalışılıyor. Her şey "Allah"a bağlanıyor ve dua ile çözülecek savında bulunuluyor. Başbakanın her işin başında "dua edin" dediği; Kenan Evren'in nazar değmesin diye tütsü yaptırdığı bir ülkede, bilimcilik gerçek ölümle başbaşa demektir. Demokrat eğitimde yazgıya, şüküre, duaya, tütsüye, Allah'a yer yoktur. Demokrat eğitimde bilim vardır. Bilim olan yerde de özgür düşünme, yaratma, insan sevgisi ve özgürlük olur.

Bugünkü dizgenin ana ilkesi de öğretici-öğrenici ikilisi içinde öğreticiden yana otoritenin egemen olmasıdır. Onlar, bu otorite olmasa, kuşkusuz kendi yazgıcı ve gerici eğitimlerini sürdüremezler. Ancak, bu da, demokratik eğitime taban tabana zıttır. Otorite korkuyu, sinmişliği ve kişiliksizliği doğurmakta, sonuçta bilimsel üretim ve düşünce gelişmesi engellenmektedir. YÖK üniversitesinde korku içinde olmayan tek canlı varlık yoktur. Korku, nötron bombasının yerini almıştır. Öğretim üye ve yardımcıları atılma ve sürülme; öğrenciler 40 sayısı ve atılma, ceza alma korkuları içindedirler. Böyle bir kurumda, korkunun sofralara dek sindiği yerde üniversite eğitimi yapılamaz. YÖK'ün otoriter anlayışı içinde üniversiteleri bilimciliğe ve yaratıcılığa itmek çok güçtür. Bu otoriter üniversite ezdiği, sindirdiği ve korkuttuğu öğrencilerinin sağlığını bile düşünmüyor. Öğrenciler beslenme yetersizliği nedeniyle sağlıksızdırlar. Ekonomik kötülük bellerini bükmüştür. Yapılan bir araştırmaya göre yüzde 45'i kansızdır. Bu oran halk arasında yüzde 9-25'tir. Sinir hastası olan öğrenci oranı yüzde 15'tir. Otorite, öğrenciye bilimci yaklaşmadığı gibi, sevgi de göstermiyor.

Demokratlıkta tek elden ve merkezci yönetim düşünülemez. YÖK düzeninin tek cayılmaz ve ana ilkesi de tekelci, daha doğrusu Doğramacı'cı olmasıdır. YÖK'ün ihtiyarlar kurulunda bulunan 24 kişiden hiçbiri özgür değildir. Özgür, özerk olan tek kişi Doğramacı'dır. 28 üniversitenin tek söz geçireni O'dur. Korkuyu salan, saldıran, korku doğurtan bu kişidir. Uygulayıcıları, kapıkulları ve yönetici gözüken süs bitkileri çoktur. Sadece bu yapılanma, günümüz üniversitesinde demokrat bir eğitimin olmadığını kanıtlamaya yeter.

SONUÇ

Eğitimde, özelde üniversitede demokratlığı kabaca anlatmaya çalıştık. Görülüyor ki, demokratlık her şeye eyvallah demek, hoşgörülü olmak değildir. Demokratlık zor iştir. Her şeyden önce yüreğinde insan sevgisi olması gerekir. Bilime inanmak, özgür olmak; düşünmek, kafa yormak, gözlem yapmak, demokrat olmaya giden yolun ön kurallarıdır. Gençlerin bu kurallara uyması gerekiyor. Demokrat nice dostlar kazanılması dileğimle...

(*) Öğretim Üyeleri Derneği Genel Sekreteri

Kurultayda Yeni Kazanımlara Doğru

Bugünlerde fakülte ve üniversite derneklerinde yoğun olarak konuşulan, tartışılan konulardan biri de önümüzdeki aylarda yapılacak olan Özerk-Demokratik Üniversite Kurultayı.

Bir yandan hazırlıklar sürüyor; nasıl bir üniversite, nasıl bir eğitim tartışmaları yeni sorular, yeni hazırlıklarla zenginleşiyor. Ancak hemen eklemek gerekir ki, kurultay hazırlıkları ortak bir anlayışla, gereken düzeyde sorumlu ve eşgüdümlü bir işleyişe oturmuş değil. Hazırlıklar, hedefler, kurultayla yaratılmak istenen etki, kurultayın gençliğe ne tür yeni olanaklar ve mevziler kazandıracağı gibi bir dizi olgu gözden kaçırılarak, yer yer unutularak sürmekte. Dikkatler gereksiz yere, birçok noktaya dağılıyor. Ve gündemde olmadığı halde tartışılan kimi konular kurultay hazırlıklarını güdükleştiriyor, verimsizleştiriyor.

Bundan ötürüdür ki, kurultayın tüm ülke gençliği, tüm demokratik muhalefet ve demokratik kuruluşlar üzerinde ve onlarla birlikte, demokratik bir Türkiye yolunda ne tür politik etkiler yaratabileceğini, yaratması gerektiğini bir kez daha saptamak ve tartışma gündemini bu doğrultuda gözden geçirmek yararlı olacaktır.

Her şeyden önce kurultay, en yakıcı ve acil çözüm bekleyen sorunların ayrıntılı bir şekilde yeniden tanımlandığı ve tek bir ses halinde tüm demokrasi güçlerine ve rejime ilan edildiği bir merkezi organa dönüşebilir. Bu anlamda kurultay, öğrenci gençliğin örgütlenme mücadelesinin dersler ve deneyimlerle yüklü bir temel örneği, bir kilometre taşı olabilir.

Bu kurultay, geçen aylar boyunca üzerine dergiler dolusu yazılar yazılan "Gençliğin birliği, üniversite gençliğinin tek ve yığınsal örgütü" yolunda pratikte atılmış büyük bir adım olacaktır.

Bu kurultay gençliğin eline, rejimin bilim düşmanı, gençlik düşmanı yüzünü teşhir etme hedefinde bugüne dek sahip olmadığı yeni ve büyük olanaklar verebilir. Nasıl?

Her şeyden önce fakültelerde, üniversitelerde kurultay hazırlıkları çerçevesinde yapılan görüş-öneri alışverişi gençliğin tartışma ufkunu ve gündemini genişletebilir. Genişletebilir diyoruz, çünkü bu sürecin genişlemesi; öneri toplanması, tartışılması çalışmalarına bugüne dek derneğin fiilen görev almamış, üye olmamış onbinlerce öğrencinin katılabilmesi için inatla, özveriyle çalışmaya sıkı sıkıya bağlı. Yalnızca dernekte etkin üyelerin öznel gayretleriyle "onbinlerin" ortak bir gündem çevresinde düşünce üretimi ve tartışması süreci başlatılabilir ve ileri doğru zenginleşerek sürebilir.

Bu ise, yeni yeni onbinlerin öz çıkarlarını savunmak, kaybettiği haklarını geri almak, geliştirmek için ayağa kalktığı, örgütlendiği ve ileri atıldığı ve her adımında rejimin gerici yüzü ile karşı karşıya geldiği bir gelecek demektir. Hem de uzak olmayan, son derece yakın bir gelecek.

Bu kurultay, demokrasiye biz gençler kadar gereksinimi olan diğer toplumsal kesimlerin, meslek örgütlerinin, işçi örgütlerinin istemlerini, öğrenci gençliğin özgül istemlerini de dikkate alarak ayrıntılandırmanın yolunu açabilir. Gençlik, özerk-demokratik üniversite isteminin, bu kesimlerin yaşamları ile, gelecekte ülke yönetimine daha ayrıntılı ve somut bir program çerçevesinde etkide bulunmaları ile bağlantısını gösterebilirse, bu kesimler de öğrenci gençliğin istemlerini, sesini kendi tabanlarına duyurmada aktif bir dayanışma içinde olacaklardır.

Her meslek grubu örgütlenmesinin, her demokratik kitle örgütlenmesinin varlığını ve ülkenin politik yaşamında saygınlığını sürdürebilmesi için demokrasi bilincine sahip aktif bir üye potansiyeline gereksinimi vardır. Ve elbette bu kesim ne denli büyük olursa, rejimin o örgüt üzerinde anti-demokratik baskıcı oyunlar tezgahlaması ve devreye sokması da o denli zor olacaktır. Demokratik kitle örgütlerinin tek üye kaynağı olan üniversitelerde eğitimin demokratikleşmesi, özyönetim bilincine, demokrasi bilincine sahip gençlerin yetişmesine ve bir bütün olarak ülkemizde demokratik bir ortamın -bir daha darbe yememek üzere- egemen olmasına dolaysız katkıda bulunacaktır. O halde kendi uzmanlık alanında aktif, düşünce üreten ve düşünceleri ile üniversitede yaşamın demokratikleşmesine ve giderek yönetimine katkıda bulunan gençlerin çoğaldığı bir üniversite ortamı, demokratik kitle örgütlerinin geleceğinin, bir bakıma sigortasıdır. İşte bu yüzden öğrenci gençliğin demokratik kitle örgütleri ile dayanışması, demokratik bir Türkiye'yi daha da yakın kılacaktır.

Bu kurultay, gençlik sesini örgütlü ve yığınsal bir şekilde yükseltebildiği ölçüde muhalefet partilerini programlarının gençlik ve eğitimle ilgili bölümlerini genişletmeye, öğrenci gençliğin ayrıntılı ve gerçekleşebilir hedeflerle donanmış programından etkilenmeye zorlayacaktır. Daha bugünden, muhalefet partileri, demokratik bir Türkiye'de nasıl bir üniversite, nasıl bir gençlik örgütlenmesi düşündükleri konusunda netleşmeye zorlanmalıdırlar. Programlarında gençliğe ilişkin vaadlerini nasıl gerçekleştirecekleri, bu doğrultuda kimlerle birlikte yürümeyi düşündükleri konusunda vaadlerini hangi fonlarla gerçekleştirecekleri konusunda daha açık ve gerçekçi olmaya zorlanmalıdırlar. Yarın iktidar olduklarında değil; bugün, gençliği rejim karşısında, onun baskıları karşısında nasıl destekleyeceklerini açıklamalıdırlar.

Bu düşünceler kuşkusuz diğerleri gibi tartışılacak, zenginleştirilecektir. Kanımızca bu hedefleri de hesaba katarak, bu hedefler için duraksamadan harekete geçilerek genişletilecek hazırlık çalışmaları, kurultayın politik boyutunu daha geniş toplum kesimlerinin kavranmasına ve daha geniş demokratik çevrelerin gençlikle birlikte harekete geçmesine yardımcı olacaktır.

Tüm bunlar başarıldığında ise, 17'sinde ipe gönderilen, ama 18'inde oy kullanamayan, bir politik örgüte üye olamayan, politika yapamayan üniversite gençliğinin ülkenin geleceği konusunda nasıl üretken, yaratıcı çalışmalar yapabildiği -politika yapabildiği- bir kez daha gösterilmiş olacaktır.

14. Yılında Politeknik Direnişi

Samet Ülker

Yunanistan... 21 Nisan 1967...

Omuzu sırmalı, yaldızlı, apoletli üniformanın içindeki adam konuşuyor. Adam CIA karargâhlarında üretilen Prometheus planının baş kahramanı. Adam konuşuyor; kendinden emin, arkasındaki destekten emin... CIA'nın, ABD emperyalizminin, Amerikanlaşmış, Yunan kökenli mülti milyoner işadamlarının; Onasislerin, Niarkosların, Apneunların tam ve açık desteğini ardında hissetnenin rahatlığı... Adam konuşuyor:

"Biz bu harekatı demokrasiyi korumak için gerçekleştirdik. Ben partiler ve görüşler üstü kurtarıcıyım."

Kendini kurtarıcı ilan eden bu adam, Yorgo Papadopulos. Kara albaylar cuntasının lideri. Adam konuşmaya devam ediyor:

"Yunanistan'ı alçıya koydum. Halk olgunlaşınca alçıyı çıkaracağım."

* * *

Yunanistan... 1968 Baharı...

Cuntacılar keyifli... 1968 yılı baharında başta Fransız olmak üzere Avrupa ve Amerika'da öğrenci eylemleri büyük bir hızla yayılırken, Yunanistan bu yayılma alanının dışında kalıyordu. Cuntacılar konuşuyor:

"İşte bakın, halk rahatını istiyor. Her şey düzenli... Grev yok; huzur ve refah var. Atinalılar tavernalarda şaraplarını yudumluyor."

Cuntacılar ülkeye "huzuru" getirdiklerini söylüyor ve bununla övünüyorlardı. Cuntacılar, darbe sonrasında olsun, 68 yılında olsun, karşılarında etkili bir muhalefetin olmamasından duydukları keyif ve memnuniyeti gizlemiyorlardı...

* * *

Ancak, cuntacıların "huzur"u, darbeden 6,5 yıl sonra, 1973 Kasımında bozuluyordu. Oysa her şey "ne kadar rahat" gelişiyordu; sıkıyönetim, tutuklamalar, işkenceler, kitap yasaklamaları, sansür... Bütün bunlar 6 yılı aşkın bir zaman boyunca "rahat bir şekilde" sürdürülüyordu... Üniversitelerin yapısında büyük bir "değişiklik" gerçekleştirilmişti; üniversitelere hükümet komiserleri sokulmuş, ders kitapları değiştirilmiş, büyük bir öğretim üyesi kıyımına girişilmiş; öğrencilerin askerlik tecili kaldırılmış; "çeşitli disiplinsizlikler" de öğrencilerin öğrencilikten süresiz uzaklaştırılması yasallaştırılmış ve yaygın bir şekilde işletilmiş; öğrenci birikimleri dağıtılmış ve üniversitelerde özerklik ayaklar altına alınmıştı. Ancak bunlar, öğrencilerin demokrasi isteğini yok edememişti. Oysa her şey "ne kadar da plana uygun" gelişiyordu; Haziran 73'te krallık kaldırılmış, Papadopulos kendisini cumhurbaşkanı ilan etmişti. Temmuz ayında Papadopulos'un istediği yönde anayasa değişikliği gerçekleşmiş ve seçmenlerin yüzde 78,5'i referandumda anayasa değişikiiği yönünde oy kullanmıştı. Ardından Papadopulos, "liberalizasyon" planını açıklamış; sıkıyönetim "kaldırılmış", bazı albaylar emekliye sevk edilmişti. Ağustos ayında Papadopulos bir "jest" daha yapmış; 300 siyasi tutukluyu serbest bırakmış ve gelecek yıl ülkede "seçimlerin" yapılacağını açıklamıştı. Ardından Markezinis, "yönetimle muhalefet arasındaki ayrılıkları sona erdirmekle" görevlendirilmiş ve Markezinis başkanlığındaki "sivil" hükümet göreve başlamıştı. Fakat tam bu aşamada daha öncesinde hesaba katılmayan bir "faktör" sahneye çıkıyordu; demokrasi güçleri... Ve "diktatör eliyle demokrasi", daha doğrusu "sopalı demokrasi" adı verilebilecek olan diktatörlüğün kalıcılaştırılmasını amaçlayan Amerikan güdümlü plan suya düşüyordu.

* * *

4 Kasım 1973...

Eski başbakanlardan Yorgo Papandreu (bugünkü Yunanistan Başbakanı Andreas Papandreu'nun babasıdır)'yu anmak için mezarı başında toplanan ve çoğu öğrencilerden oluşan 1000 kişilik bir grup, daha sonra Atina'da yürüyüşe geçmişti. *"Kahrolsun Kara Albaylar cuntası"* sloganının atılması üzerine, polis göstericilere saldırıyordu. Çıkan çatışmada birçok polis ve gösterici yaralanıyor ve 30 kişi gözaltına alınıyordu. 1973 Kasım'ı, Yunanistan'da "Sıcak Kasım" olarak nitelenir. Bu olay, "Sıcak Kasım'a yol açan kıvılcımdı. Gözaltına alınanlardan beş kişinin tutuklanmasını protesto için öğrenciler 14 Kasım günü gösteriler yapmaya başladılar.

15 Kasım günü 3 bin kadar öğrenci Atina Politeknik Üniversitesi'ni işgal ettiler; öğrenciler binanın içine girip kapıları kilitlediler; ne dışarıya çıkıyor, ne de kimseyi içeri alıyorlardı. Bunun yanı sıra, binlerce genç de üniversite bahçesinde ve caddede sabahlıyorlardı. Üniversite bahçesinde ateş yakan öğrenciler, diktatör Yorgo Papadopulos'un resimlerini de bu ateşte yakıyorlardı. Üniversite çevresi yüzlerce polis tarafından kordon altına alınıyordu.

16 Kasım günü direniş sürüyor ve daha da yayılıyordu. Atina Politeknik Üniversitesinden sonra Patras ve Selanik üniversiteleri de öğrencilerce işgal ediliyordu. Patras da, çevrede barikatlar kuran öğrenciler polisin olası bir saldırısına karşı önlem alıyordu. Atina Politeknik Üniversitesi'nin önündeki Patission Caddesi hıncahınç dolmuş, "dışardaki" öğrenciler yoldan geçenlere cuntayı kınayan bildiriler dağıtıyordu. Öğrenciler *"Cuntaya Hayır"*, *"Papadopulos İstifa"*, *"Kahrolsun Cunta"*, *"Amerikalılar Dışarı"* ve *"Amerika'ya Hayır"* sloganlarını haykırıyorlardı. Öğrenciler okulda, elektrik fakültesi laboratuvarındaki aygıtlarla bir radyo vericisi kuruyor ve frekansları ayarlayarak Atina'ya ve bütün Yunan halkına direnişe katılmaları için çağrıda bulunuyorlardı. Radyodan, "Bu faşizme karşı bir mücadeledir" deniyor; liseli ve üniversiteli öğrenciler ve işçiler genel greve çağrılıyordu. Radyo, direnişin şu istemler için yapıldığını açıklıyordu: *"1- Eğitim demokratikleştirilmelidir. 2- Yunan halkına daha geniş özgürlükler tanınmalıdır. 3- Yedi yıllık baskı yasala-*

rı kaldırılmalıdır. 4- Bütün dernek ve sendikalarda özgür seçim yapılmalıdır." Patras Üniversitesi'nde kurulan radyodan da: *"Kahrolsun Cunta", "Şili, Yunanistan, İspanya: Demokrasi İçin İleri"* sloganları yayılıyordu.

Öğrenciler dışında işçiler ve halk da direnişi aktif olarak destekliyor ve katılıyordu. Atina Politeknik Üniversitesi Senatosu da Eğitim Bakanlığına başvurarak, polisin üniversite içinde hareke te geçmekten kesinlikle alıkonmasını istiyordu.

16 Kasım günü, hükümet, polisin direnişi bastıramaması üzerine ordunun müdahalesini istiyor ve Atina'ya bir tank tugayı sevkediliyordu. 16 Kasım akşamı, ordu birlikleri müdahale edip polisle birlikte Atina Politeknik Üniversitesini kuşatıyordu. Öğrencilerin radyosundan: *"Yunan ordusu, Yunan gençliğini katletmek için harekete geçmiştir. Parolamız sonuna kadar direnmektir"* deniyordu. Öğrencilerin hepsi sonuna kadar direnmek için and içiyordu. Üniversitenin kapatılmasından sonra içeri girmeye çalışan dışardaki on beş bin kadar öğrenciye asker ve polisler saldırıyordu. Saldırı üzerine öğrenciler kendilerine saldıran ve kuşatan asker ve polislere "katiller" diye haykırıyordu. Tank birliğinin başındaki subayın emri üzerine tanklar üniversitenin ana kapısını kırarak içeri giriyordu. Polis ve askerler öğrencilere ateş açıyordu. Daha ilk anda tank paletleri altında ezilerek ve açılan ateş sonucu 5 öğrenci yaşamını yitiriyordu. Atinalı öğrencilerin radyosundan acil ilaç yardımı istenmesi üzerine öğrenciler ve halk gece eczanelerin vitrinlerini kırarak, ilaç ve pansuman malzemelerini yağma ediyor ve yaralı öğrencilere ulaştırıyordu. Öğrencilerin cuntaya karşı direnişine binlerce işçi ve diğer toplum kesimlerinden bir sürü insan da katılıyor; Atina'nın sokak ve meydanlarında gösteriler yapılıyordu. Sabaha kadar altı saat boyunca sayıları yirmi bini geçen öğrenciler ve işçilerden oluşan göstericiler, Atina'nın sokak ve maydanlarında polis ve askerlerle çarpışıyordu. Bu çarpışmalarda, birçok insan can veriyordu. Başlangıçta (14 Kasım) tutuklanan beş kişiyi savunmak için başlayan direniş, üniversite özerkliği için, özgürlük ve demokrasi için, ABD emperyalizmine ve albaylar cuntasına karşı ülke çapında yığınsal bir direnişe dönüşüyordu. Kısacası, "alçı" kırılıyordu.

Sabah saatlerinde ordu, "duruma hâkim" oluyordu. Arkasında onlarca ölü, yüzlerce yaralı bırakarak 21 Nisan darbesinin kansız gerçekleştiği ve darbe sonrasında kimsenin asılmadığıyla övünen Papadopulos cuntası, Atina sokaklarında oluk oluk kan akıtıyordu. Papadopulos rejiminin "liberalizasyon" maskesi çabuk düşmüştü. Ülke çapında sıkıyönetim ve sokağa çıkma yasağı ilan ediliyor; ordu alarma geçiriliyor, ülkedeki tüm futbol maçları iptal ediliyor; gazeteler sansürden geçtikten sonra yayınlanabiliyordu. Tanklar sokakları dolduruyor, sıkıyönetim uyarınca halka açık yerlerde beş kişiden fazla insanın bir araya gelmesi yasaklanıyordu. To Vima gazetesi sansürün yeniden uygulanmasını ve rejimin saldırılarını protesto için 19 Kasım günü yayınlanmıyor; tüm muhalefet liderleri direnişi desteklediğini ve rejimin saldırılarını kınadığını açıklıyordu.

Yunanistan'da maçlar için kapatılan futbol stadyumları gözaltına alınanlar için açılıyordu. İlk elde 1500 kişi stadyumlara dolduruldu. Geceleri evler basılıyor, insanlar askeri araçlara bindirilip bilinmeyen yerlere götürülüyordu. Gözaltındakilere yaygın işkence yapılıyordu. Yolda koltuğunun altında kitap, kağıt, dosya taşıyan gençler durdurulup, kimlikleri soruluyor; kitlesel tutuklamalar yapılıyordu. Geceleri sokağa çıkma yasağı saatlerinde askerler sık sık havaya ateş açarak varlıklarını Atinalılara hatırlatıyorlardı. Sendika liderleri ve Atina üniversitesi rektörü de, gözaltına alınıyor, muhalefet liderleri evlerinde göz hapsinde tutuluyordu.

Bu arada, Başbakan Markezinis, *"Gösterdikleri başarıdan ötürü orduyu kutlarız"* demekten çekinmiyor; General Zagoryanakos, *"Ordu kimseyi öldürmedi"* diyordu. Hükümet sözcüsü Zurnacis, *"Olaylarda yaralananların gençliğin çok küçük bir bölümünü oluşturduğunu"* söylüyor ve ekliyordu: *"Olaylara karışanlar işsiz, tembel, sorumsuz olanlardır. Demokrasiye dönülmesini istemeyen kuvvetlerin bu oyunları tezgahladığını biliyoruz. Bu kuvvetlere fırsat verilmeyecektir."* Başbakan Markezinis, *"İç düşman, dış düşmandan daha tehlikelidir, çünkü görünmez"* diyordu. Evet, cunta cephesindekiler bunları söylüyordu. Söylüyordu ama, "görünmeyen iç düşman", yani halk, cuntayı büyük bir şiddetle silkeliyordu. Yıllardır iş başında ve "hiç gitmeyecekmiş" gibi görünen Papadopulos cuntasının ayaklarının altındaki zemin büyük bir hızla kayıyordu. Papadopulos, tüm Yunanlılarca lanetleniyordu.

Kısa bir durgunluktan sonra öğrenciler ve halk, direnişi, diktatörlüğü protesto eylemlerini sürdürüyordu. 18 Kasım günü öğleden sonra askeri birlikler, Atina'nın merkezindeki Monica Meydanı'nda bulunan kalabalığı dağıtmak için on dakika süreyle havaya ateş ediyordu. 20 Kasım günü Omonya Meydanı'nda gösteri yapılıyor; Aleksandros Caddesi'ndeki yürüyüş polis tarafından dağıtılıyordu. İnşaat işçileri ve başka işkollarındaki binlerce işçi işbaşı yapmıyordu.

Papadopulos cuntasına karşı oluşan tepkiler sonucu ABD, Papadopulos'u gözden çıkarıyor ve feda ediyordu. Ordu içindeki bir başka klik, darbeyle yönetimi ele geçiriyordu. General Gizikis ve General İyonides... Ancak bu yeni cunta da 21 Nisan 1967 darbesinin ilkelerine bağlı kaldığını açıklamaktan geri durmuyordu. Artık ipliği iyice paraza çıkmış, ABD ve yeni cunta tarafından dahi savunulamayacak durumda olan Papadopulos cuntasının birçok yetkilisi tasfiye ediliyordu. Eski cuntanın yükünü taşıyacak isimler bulunuyordu. Örneğin, sürekli rüşvet aldığı için kendisine "bay yüzde beş" lakabı takılan gizli polis şefi Rufogalis, öğrenci olaylarını tahrik ettiği iddiasıyla tutuklanıyordu.

Ne var ki, yeni cuntanın ömrü de fazla uzun sürmedi. 1974 yılında Yunanistan'da diktatörlük yıkıldı.

Politeknik bir anda oluşmadı. O, cunta öncesi deneyimin ve cunta koşullarındaki irili ufaklı bir dizi direnişin birikiminin sonucunda, özellikle 1972'den sonra demokrasi hareketinin gelişmesi sonucu oluştu. Cuntanın egemenliği beş yıl boyunca halkın yığınsal mücadelesini bertaraf etmişti.

Politeknik, rejimin temellerini derinden sarsan ve diktatörlüğün yıkılmasında, demokrasinin kazanılmasında önemli bir rolü olan direniştir.

Politeknik, Yunanistan gençliğinin ve halkının bilincinde dev bir sıçramayı ifade eder. Yığınların demokrasi bilincini kazanmasında büyük bir role sahiptir. Politeknik'in başarısı Yunanistan gençliğinin ve demokrasi güçlerinin birliğinden geliyor.

Politeknik'in başarısı, salt bir öğrenci (diğer toplumsal kesimlerden yalıtılmış olarak) "ayaklanması" olmasından değil, gençliğin özellikle işçi sınıfıyla ve demokrasi güçleriyle birlikteliğinin sağlanmış olmasından geliyor. Öğrenciler ve işçiler bu direnişte bütünleşmiştir.

Politeknik gösterdi ki, belli bir noktadan sonra toplumsal karşı çıkışın enerjik bir şekilde ifadesi, alışılagelmiş ya da önceden kestirilebilecek bir yol izlemiyor. Uzun denilebilecek bir durgunluk döneminden sonra işçi sınıfının ve demokrasi güçlerinin eylemleri belli koşullara bağlı olarak oldukça kısa zaman aralıklarında yoğunlaşabiliyor. Bunun için alışılagelmiş durumlarda, önemli politik sonuçlar yaratmayan tek bir olay yeterli olabiliyor. Devrimci güçlerin görevi de, durgunluk döneminde kasırga dönemine hazırlanmak ve yığınları hazırlamak olarak ortaya çıkıyor.

Politeknik tüm Yunan halkının ve gençliğinin bilincinde diridir. Her yıl Politeknik'in yıldönümünde uzunluğu kilometreleri bulan ve yüzbinlerin katıldığı dev yürüyüşler yapılıyor. Sözlerimizi 1986'da Politeknik'te yapılan anma toplantısında konuşan KNE temsilcisinin sözleriyle bitirelim: (Komünist Gençlik Örgütü)

"Politeknik'i hiç kimse bilincimizden silemez. Çünkü, halk mücadeleleri kanla yazılır ve karşı çıkanların hiçbirisinin mürekkebi onu karalamaya yetmez. Politeknik umutsuz bir başkaldırı değil, bir zaferdir. Umutsuzluğa, karamsarlığa karşı bir zafer. Politeknik'ten yalnızca bir anı olarak korkmuyorlar. Biliyorlar ki, yalnız ölülerden tehlike gelmez, asıl tehlike her şeyden önce yaşayanlarımızdır; bugünkü halk hareketi ve gençliğimizdir."

Barış, Bağımsızlık, Demokrasi ve Sosyalizmin yılmaz savaşçısı, Türkiye İşçi Partisi Genel Başkanı Sayın **Behice Boran**'ı 77 yıllık onurlu bir savaşımın sonunda yitirmenin derin acısı içindeyiz.

Mücadelesi, mücadelemize örnek olsun.

ESKİŞEHİR EZGİ KİTABEVİ

A. Muhtar Söküc: "Birleş sağlans askeri d geri tep

AYŞE ERSOY □ Türkiye'de bir 12 Eylül olayı yaşandı ve bu sonuca giden politik mücadele ortamı içinde siz de İlerici Gençler Derneği (İGD) başkanlığı görevini yürütüyordunuz. Bu sürecin öğrenci gençlik hareketi açısından bir değerlendirmesini yapar mısınız?

AHMET MUHTAR SÖKÜCÜ □ Türkiye devrimci hareketi önce bir 12 Mart deneyimini yaşadı ve bu dönemde büyük bir darbe yedi. O dönemde dağınıklık ve baskı çok yaygındı. 12 Mart'ın hemen sonrasında aktif genç öğrenciler üniversitelerde çevre edinmeye ve demokrat güçleri birleştirmeye çalıştılar. 12 Mart'tan çıkışta, o dönemdeki etkilerle birlikte büyükölçüde örgütlenme olanakları doğdu. İYÖKD, AYÖD gibi büyük, yüksek öğrenim gençliğinin demokratik örgütleri doğdu. Bu yapılar değişik unsurları içinde barındırıyordu. Üniversitelerin demokratikleşmesi ve ortak sorunların dile getirildiği demokratik bir platform özelliği taşıyordu. Bu nedenle de büyük bir hızla genişleme gösterdiler, kısa bir zamanda akademik, demokratik talepler etrafında büyük kitleleri peşlerine taktılar. Bu önemli bir deneyim, günümüz açısından geriye baktığımızda. Çünkü bundan çıkan sonuç, örgütlenme biçimi ne olursa olsun, geniş öğrenci yığınlarının istemlerine bağlı olarak doğru bir platform saptanabilirse, bu örgütler genişleyebiliyor, otoritesi artıyor. Daha sonra bu gelişmeden egemen çevreler rahatsızlık duydular. Gelişen ve örgütlenen gençlik hareketine karşı bir hareket vardı. Öğrenci gençlik içine sızan unsurlar değişik yöntemlerle hareketi parçalamaya yöneldiler. İstanbul İYÖKD'den örnek verirsek, 1975 yılında bir çok yöneticisi tutuklandı, İLERİ gazetesinin sorumluları tutuklandılar. Örgüt başsız bırakıldı. Bu dönemde bazı unsurlar siyasi ayrılıkları kışkırttılar Birliği sağlamak her zaman egemen güçlerin saldırısına uğruyor, "böl ve yönet" taktiğini hep uygulamaya çalışıyorlar. Bizim tüm çabalarımıza rağmen 1975 sonunda gençlik hareketi bir ideolojik bölünmeyi yaşadı. Bu arzu edilmeyen bir durumdu. Biz İYÖKD'de sonuna kadar birliği sağlamanın mücadelesini verdik. Sonra da bunun gerçekleşmeyeceği ortaya çıktıktan sonra, İGD'nin kurulmasından önce diğer siyası gruplarla örgütlenme olanakları aradık. 1975 Kasım'ında kurduk. Bilindiği gibi, İGD ve diğer gençlik örgütleri hızla geliştiler. 1977 sonuna kadar yığınsallık anlamında genişleme gözlendi. Ancak terör eylemlerinin artması ile bu yığınsallıkta düşüş başladı. Öncü öğrenciler terör nedeniyle yığınlardan koptular. Yığınlar, can güvenliği ve öğrenim özgürlüğü olmadığından bir çekince ile geri çekildiler. Yani 1980 öncesine bakınca maddelersek şunları görüyoruz:

1) Öğrenci gençlik hareketinde alabildiğine politik aktifleşme.
2) Politik, ideolojik nedenlerle parçalanmışlık, eylem birliklerinin yaşama geçmesinde öznel ve nesnel nedenlerle yaşanan zorluklar. Dar grupçuluk ve sekterliğin rol oynaması.
3) Belli odaklardan terörizmin yaygınlaştırılması ve geniş öğrenci yığınlarının mücadeleden uzaklaştırılması. Terörizmin yaygınlaştırılmasının kökleri 1970'li yıllardan öncesine dayanıyor, daha 12 mart döneminde de MHP kaynaklı bir çok kampta vurucu elemanlar yetişti. Bu güçler demokratik öğrenci hareketinin genişlemesi karşısında ortaya yayıldılar. 12 Mart'ın hemen sonrasında Kerim Yaman öldürüldü, zaten bu süreç onunla başlıyor. Ana kaynağı MHP ve yan kuruluşlarıydı. Biz kesinlikle teröre karşı olduk, geniş kampanyalar yaptık. Terör eylemlerinden herkes rahatsızdı, ama önlenemiyordu. Bazı sol gruplar da nefsi müdafa için saldırılara karşı yanıt verdiler. Bir çok yerde insanlar kendini savunma durumuna düştüler. Terörün esas kaynağına doğru düzgün inilemedi. Önemli noktalardan biri de bu terör neden önlenemiyordu? Gelecekte de bu tip senaryolarla karşılaşmamız mümkün. Olayları yaratan faşist militanlar ellerini kollarını sallayarak gidebiliyordu, açıkcası gözetiliyorlardı. Bir çok

ne
ydı,
arbe
erdi.”

şehirdeki toplu kırımlar da halâ hatırlarda. Bu kırımlardan birinin öncesinde Amerikan elçiliği görevlilerinin araştırma adı altında raporlar hazırladığı basına da yansımıştı. Mehmet Ali Birand'ın kitabında da Evren'in bir sözü var, "halkın bir askeri darbeye gereksinme duyması ve gerekçe olarak terörün tırmandırılması" 12 eylül öncesinde yapılan da buydu gerçekten.

1960'lı yılların sonunda, gerek Latin Amerika, gerek ülkemizde görülen hareketlerin başarısızlığı sonuçları ile ortaya çıkmıştı. Gerilla eylemleri ile devrime gitme anlayışının pahalı bir pratikle iflas ettiği görüldü. Biz bunu 12 Mart ve sonrasında değerlendirmeye çalıştık. Gençlik içinde bu yanlışları propaganda ettik. Bazı çevreler bu yanlış yolu savunma biçimine girdiler. Bu noktada nefsi müdafa ile ideolojik yaklaşım birbirine geçti. Biz sonuna kadar karşı çıktık. Bizim örgütümüz de bundan büyük bir zarar gördü. İGD'den 128 kişi öldürüldü. Biz teröre karşı yığınsal eylemi, yığınların istemlerini alternatif olarak ortaya atıyorduk. Can Güvenliği komiteleri kurduk, ama bir an geldi ki yığınsal eylemlere karşı saldırılar da başladı. Terörün yükselmesi, bir 16 Mart katliamı, 1977 1 Mayıs'ı gibi olayların yaşanmasını getirdi. Kitleler böylece askeri bir darbeye hazırlandılar. Öznel bir eksiklik de öğrenci ve diğer demokratik grupların yek vücut biraraya gelememesiydi. Bu birleşme sağlansaydı askeri darbe geri tepebilirdi. Demokrasi isteyen yelpaze çok geniş, salt solla da sınırlı değil. Bu güçlerin birararaya gelmesi alabildiğince esnekliği gerektiriyordu. Gerek solun, gerek bizim esnekliğimiz yeterli değildi. Sekterliğin ölçüleri değişik de olsa herkeste vardı.

ERSOY □ Yedi yıl sonra aynı sekterliğin yaşanmaması için ne gerekli sizce?

SÖKÜCÜ □ Birçok insan bugün geçmişin daha sağlıklı bir değerlendirmesini yapabiliyor. Geçtiğimiz dönemin gençleri şimdi orta yaşlı kuşağın insanları. Bu dönemi yaşayan ve dersler çıkaran unsurların demokratik ve aktif çevrelere bunları aktarabilmesi lazım. Aksi halde gençliğin heyecanı, ataklığı çok olumsuz düşünceler tarafından etkilenebilir. Daha 12 Eylül döneminin yaraları sarılmadan yeni gelişen gençlik hareketi yeni bir parçalanma ile yüzyüze kalabilir.

ERSOY □ Yurtdışında yaşayan eski bir gençlik lideri olarak son dönemde Türkiye'de gelişen gençlik hareketininbir değerlendirmesini yapar mısınız?

SÖKÜCÜ □ Şimdiki durumda öğrenci gençlik hareketinin geldiği noktaya bakmalıyız. 12 Eylül sonrasında dağılan örgütlenmesinin daha ilk toparlanma safhasında bulunuyor. Ne yazık ki, bu aşamada bile parçalanma tehlikesi alabildiğine gündeme gelmiş durumda. Dar grupçuluk eğilimleri gözleniyor. Gerek gençlik yayın organları, gerek yönetici konumdaki bazı gençlerde bu dar grupçu eğilimler gözükmekte. Egemen çevreler işin farkındalar, işi başından dağıtmaya çalışıyorlar ve bu eğilimler de bu hesapların işine geliyor.

Bence bugün yapılacak olan şudur. Birincisi, bir platform saptama, her politik görüşün kendi platformunu saptaması olmamalıdır. Yığınların istemleri, sorunları çerçevesinde akademik ve demokratik bir platform saptanabilir ve saptanmalıdır da. Geniş öğrenci yığınlarının birliği için yayın organları ve örgütler çaba göstermelidir. Zaten 12 Eylül yasaları da dağınıklığı getiren nesnel nedenlerin başında geliyor. Bu duruma öğrencilerin birlik sağlamaması kitlelerin başıboşluğu tehlikesini getiriyor. Öğrenci gençlerle demokrat öğretim üyelerini biraraya getiren bir birliğin oluşturulması YÖK.e karşı mücadelede büyük önem taşıyor. Yer yer güzel örnekleri var, örneğin öğrenci velilerinin çocuklarının eylemlerini desteklemesi, çocuklara karşı yönelecek saldırılarda bir önlem oluşturuyor.

ERSOY □ Türkiye'de son yıllarda özellikle üniversite gençliği arasında İslami akımların büyük kabul görmesini ve yayılmasını nasıl değerlendiriyorsunuz?

SÖKÜCÜ □ 12 Eylül rejimi sol görüşleri yasakladı ve sol harekete saldırdı. Bunun en geniş olarak öğrenci gençlik içinde etkileri yaşandı. Bu birinci neden bence. İkinci olarak yine 12 Eylül rejiminin getirdiği ekonomik, politik, kültürel yozlaşma ve bunalımlar bazı gençlik çevrelerinin dinsel akımlara meyletmesini getirdi. Öte yandan bizzat Amerika'nın tezlerine bağlı olarak Suudi kökenli bağnaz dinsel akımların çalışma olanakları arttırıldı. Şunu belirtmekte yarar var, bence, tüm dinsel akımlara bağlı hareket eden gençleri aynı kefeye koymuyoruz, koymamakta da yarar var. Bunda önemli olan nokta, bize göre iki ana çizgide gidiyor dinsel akımlar, birincisi rejimle bağlantılı Suudi kökenli bağnaz hareketler, ki bu hareketler tamamen ABD emperyalizmi yanlısı haraketlerdir. Bunların esas örgütlenmesi ANAP içinde gerçekleşiyor. Doğal olarak biz ulusal çıkarlar ve demokrasi açısından bu gruplara karşıyız. Diğer yandan anti—emperyalist, demokrasi ve insan haklarından yana, 141—142—163'ün kaldırılmasını isteyen dinsel akımlar da var. Biz bunlarla eylem birliğinden yana tavır alıyoruz. Öğrenci gençlik içerisinde ortak talepler doğrultusunda eylem birlikleri de oluşturulabilmelidir. Çünkü biz yıllardır gördük ki, devrimci lafazanlık ve keskinlikle bugün bir yere gidilmesi mümkün değildir.

ERSOY □ Demokratik bir öğrenci gençlik hareketi size göre nasıl olmalıdır?

SÖKÜCÜ □ Her koşul kendi örgütlenme biçimini doğuruyor. Bugün fakültelerde ve üniversitelerde öğrenci dernekleri yasallaşmış durumda ve koşullar buna elveriyor. Bizim için standart bir reçete olamaz. Önemli olan koşullara en uygun biçimi bulmak. Bugünkü koşullarda doğan öğrenci dernekleri en uygunu, sorun bunların yaygınlaştırılması. Varolan en geniş yığınların örgütü haline getirmek. En geniş yığınları kapsamak için de yığın taleplerinin gündeme getirilmesi zorunludur. Akademik, demokratik talepleri gündeme almak birinci şarttır. İkincisi, bu örgütlere şebekesi olan her öğrenci üye olmalıdır. Doğal olarak en aktif çaba harcayan öncü öğrenciler yönetime gelmelidir, gelecektir de. Politik görüşlere bakılmaksızın bu sağlanmalıdır. Bu örgütler bir parti değildir. Bu örgütler demokratik bir işleyişe sahip olmak zorundadır. Yığınların direkt olarak yönetimde söz hakkı olması gereklidir. Örneğin Fransa'da geçtiğimiz dönem son öğrenci hareketleri içinde koşulların getirdiği öğrenci konseyleri oluştu. Bu konseylere isteyen her öğrenciyi aldılar. İsteyenler bir üst konseye de gidebildi. Milyonlarca öğrenci YÖK'e benzer yasalara karşı büyük yığınsal eylemler koydular. Demokratik çalışma en geniş yığınları harekete geçiren bir çalışmadır.

ERSOY □ Sayın Sökücü, yanıtlarınız için teşekkür ederiz.

SÖKÜCÜ □ Bende teşekkür ederim. Ülkemizin demokrasi mücadelesinde yer alan tüm demokratik güçlere selam.

YARLIK ÖZMENEK - NEVZAT HELVACI - VELİ DEVECİOĞLU - ERSEN SANSAL - FEVZİ ARGUN

Cezaevleri

N. HELVACI □ Arkadaşlarım toplumun olaylar kaşısında tepkisiz kalmasını güzel açıkladılar. Fakat ben biraz daha ileri gideceğim. Toplumun sırf sessiz kalmasının ötesinde bir şey var. Toplumumuzda ana-babanın evladını dövmesi bir hak gibi kabul görür. Efendim, okula giderken "eti senin kemiği benim" anlayışı devreye girer. Yani okulda da öğretmenin öğrencilerini dövme hakkına sahip olduğu vurgulanır. Annebabanın çocuğunu dövmesi, öğretmenin dayağı toplumda normal karşılanır. Bu insan biraz daha büyüyüp askere gittiği zaman çavuşundan, komutanından dayak yer, "askere gidip de dayaksız dönülmez" anlayışı da vardır toplumda. Bu da gayet normal karşılanır. Kişiler karakola girdiklerinde karakolda da dayak yer, bu da yaygın kabul görmüş, normalleşmiştir sanki. Yani, sırf tepkisizlikten öte bir anlayış farklılığı söz konusu toplumda. Bunların her birisi birer işkencedir aslında ve her biri hoşgörülmektedir toplumda. Daha doğrusu bu, insana bakış açısından, toplumsal bakış açımızdan geliyor. Yani, tüm dünya insana insan olma onuru açısından bakarken, uluslararası sözleşmeler bu onura dayalı olarak yapılırken, suçlu-suçsuz, isterse savaş tutsağı olsun, herkesin insanca, insanlık onuruna yaraşır davranış görme hakkı evrensel, yazılı belgelerle ortaya konmuşken, Türkiye'de cezaevlerinde yaşanan bu olaylara, işkencelere, işkenceden ölümlere tepkisiz kalınması, bence biraz yukarıda değindiğim bu anlayış çarpıklığından kaynaklanıyor. Toplumun bu konuda bir eğitime ihtiyacı vardır. Yani, kişinin insan olmaktan dolayı taşıdığı değeri ve insanlık onurunun değerini topluma iyi anlatmak gerekmektedir. Bir türlü hak ve özgürlüklere sahip özgür bir insan, bir birey olamamış bu toplumun insanı. Şimdilerde ortaya çıkıyor bu anlayış gereksinimi ancak belki de. Şimdi düşünsenize, bir Emniyet Genel Müdürü kalktı, neredeyse işkenceyi savunan bir açıklamada bulundu. İşkenceden mahkum olan emniyet mensuplarının durumuna çok üzüldüğünü söyledi. Bir de örnek verdi, Fransa'da bir mahkumun üzerinde sigara söndürülmüş de, mahkeme o polislere beraat kararı vermiş. Gerekçesi de, söz konusu zorunluluktan kaynaklandığı imiş. Şimdi kim inanır böyle bir örneğe. Cezaevlerimizde açlık grevine başladılar, ölüm orucuna geçtiler, bu memlekette cezaevlerinden sorumlu Adalet Bakanı da kalktı, "ölürlerse ölsünler" gibi bir açıklamada bulundu. Yani, öncelikle başta yöneticilerin taşıdıkları bu anlayış biçimleriyle mücadele etmek gerekiyor. Cezaevlerinin durumu tartışılırken, biz hep filan cezaevinin durumu öbüründen daha iyiyse, onunla neredeyse teselli buluruz. Yani, Diyarbakır Cezaevi'nde koşullar Mamak'tan kötü deyip, sanki teselli bulmaya çalışırız. Oysa durum öyle değil. Birleşmiş Milletler bunu tespit etmiş. Avrupa Konseyi de bunu tespit etti, yani hükümlü ve tutuklulara davranışlarda uyulması gerekli kurallar belirtilmiştir burada ve ülkemizin de imzası vardır, ama, ülkemizde uygulanmıyor bunlar. Gerek cezaevlerinin koşulları, gerek tutuklu ve hükümlülere uygulanılan davranışlar, BM'in Avrupa Konseyi'nin belirlemiş olduğu asgari standartlara kesinlikle uymuyor. Türkiye'deki cezaevlerinin koşullarıyla, asgari standartlar arasında bir karşılaştırma yaptığımızda şu ortaya çıktı: ilginçtir. Türkiye'de bu belirlenen asgari standartlara uygun bir tek cezaevi yok. Ya yaşam koşulları itibarıyla bozuk ya da uygulamalar kötü. Türkiye'deki, cezaevleri yönetmelikleri, tüzükleri diyebileceğimiz kurallar topluluğuna bile uygun düşüyor. Bir kimse bir suç işleyip de, hükümlü ya da tutuklu olarak cezaevine girmişse, özgürlüğünün kısıtlanmasının dışında, insanlık onuruna yakışmayan davranışlara maruz kalması, maalesef ülkemizde yaygın bir durum. Bu 7-8 yıllık tutukluluk ne demektir bilir misiniz? Bu kadar süre tutukluluk olmaz, bunun adı başka bir şeydir. Bu insanlar, bu kadar kötü koşullar içerisinde, tepkilerini gene de hafif dile getiriyorlarsa, bu, ellerinde olanak olmadığındandır. Onların açlık grevleri ya da ölüm oruçlarıyla yapmak istedikleri şey, benim kanımca bu yaşam koşullarını topluma bir pasif direniş biçiminde duyurmaya çalışmaktır. Kendi sağlığını ortaya koyarak bir düşüncesini, bir dileğini kamoyuna açıklamağa çalışıyor. Duyarsız kesimlerin de bundan etkilenmesini sağlamak için, kendi kendisine zarar vermeyi, hatta ölümü göze alıyor. Bu ne demektir? Söylemek istediğim Türkiye'deki cezaevlerinin fiziksel ve psikolojik koşulları incelendiğinde, derlenip toparlandığında, ortaya çıkan, Türkiye'nin de imzasının bulunduğu uluslararası sözleşmelerde belirtilen asgari standartlara uyulmadığıdır. Belki o fizik koşulların düzeltilmesi biraz zaman alır ama, bazı şeyleri düzeltmek de o kadar zor değildir. Gazete, dergi sokulması örneğin. Bu, hemen ilgilinin iki dudağından çıkacak bir sözle düzeltilebilecek bir durumdur. Bunun için yüksek yerlerden ferman çıkarmaya gerek yoktur. Yani, bunun gibi bir kalemde düzeltilebilecek yüzlerce kötü durum vardır. Ama, onların niyetleri bu değildir. Çünkü, içerideki insana insan gözüyle bakmamaktadırlar. Bu çarpık bakışını bir yanı da budur. Ra-

Bülent Forta:
"İnsanlar, 7 yıldır eziyet ve işkence görüyorlar burada."

Son günlerde cezaevlerinde giderek yayılan açlık grevleri ve cezaevlerindeki insanların sorunlarını belirten çeşitli eylemler oldu. Herşeyden önce bu eylemleri destekliyor ve tüm bu talepleri haklı bulduğumuzu belirtmek istiyorum. Ancak, Mamak'taki durum biraz daha farklı. Sorunumuz, öncelikle askeri bir cezaevinde bulunduruluyor olmamız. Sıkıyönetim kalktığı halde, askeri mahkemelerde yargılamalar sürüyor. Sivil ve siyasi olmamıza rağmen!

Bunun, anayasaya aykırı, çelişkili bir durum olduğunu herkes biliyor. Buna rağmen, askeri mahkemelerde yargılanıyoruz biz. Bu mahkemeler, gerek bugünekadar verdikleri kararlarla, gerekse uygulamalarıyla sağ ve sol görüşlü tutuklular arasında açık bir ayırım yaptıklarını ortaya koymuşlardır. Sol görüşlülere daha ağır cezalar verilirken, sağ görüşlü mahkumlar, yargı kararlarıyla sanki özel olarak korunuyorlar. Ayrıca, başkanlarından tutun da, yargılama hükümlerine kadar hukuka aykırılığı ortada olan bu mahkemeler yargılamaya devam ettiği için biz askeri cezaevindeyiz. Sorunun özü de bu noktadadır. Asıl talebimiz, askeri yargılamalarda ilgili sorunların çözümü noktasında düğümleniyor. Askeri cezaevleri kapatılarak, sivil cezaevine nakledilmek istiyoruz. Mamak, çok özel, Türkiye çapında çok ünlü bir cezaevi. İnsanlar, 7 yıldır eziyet ve işkence görüyorlar burada. Daha önceleri bunları gündeme getirebilmek için çeşitli türden tepkilerimiz oldu. Bir zorunluluk olarak tepkilerimiz oldu. Biliyorsunuz geçtiğimiz dönemde, 400'e yakın insanın yakla-

Gerçeği Üzerine...

kamsal bir veriyle bağlamak istiyorum: 1986 yılında bir hükümlü için bütçede ayrılan ödenek 320 TL. 1987 yılında 5 TL artırılarak 325TL olmuş. Şimdi bu içerideki beslenme meselesiyle ilgili bir patırtı gürültü koptu tabi, bu rakamlar açıklanınca, bakan "biz istiyoruz Maliye Bakanlığı ile Devlet Planlama karşı çıkıyor" falan dedi. Yani "ödenek yok" dendi. Ama, aynı bakan gazetelerin yazdığına göre, Kars'ta 10 milyar lira harcayarak cezaevi yaptırdı. Ben hesapladım, bir ekmek 450 ya da 490 gr falan, bir tutuklu ya da hükümlü günde herhalde birbuçuk ekmek yer, bütçede geriye de birkaç zeytin tanesi almaya yetecek para kalıyor. Bu, içerdeki insana insan muamelesi yapmak isteyen bir anlayışın ürünü değil. Bu direnişler, yapılan uygulamalar karşısında, bu insanların kendi sağlıklarını, yaşamların tehlikeye atabilmeleri önemli ve üzerinde durulması gereken bir gelişmedir şu durumda.

V. ÖZMENEK □ Biraz da rakamlarla konuşmak gerekirse, 1984 24 Ocak'ında 1 Dolar 70 lira. Bugün 1 Dolar 1000 liraya yaklaştı. Yani, yüzde 1000'in üzerinde bir değer yitimine uğramıştır Türk parası. Bunun sorumluları, insana bakış açısıyla da benzeşik bir oranda değer yitirmişlerdir. Hümanizmin karşıt cepheye alınmasıyla eşitlendiği bir anlayış biçimidir bu. Şimdi, savaş tutuklusu muamelesinden söz ediyor içerdeki tutuklu ve hükümlüler. Bu savaş deyimine resmi çevreler tepki gösteriyorlar hemen. Savaş kavramı bizzat resmi çevrelerin de kullandığı bir terimdir oysa: Savaş hali hükümleri vs. Bir kısım sıkıyönetim mahkemelerinde örneğin. Şimdi, 1982 yada 83'te Nokta Dergisi'nde Ahmet Kahraman'la Nazlı Ilıcak'ın yaptığı bir söyleşi vardı: Nazlı ki, az kaldı demokrasi şampiyonu oluyordu. İnşallah bundan sonra demokratik normların asgarisine yaklaşırlar. Bu deyimler Nazlı Ilıcak'ın deyimleri: Biz bir savaş yaptık diyor, DİSK ve TDK'ya karşı ve yendik diyor. Aslında, bilinç altıyla değil, açıkça savaş yaptığını söylüyor. DİSK derken sınıfsal bir savaşı kastediyor. TDK derken de kültürel bir savaşı kastediyor. Çok enteresandır, savaş yaptık, yendik diyor. E, olayı bir savaş olarak gördüğüne göre, ordaki sanık tabir edilen kişileri de düşman olarak görüyor. Yani Nazlı Ilıcak'ın kişiliği değil burada önemli olan. Nazlı Ilıcak'ta uç veren, dile getirilen mantık bu.

FEVZİ ARGUN □ Bu son askeri cezaevleri gezisinde benim payıma Erzincan ve Diyarbakır düşmüştü. Diyarbakır, görülmesi gereken, sıralama yapılarsa ilk sırayı alacak bir cezaeviydi. Daha önce yaşananlar ve hala sürdürülen bazı uygulamalar ve tutukluların yapıları gereği böyle. Orada neler olduğunu, kaç kişinin ölüp, kaç kişinin sakat bırakıldığını bilerek girdik içeriye. Yani 40 kişinin öldüğünün hiç kimse tarafından [illegible]lanmadığı bir cezaevi bu. Sakatların sayısı, kesin olarak bilinmiyor. Bize aktarılanlara göre, gerek açlık grevleri, gerekse dayak ve diğerişkencelerle 100'e yakın insanın kalıcı sakatlıklara sahip olduğu, artı ruhi olarak bırakılan etkiler yüzünden de 10'a yakın insanın hapishaneden çıktıktan sonra intihar ettiği biliniyor. Koridorların hiçbir yeri boş değildi. Bayraklarla, Atatürk'e ait olduğu iddia edilen sözler. Evren'den Osman Paşa'ya kadar Türk büyükleri resimleri, savaştabloları, Türklük ve Türkçe konuşmanın erdemleri üzerine sözler vs. Örneğin Diyarbakır Cezaevi'nin önemli özelliklerinden biri görüş yerlerinin hem tutuklu hem de yakınlarının bulunacağı tarafta "Türkçe konuş, çok konuş" yazısını bulunması. Birçok arkadaşımın da, katıldığı gözlemimiz, Nazi Almanya'sındaki esir kamplarını aratmayan bir yer olduğu yolunda idi. 84 ölüm oruçlarından sonra işkence yokmuş, dayak yokmuş, fiziki bir saldırıya maruz kalmamışlar, ama hüküm süren hava belli. Zaten cezaevi müdürü de övünerek "benim dönemimde yalnızca üç kişi öldü" diyor. Bir tanesi de emniyete götürüldükten sonra ölmüş, onu düşüyor, iki kişi diyor. Ancak, yoğun bir biçimde kişiliği yoketme uygulamaları sürüyor. Günlük gaşık 45 gün süren bir açlık grevi oldu. Bu grev sırasında bize cezaevi yönetimi olsun, diğer yönetimler olsun, sorunlarımızın çözüleceği doğrultusunda sözler verdiler. Ancak bu sözlerin çoğu yerine getirilmedi. Bugün görebildiğimiz kadarıyla cezaevi yönetiminde yeni bir değişme var. Bugün bu cezaevinde insanca yaşamanın koşullarını oluşturacak zorunlu gördüğümüz bazı sorun çözümlerini de dile getirmek istiyoruz. Bunların başında, her türlü askeri yaptırımın kaldırılmasını istiyoruz. Biz sivasi ve sivil birer tutukluyuz. Bu nedenle askeri kuralların bize uygulanması ve bize zorla askerlik yaptırılması, doğrudan doğruya insanlık onurumuzu hedef alıyor. Diğer askeri cezaevlerinde uygulanan şeylerin burada da uygulanmasını istiyoruz. Sayımda bize Atatürk'ün Gençliğe hitabesi zorla okuttuluyor örneğin. Bunu, kendi onurumuzu yaralayan bir şey olarak gördüğümüz kadar, Mustafa Kemal'e de bir hakaret olarak algılıyoruz. Kendimize bunun zorla okutturulup, öğretilmeye çalışılmasını da çok uygunsuz olarak değerlendiriyoruz. Diğer askeri cezaevlerinin hiçbirinde bu tip uygulamalar, bu tip sayımlar yok. Sonra, biliyorsunuz Türkiye'nin tüm cezaevlerinde tek tip elbise ile ilgili bir sorun var. Tek tip elbiseyi de, insanların siyasi kimliklerini, insan olma onurlarını ortadan kaldıracak bir uygulama olarak görüyoruz. Bunun, olağanüstü dönemde, o dönemin yöneticileri tarafından emirle gündeme getirildiğini açıkladı Adalet Bakanı. Türkiye'de bugün sivil demokrasiye geçildiği iddia ediliyor. Hala olağanüstü dönemin bu baskı uygulamaları devam ediyor. Kaldı ki, biz henüz tutukluyuz, hukuksal olarak masumluk karinesinin güvencesinde olmamız gerekir. Mahkumların da elbette bu elbiseleri giymek zorunda bırakılmalarına karşıyız bizim gibi. Biz tutuklulara tek tip elbise giydirilmesini, baştan bizim suçlu olarak görüldüğümüzün bir kanıtı olarak da değerlendiriyoruz. Bizi kişiliksizleştirmeye yönelik bu tek tip elbise uygulamasına son verilmesini talep ediyoruz doğal olarak.

—Televizyon neden istemediniz?

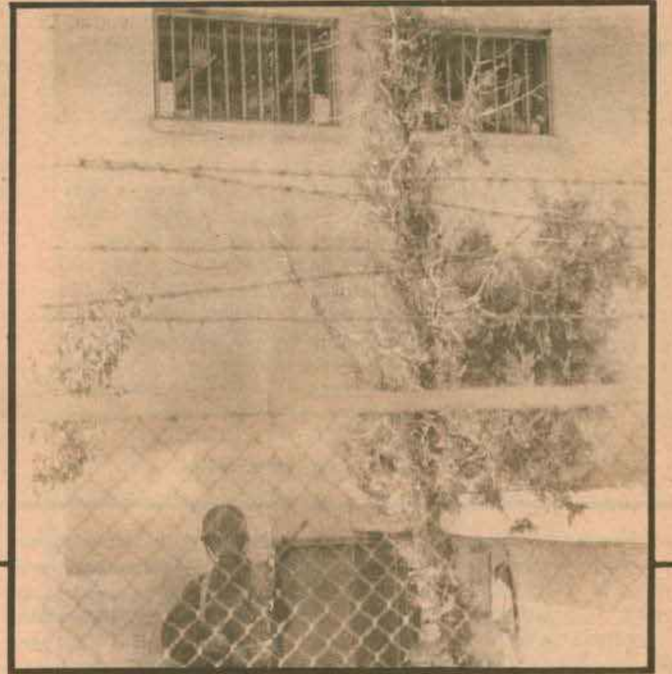
—Biz dış dünyayla bağlantı kurmak istiyoruz tabii öncelikle. Dışarıdaki yasak olmayan her türlü basın yayın organından faydalanmak istiyoruz. Nokta, Yeni Gündem vb. birkaç sanat dergisi Mamak Cezaevi'ne alınmıyor. Televizyonla ilgili şöyle bir uygulama var: Burda bugüne kadar ki tüm uygulamalar mahkumları tedirgin etmeye yönelikti. Televizyonun yalnızca 7 ile 9 arasında seyredilebileceği belirtildi. Biz, belli kültür formasyonları olan insanlarız. 7 ile 9 arasında çocuk filmleri, Perihan Abla gibi programlar var, ya da 2-3 tane çizgi film. Bunları seyretmek istemiyoruz birincisi bu. İkincisi bir film izliyorsunuz, tam ortasında idarenin elindeki düğmeden kesiliveriyor. Bu insanlarda bir gerilim yaratıyor. Televizyon, devletin televizyonudur, yayını bellidir. Sakıncası yoktur. Herhangi bir kısıtlamaya bile gerek görülmemeli. Güvenlik dışına bir kısıtlama imkanı yok.ki bunun.

Gaziantep Cezavi'nde bile merkezi video yayını ve televizyon koğuşta duruyor ve mahkumun isteğine bağlı olarak açılıp, kapanıyor. Ama diğer cezaevlerinde yatan arkadaşlarımız var ve düğme bizim elimizde diyor hepsi de.

zeteler eleğe çevrilerek veriliyor. bir toplama kampı. İnsanların geçmişte fiziki işkencelerden çok onurlarının yokedilmek istendiği bir yer. Ahlaksal değerleri de artık yokedecek durumda, çoğu yansıtılamıyan öyle işkenceler anlatıldı ki, kimin ne kadar kaldığı zaten ayırt edilemiyor. Her bir yıl ömürlerinde en az on yıllık bir kayıba yolaçmış. Buna karşın yetkililer, yayın, banyo, havalandırma gibi konulardaki tutumlarını bize karşı savunabildiler. Diyarbakır'ı gördükten sonra Türkiye'deki cezaevi gerçeği çok daha rahat anlaşılıyor. 12 Eylül döneminde insanların nelerle karşı karşıya kaldıkları çok rahat anlaşılıyor. Türk basınında yeterince yansıtılmadı olaylar. Hatta ikinci bir cezaevi daha oluşturulmuş Diyarbakır'da. Sivil bir cezaevi tutukevi haline dönüştürülüyor. Korkulan, bunun da eskisinin haline dönüştürülmesi. Askeri cezaevine koyamadıkları insanları oraya kapatacaklar. Sıkı yönetimin kalkması nedeniyle, askeri cezaevine sevkedilmedikleri için.

E. ŞANSAL □ Cezaevleri sorunu kanayan yara, bu yalnızca siyasi tutuklu ve hükümlüler için değil daha öncesinde genel olarak tüm tutuklu ve hükümlüler için önem taşıyan bir konu. "Bir ülkede cezalar fazlaysa orada önemli bir yönetim sorunu vardır denir. Gerçekten az önce Veli Beyin de belirttiği gibi buradan kalkarak varılacak nokta siyasi iktidar meselesiyle birlikte ele alınması gereken bir konudur. Çok doğru bir tespittir. Ancak siyasi tutukluluk, siyasi hükümlülük, böyle kavramlar girdi dilimize. Bunlar giderek anayasaya da giren kavramlar oluyor. Siyasi dava, siyasi kara, siyasi mahkeme gibi kavramlar siyasi tutukluluk meselesi bu konuyu daha da ağırlaştırdı ve konunun önemini daha bir ortaya çıkardı. Çözüm önerileri açısından yaklışıldığı zaman neler yapılabilir, yani cezaevi sorununu tümüyle çözümleyebilecek önerileri şimdi burada tümüyle sıralamak kanımca mümkün değil. Ancak saptanabilecek akla gelen önlemler sözkonusu edilebilir. Bu gün biraz da o vesileyle konuştuğumuz konu, son zamanlarda cezaevlerinin basına açılması, olumlu bir şeydir. Ama ne bakımdan olumlu. Yani cezaevlerini artık basın gezebilir, görebilir anlatabilir, kamuoyuna ve biz cezaevlerindeki uygulamalarımızda ayıbımız yok, açığımız yok anlamında değil. Bu anlamda bir olumluluk değil. Basına cezaevlerinin açılmış olması bir taktiktir. Yöntemdir, Gazeteci dostlarımız herhalde bu konuyla ilgili daha değerli değerlendirmeler yaparlar. Ancak biraz önceki konuşmalar sırasında ifade edildiği gibi basında tüm olumlu çabalara basın emekçilerinin tüm olumlu çabalarına karşın mesele gerçek yüzüyle yansıtılmadı, ortaya çıkamadı. Cezaevi gerçeği cezaevi sorunu üzerine ne kadar konuşulsa ne kadar anlatılsa yeterince ortaya konabilecek değil. Her ne kadar konu basında biraz fazla yer tuttuysa da bu sorun yüzse, birini üçünü yansıtmak olanağını ortaya koydu. Bir anlamda cezaevlerini basına açmak ce zaevlerinde çok fazla bir şey yok çabasından kaynaklandı. Nitekim gazeteci arkadaşlar gezerken yanlarında bu görüşmeleri düzeltecek üst düzey görevlilerini orada gördüklerini söylüyorlar. Ancak cezaevlerinin sadece bu şekilde değil, daha farklı bir ortamda açılması iyi bir durum olur. Bir kere bu açılma tutuklunun avukatına karşı olmalıdır. Tutuklu adına, yani tutuklu olduğu nedeniyle olanaklarını, haklarını kullanamayan birkişi adına hareket eden tutuklu avukatının, onun yaşadığı koşulları ve kendisine uygulanıp, uygulanmadığı saklanamayacak olan art hükümleri yerinde görebilmesi ve bunlarla ilgili yasal başvurularını yapabilmesi bakımından bu tür cezaevlerini kamuya açma, gösterme konusundaki tutumların genişletilmesi, tutuklunun öncelikle avukatına karşı açılması isabetli olacaktır. Bir başka yönden olarak, savunma haklarının güçlendirilmesi gelir. Savunma hakkını kullanan avukatın öncelikle kendisinin güvencede olması gerekmektedir. Son 7 yıl içinde bu düzenleme değişikliklerinde gördüğümüz, durumlardan çıkarttığımız ise savunma haklarının güçlendirilmesi değil, tam tersine savunma haklarının daraltılması ve zayıflatılmasıdır. Örneğin askeri mahkemeler kuruluş ve yargılama usulü kanununda 1973'de yapılan değişiklikle görülen 143. madde uygulaması, yani bir sanığın tutuklu ya da tutuksuz olarak yargı-

Halit Çelenk: "Sanıkların askeri cezaevlerinde tutulmasının yasal dayanağı yoktur."

YARIN □ Sıkıyönetim kaldırıldıktan sonra, sıkıyönetim mahkemelerinde yargılanacak sanıkların Askeri cezaevlerinde tutulmalarının yasal bir dayanağı var mıdır?

HALİT ÇELENK □ Sıkıyönetim kaldırıldıktan sonra, Sıkıyönetim mahkemelerinde yargılanan sanıkların Askeri ceza evlerinde tutulmalarının yasal bir dayanağı bulunmamaktadır.

Sıkıyönetim kaldırıldıktan sonra, sıkıyönetim mahkemelerinin bakmakta oldukları davalar sonuçlanıncaya kadar görevlerine devam edeceklerine ilişkin Sıkıyönetim yasasının 23. maddesi de böyle bir uygulamaya hak veremez. Çünki bu madde, sıkıyönetim mahkemelerinin göreve devamları ile ilgili bir maddedir. Maddede ceza evleriyle ilgili bir hükme yer verilmemiştir.

Kaldı ki bu 23. maddenin de 1982 Anayasasında dayanağı bulunmamaktadır. Bu madde bilindiği gibi daha önce Anayasa mahkemesince iptal edilmiş ve Anayasaya aykırı bulunmuştu. Daha sonra kabul edilen 1982 Anayasası ise, bu maddenin getirdiği hükme yer vermemiştir.

Askeri ceza evlerindeki tutukluların sivil ceza evlerine gönderilmeleri hukukun ve yasanın bir gereğidir. Özellikle Sıkıyönetim kaldırıldıktan sonra bu tür bir uygulama haksız ve yasadışı bir uygulamadır.

YARIN □ Türkiye'de 12 Eylül 1980'den bu yana işkence bir sorgulama yöntemi olarak kullanılıyor. İşkencenin ulaştığı boyutları ve aldığı biçimleri göz önüne aldığımızda işkenceye karşı alınabilecek önlemler nelerdir?

HALİT ÇELENK □ Ülkemizde emniyet binalarında işkence'nin bir sorgulama yöntemi olarak uygulandığı bir gerçek. Özellikle 12 Eylül döneminde izlediğimiz davalardan, yaptığımız ceza evi görüşmelerinden, duruşmalarda dinlediğimiz savunmalardan, sanıkların yüzlerinde ve vücutlarında gördüğümüz yara izlerinden, koltuk değneğiyle mahkemeye gelen sanıklardan sedye ile duruşmaya getirilen tutuklulardan, doktor raporlarından, cezaevi kartelelerinden ve mahkeme kararlarından bu inanca ulaştık.

Emniyet görevlilerine "sorgu yapma" yetkisi tanındığı sürece bu insanlık dışı uygulamaların süreceği de açık.

İşkence sadece insanın bedeni, kişiliği ve onuru üzerinde vahşiyane bir uygulama olmakla kalmamakta, Adalet'e de en ağır darbeyi indirmektedir. Emniyet görevlisinin sorgulama yapması, Yargılama yetkisinin gasbıdır. Çünkü Anayasaya ve yasalara göre Yargılama yetkisi bağımsız mahkemelere ait bir görevdir.

Sorunun çözüm yollarından birisi, Yürütme organına bağlı emniyet görevlilerinden sorgu yapma yetkisini almaktır. Yani bir "Adalet kolluğu" oluşturmaktır.

Günümüze kadar polis, Yürütme organına bağlı, İçişleri bakanlığının emrinde görev yapagelmiştir. Bu durum karşısında yeni bir Kolluk örgütü kurulmalı, bu kolluk tüm görevlerinde İçişleri bakanlığına değil, Adalet bakanlığına bağlanmalı, özlük hakları da bu bakanlık tarafından yürütülmelidir. Sorgulama yetkisi, Hukuk eğitimi görmüş, C. Savcılarına verilmeli ve oluşturulan kolluğun sorgu yapma yetkisi bulunmamalıdır. Bu kolluk sadece, arama, yakalama, delil toplama görevlerini yapmalı, bu görevleri yaparken de C. Savcısının sürekli denetimi altında bulunmalıdır.

Gözaltına alınacak sanık her an avukatı ile görüşebilmeli, ve doktor tarafından muayene edilebilmelidir. Sanığa ilk sorgusundan önce avukatı ile görüşme hakkı tanınmalıdır.

Bütün bunlar yasalarla düzenlenmelidir. Böyle bir düzenlemenin işkencenin önlenmesinde önemli rolü olacağına inanıyorum.

lanan bir sanığın ya da avukatının duruşmadan çıkarılması konusu, 12 Eylül dönemi yargılamalarında daha yoğunlaşmıştır. Ancak 12 Eylül döneminde özellikle DİSK davasında bu madde bir kaç kez uygulanmıştır. Bunlar savunma hakkını tamamen kısıtlayan örneklerdir. Savunma hakkını yeterince kullanamayan bir avukatın müvekkilinin hakkını, çıkarlarını yeterince savunması düşünülemez. Bu bakımından savunma haklarının güçlendirilmesi az önce Nevzat Bey'in belirttiği gibi suçlama ile birlikte savunmanın başlaması cezaevleri koşulların da savunmanın biraz daha erken müdahale edilebilmesi bakımından olumludur. Kanımca en önemli çözüm önerisi olarak söylenebilecek şeylerden biri şudur. Olağanüstü yargının -ki ülkemizde örnekleri çoktur- kaldırılması gerekmektedir. Şimdi ülkemizde hiçbir ilde sıkıyönetim olmamasına karşın, sıkıyönetim mahkemeleri bir sıkıyönetimsiz sıkıyönetim mahkemeleri gibi çalışmaktadırlar. Bunların yanı sıra DGM'ler de vardır. Cezaevleri sorunları elbette yargı sorunlarıyla birlikte bir bütün oluşturur. Yargının sorunları çözümlediği ölçüde cezaevleri sorunları da hafifleyecektir. Olağanüstü yargı kuruluşları, yani olağanüstü mahkemeler hukukumuzda yer almamalıdır. Genelde işkenceye ve cezaevlerindeki insanlık dışı, insan haklarına aykırı tutum ve davranışlara karşı duyarlılık konusu deminden beri konuştuğumuz bir konudur, bu konu tüm kişi ve kuruluşlara bir görev yüklemektedir. Keza bunun yerine getirilmesi bir önlemdir. Yoğunlaşan cezaevi sorununa çözüm getiren yöntemlerden birisi olarak af bugün önem taşıyan bir konudur, af gerek dünyadaki gerek Türkiye'deki uygulamada başlıca siyasi suçlular ve siyasi tutuklu ve hükümlüler içinönem taşımaktadır. Örneğin 1797 yılında Fransa'da çıkarılan bir kanun, daha sonra 1921'de çıkartılan genel af kanunu, başlıca siyasi mahkumların haklarını amaçlamıştır. Türkiyenin geleneğini oluşturan Osmanlı uygulamasında görülen ilk af kanunu 1908 yılında Makedonya'daki siyasi tutukluların affı için çıkarılmıştır. Yani af potansiyelini asıl oluşturan siyasi suçlardır, siyasi hükümlülerdir. Bugün ülkemizde bu sorunu daha önemli hale getiren, daha ağırlaştıran konu siyasi suçlar nedeniyle verilen siyasi mahkumiyet kararları olduğuna göre affın da konuyu çözümleyici bir önlem olarak düşünülmesi gerekmek tedir.

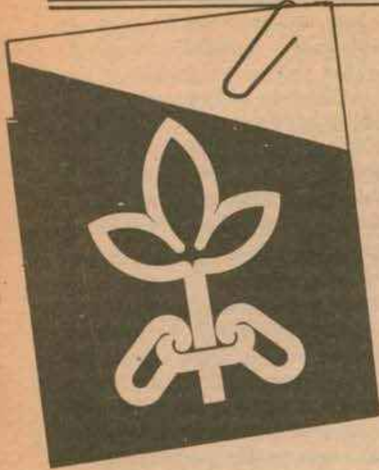
V. ÖZMENEK □ İçerdeki adam dışardaki adamın onurunu orada savunmaktadır. En insani gereksinimlerini, insan olmanın gereklerini savunmaktadır. İçerde bunca çetin bunca ağır koşullar altında. Dışardaki adama bu duyarlılıklarını, adeta insan onurunu, yüce insan oluşumunun bütün temel değerlerini savunmak durumunda olan o insanların, onukorumaya çalışan insanlara dışardaki adamın minnet borcu vardır. Bu hangi davaydı, hangi yargılamaydı, onlar ayrı, insanın insan olmanın kutsal değerleri ayrı. Bir kere içerdekiyle iletişim meselesini bu anlayış ve duyarlılıkla kavramak gerekiyor. Şimdi cezaevlerine mektup girmesi bir sorun. Hiçbir gazete değil, hiç bir kişi "ben bu işi nasıl olsa biliyorum" diyerek sıyrılmamalıdır. Kaldıki onların da oraya rahatça girme sorunları var. İnsan Hakları Derneğinin öncülüğünde ve yol göstericiliğinde diyelim ya da başka bir deyim bulalım, basın kuruluşları da gazete yönetimleri de, gazete baş yazarları da köşe yazarları da bu konuda bir iletişim kurmalı, Türkiye Gazetecileri Sendikası başta olmak üzere basın kuruluşları, ÇGD, Ankara- İstanbul ve İzmir'deki kuruluşlar ve cemiyetler de barolar, yani konuyla ilgili, ilişkili tüm duyarlı kamuoyu duyarlılıkları bir kere bu anlayışla göreve ve sorumluluklara çağrılmalı. Ne derecede bu yaklaşımlarda bir arada olmak gerektiği bir an önce gündeme gelmeli.

F. ARGUN □ Şimdi Türkiye'de bir gerçek vardır, işkence yapılır. Hatta bazı yerlerde o kadar doğallaştırılmıştır ki, işte karakola gidersin tokat yemeden çıkmazsın, polisin görevidir diye. Son yedi yılda bu iş iyice vahşi boyutlara ulaştırıldı. Ve iki aşama halinde gündeme getirildi. Emniyette insanın onurunu kırmaya kişiliğini zedelemeye yönelik işkencelere binlerce insan maruz bırakıldı, ölenler oldu sakat kalanlar oldu, bir kısmı emniyetten sonra dışarı çıkabildi, büyük bir çoğunluğu ise cezaevlerine gönderildi. Ve en vahşi işkence orada yaşanmaya başladı. Emniyette kırılan gururlar, onurlar cezaevlerinde toz haline getirilmek istendi. Tamamen kişiliksiz robotlaştırılmış, düşünmeyen ancak sorulan sorulara tek kelimeyle cevap veren insanlara dönüştürülmek istendi.

Böyle insanları yaratabilmek için de akla gelebilecek her türlü yöntem denendi. Bir ölçüde de başarılı olundu. İşte itirafçılar gözler önünde, her iki cezaevinde de ben Diyarbakır'da olsun Erzincan'da olsun itirafçılarla yüz yüze geldim ve gerçekten acına cak haldeydiler. Bir insan konuşurken karşısındaki insanın yüzüne bakamıyorsa, kızarıyorsa kekeliyorsa yalan söylemek gerektiğini ve karşısındaki insanın da yalan söylediğini bildiği halde yalan söylemekte ısrar ediyorsa bu konu üzerinde düşünmek gerekir. Bunun yanısıra itirafçılık yolunu seçmeyen ama onur kırıcı yöntemler yüzünden durgunlaşan susan çeşitli sorunlarasahip olan binlerce insan var. Bir çoğunu şöyle ya da böyle tanıma olanağına kavuştum. Çok sık, mahkemelerde yargılama sebebi olarak izledim. Öyle bir ilke ki, halkın mutluluğu diyen, özgürlük diyen, halkın daha iyi yaşaması, bağımsızlık diyen ve bu uğurda mücadele etmeye kararlı olan insanlar, ölmeye değil daha çok yaşamaya kararlı olan insanlar böyle mücadele ettiler. Daha da netleştirelim 11 ölüm orucu sonucu ölüm var. Bunların yedi tanesi Diyarbakır'da, dördü Metris'te. Diyarbakır'da dört kişi kendini yaktı aynı günde. Yine Diyarbakır cezaevinde son çare intiharı seçenler oldu. Bu insanların yaşamayı değil ölümü seçmesi son yıllarda nelerle karşı karşıyaolduklarınınçok iyi bir göstergesidir. Ben bir iki örnek vermek istiyorum, bu insanlık onurunu yoketmeyle insanı ölüme götüren olaylara. Diyarbakır Cezaevinde bize makatlarına cop sokulan insanların bir listesiverildi; (1,2,3 kez oldukları da belirtiliyor.) Bir sayfalık liste. Tespit edilenler ve bunun duyurulmasını isteyenler, istemeyenler hariç, Diyarbakır Cezaevinde insanı insan olmak tan çıkaran uygulamalar anlatıldı. 30 kişilik 25 kişilik bir grubun çırıl çıplak soyularak iki metre eninde üç metre boyunda bir yere tıkıldıkları anlatıldı.

Tüm bunların sonucunda demin de bahsettik, yüzlerce, binlerce fiziki ve ruhi sakatlıklar, bunlar da en kısa sürede tedavi altına alınmalı, yeniden topluma ve eski yaşama kavuşturulmalıdır. Bence en önemli nokta budur. Yani, fiziki rahatsızlıkları da bir kenara bırakırsak, gördükleri olaylar, yaşadıkları nedenîyle çeşitli sorunlara sahip olan ,ruhi, bunalımlar içine düşen, ki bu intiharlarla sonuçlanıyor, ne yazık ki artık basına da yansımıyor, bunların ortadan kaldırılması sonra yapılması gerekenlerin tek cezaevleriyle sınırlı tutulmaması, yani cezaevlerindeki her insanın, korunan, kollanan binlerce insanın yaratılması. Beni ilgilendirmez demeyen kitle örgütlerinin varolması yani şu anda binlerce insan cezaevleri için şöyle ya daböyle bir şeyler yapmak istiyor. Bu sayının onbinlere, yüzbinlere, milyonlara çıkartılması ki, bu kadar rahat, bu kadar pervasızca işkencenin sürdürülmesinin önlen mesi bunlardan geçiyor. Başından beri sıraladıklarımın yapılmaması, hesap sorulmaması sorunların yine "yani canım bunlar da abartıyor" diye geçiştirilmesiyle herhalde biz daha nice Didar Şensoy'lar kaybedeceğiz. Cezaevlerinde nice insan sakat kalacak, ölecek, yada dışarda ölecek. Yani Didar Şensoy'un ölümü'nün son olmasını diliyoruz.

N. HELVACI □ Bu önerilere katılıyorum, gerçekten yerine getirilirse Türkiye'de cezaevleri bir yara olmaktan çıkar. Buna bir iki nokta daha ilave etmek istiyorum. Bunlardan birincisi infaz anlayışımızı biraz değiştirmek durumundayız. Çağdaş infazın amacı, bütünüyle topluma kazandırmaktır. Ve bunun için gene BM belirli ilkeler benimsemiştir. Hükümlülerin rehabilitasyonu ile ilgili, onları da kurallara bağlamıştır. Yani biz kişiliği yok etme yerine onu topluma kazandırmak gibi bir şeyle infaz anlayışı ile yola çıkmalıyız, BM'in bu konuda koyduğu ilkeleri de uygulamaya koymalıyız. Bu tabi cezaevleri sorununu çözmeyecektir, ama cezaevindeki bazı insanların sorununu çözecektir. Bu kötü koşullardan ötürü genel af meselesi, yani ayrımsız bir genel af meselesi, bu gerçekten büyük önem taşıyor. Çünkü belki o cezaevleri fizik koşulları maddi nedenlerle kısa zamanda düzeltilemeyebilir, ama bu toplumdaki huzursuzluk bir anlamda cezaevlerinde yaşanan huzursuzluk için de ortaya çıkmaktadır. Yaşanan bu 7 yılın sancıları burda görülmektedir. Bunun için genel af içerdekilerin sorununu dışarıdakilerle birlikte, yani onların yakınlarıyla birlikte çözebilir. Kısa vadede çözülebilecek şeyler var. Yapılması mümkün olan işler var. Bunlar yapılabilir. Örneğin mümkün mevzuatın BM ve Avrupa Konseyi'nce belirlenmiş asgari standartlara uygun biçimde düzenlenmesi ve bunların uygulamaya konulması, fizik koşulların da olanaklar ölçüsünde düzeltilmesi gibi...

Kasih Torun

(İnsan Hakları Derneği ve imza kampanyası yürütme kurulu üyesi)

"İnsanlara tek tek ulaşıldığında reddeden çok az. Çok büyük ilgi gördük."

İmza kampanyası genel olarak çok canlı bir biçimde sürüyor. Diğer şubelerde de imzalar toplanıyor.

İnsan Hakları Derneği bünyesinde çok sayıda tutuklu ailesi var. Esasen omurgayı onlar oluşturuyor. Böyle bir kampanya gündeme geldiğinde neler yapabiliriz diye konuştuk. Bunun sonucunda Güven Park'ta insanlara ulaşmaya karar verdik. Her cumartesi günü saat 11.00'de çıkıp olabildiğince geç saatlere kadar imza toplamaya karar verdik. Ancak ikinci hafta Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Yasası'na aykırı davrandığımız gerekçesiyle engellendik.

Birinci gün üç kez engellendik. Kimliklerimiz toplandı, tespit yapıldı. Ellerden imzalanan dosyalar alındı. Ne için yaptığımız soruldu. Bizler metni gösterdik; bunun içeriğinin İnsan Hakları Derneği'nin tüzüğünü içerdiğini belirttik. Yani dernek bunları yapmak için kurulmuştur. Bunları yapmadığı zaman derneğin hiçbir anlamı yoktur. Tüzük Ankara Valiliği ve İçişleri Bakanlığı'nca onaylandı. Bu durum karşısında bunu engellemenin yasalara aykırı olacağını belirttik. Bu izinlidir dedik. Polis fazla bir şey yapamadı, imzaları geri verdi. Ancak baskısını sürdürdü. Gençlerin kimliklerini aldı.

Hafta içinde dernek yönetimi, bunun yasal bir hak olduğunu, polisin engellemesinin yasalara aykırı olduğunu Vilayete bir yazı ile bildirdi. Bunu takip eden perşembe günü, demokratik kitle örgütü temsilcileri, basın, SHP Çankaya İlçe Kadın Komisyonu ve SHP'den bir kısım yetkililerle imza kampanyasının yasal olarak Güven Park'ta sürdürüleceğini açıklayarak, kendileri de sembolik olarak imza toplamaya katıldılar. Hiçbir müdahale ile karşılaşılmadı.

Bunu izleyen cumartesi günü tutuklu aileleri yeniden Güven Park'a çıktık. Polis müdahale etti, *"Ya dağılın, ya da karakola götüreceğiz"* dedi.

Valilikten gelen yazıda, imza kampanyasını dernek binası ve eklentilerinde sürdürebileceğimiz ve Güven Park'ta imza toplamamızın polisçe engelleneceği bildiriliyordu.

Bu konuda aileler olarak neler yapabileceğimizi konuştuk. Herkesin dernek merkezinde toplanarak uzun kuyruklar oluşturması, burada bir izdihamın olması ve bizim bu konudaki basın açıklamamız, kampanyamızın sürdüğünü herkese anlatmak için anlamlı oldu.

İnsanlara tek tek ulaşıldığında reddeden çok az. Çok büyük destek gördük. Bu gösteriyor ki, kamuoyu toplumsal barışın özlemi içindedir. Bundan tedirgin olundu.

İsmet Pekdemir:

"Yasaklar kalkacaksa, herkesinki kalksın; ülkede demokrasi var deniyorsa, bizim için de demokrasi olmalı."

Benim oğlum 7 yıldır tutuklu. 7 yıldır çifte standart olduğuna inanıyorum. Cezaevlerinde, böyle toplantılarda, her yerde çifte standart var. Biz imza toplarken sürekli rahatsız ediliyoruz. Oysa, slogan atmıyoruz, yasadışı bir iş yapmıyoruz. Geçen gün, sivil cezaevine imza toplamaya gittik. İki anaydık, en az 10-15 polis vardı. Komser kimliğini gösterip, bizi gözaltına alma yetkisi olduğunu söyledi. Orada imza toplamamıştık daha. Özür dileyerek gitmemizi istediler.

Ben anayım, ayrım yapmıyorum. Yasaklar kalkacaksa herkesinki kalksın, ülkede demokrasi var deniyorsa, bizim için de demokrasi olmalı.

Medine Kılıç:

"Bu imza kampanyasına çocuklarımız için katılıyoruz."

Biz bu imza kampanyasına çocuklarımız için katılıyoruz. Oğlum 7 yıldır yatıyor. İdamla yargılanıyor.

Genel af çıksın, idam cezaları kalksın diyoruz. Çocuklarımızı kurtarmak istiyoruz. Kampanyamıza çok ilgi gösteriliyor. Çocuklarımızı kurtarmak için çalışacağız.

Genel Af! İdam Cezaları Kaldırılsın!

Ayşe Simen:

"Tek sorun bizim çocuklarımızsa, assınlar onları; bizi de assınlar, bu ülke kurtulacaksa."

Çocuğumu kurtarmak istiyorum. Bir kızım vardı vuruldu. Oğlum 7 yıldır içerde. Çürüdü. Bütün çabam çocuklarım için.

Başka daha ne diyeyim yavrum. Tek sorun bizim çocuklarımızsa, assınlar onları; bizi de assınlar bu ülke kurtulacaksa.

Perihan Akçam:

"Yedi yıl oldu, artık bitmeli."

Aileleler olarak İnsan Hakları Derneği'ni destekledik. İmza toplayanların bir kısmı üye, bir kısmı kurucu.

İlk hafta 15-20 ana, eş, kardeş, yakın imza toplamaya çıktık. Bunun dışında da kampanyaya aktif desteğimiz sürüyor.

İlk hafta çok iyiydi. İnanın, insanlar uzaktan geliyor; telaşla "Neredesiniz, günlerdir sizi arıyoruz" diyorlar. Hatta, "7 yıl oldu artık bitmeli" diyenler; "Baştakiler kardeşlik, barış diyorlar, insanlık diyorlar, peki bu kampanyaya başbakan imza attı mı, cumhurbaşkanı imza attı mı?" diye soruyorlar.

Abdi İpekçi Parkında da aileler açlık grevi yapıyorlar. Her yerlere çiçekler konulmuş. İyi bir şey tabii. Ama neden biz kolumuzu kaldırdığımızda kolumuza yapışılıyor? Biz bu ülkenin vatandaşı değil miyiz? Devlet bize daha çok mu özen gösteriyor, yoksa bizden korkuyorlar mı? Bilemiyorum, yorumu size bırakıyorum.

Kezban Yalgın

"Çoluk çocuğumuzla yaşamak bizim de hakkımız."

Demirel, Ecevit, Türkeş yasakları kalkınca genel başkan oldular, eski yerlerine geldiler. Bizim çocuklarımızın da serbest bırakılmasını, af çıkarılıp okullarına dönmelerini istiyoruz.

Bizler çocuklarımız için çaba harcıyoruz. Biz de huzura kavuşmak istiyoruz. Her an engellenmek istemiyoruz. Çoluk çocuğumuzla yaşamak bizim de hakkımız.

Tarihte ve Bugün

Türk-Sovyet İlişkileri - I

R. Öner Özkan

Türk-Sovyet ilişkileri, ülkemizde üzerinde pek düşünülmeyen, içerdiği zenginlik oranında, hiç de zengin olmayan değinmelerle geçiştirilmiş bir konudur. Oysa 1919 ve sonraki yıllar Türk ulusal kurtuluşçularının Sovyetler ile emperyalizme karşı güçlü ittifak oluşturdukları yıllardır.

Gerçekten değerli bir iki inceleme dışında bu nokta ya saptırılmış, ya unutturulmak istenmiş, ya da unutulmuştur.

Bugün, ulusal kurtuluşun 65., Büyük Ekim Devrimi'nin 70. yılının kutlandığı 1987 yılında, bu iki ülkenin emperyalizme karşı kan ve ateş yıllarında nasıl bir araya geldikleri, nasıl bir "karagün dostluğu" oluşturdukları bir kez daha hatırlanmalıdır. Henüz iç savaşlarla, emperyalist saldırılarla boğuşan genç Sovyet Cumhuriyeti'nin bu dönemde ülkemiz Ulusal Kurtuluş Savaşına sağladığı maddi-politik yardım ve bu yardımın zaferdeki belirleyici rolü, öncelikle altı çizilmesi gereken noktadır.

İlişkiler, Mustafa Kemal'in 19 Mayıs 1919'da Samsun'a geçmesinden hemen sonra, 1919 Eylül'ünde başlamıştır. Bu tarihte, Sovyet Rusya Cumhuriyeti Halk Komiserliği Konseyi Türk işçi ve köylülerini emperyalistlere karşı birlikte savaşmaya çağırmıştır.

Mustafa Kemal de, TBMM'nin açılışından üç gün sonra, 26 Nisan 1923'te Sovyet Dışişleri Komiseri *Çiçerin*'e yazdığı bir mektupta, Milli Mücadelenin başarıya ulaşması için faydalı olacağını düşünerek, *"siyasi ve askeri nitelikte bir ittifak içerisinde"* Sovyetler Birliği ile işbirliği yapmak istediğini bildirmişti. Mustafa Kemal bu mektupta, *"Her iki memleketi de tehdit eden yabancı emperyalizme karşı birlikte mücadele etmeyi"* teklif etmişti.[1]

Sovyetlerden gelen yanıt olumluydu. *Çiçerin*'in 2 Haziran 1920'de gelen mektubunda, iki devlet arasında derhal diplomatik ilişkilerin kurulması istenmiştir. Sovyetler, böylece Türkiye'nin bağımsızlığını tanıyan ilk hükümet olmuştur.

Mustafa Kemal'in mektubunda para, silah ve malzeme talebi karşılığında da bir milyon altın lira, 60 bin tüfek, fişek, top ve ağır top ile tıbbi ve askeri malzeme gönderilmiştir. Kurtuluş Savaşındaki toplam yardımın genel dökümünü yaptığımızda ise; Türkiye'nin Sovyetlerden 1920'den 1922 sonlarına dek en az 20 milyon altın ruble ile 200 ton külçe altın, 50 bine yakın tüfek, 60-70 milyon tüfek mermisi, 5000 el bombası, bomba, makineli tüfek, top vd. silahlar ile malzeme aldığı görülür. Ayrıca Sovyetler, iki savaş gemisini de Türk hükümetine vermiştir.

Yeni Türk hükümetinin tarihinde yaptığı ilk uluslararası anlaşma da 16 Mart 1921 Türk-Sovyet Dostluk Anlaşmasıdır. Bu anlaşma ile Türk-Sovyet ittifakı resmen onaylanmış, Türkiye'nin 1930'ların ortalarına dek sürecek olan dış ilişkilerde Sovyetler Birliği'ne dayanma politikası resmen başlatılmış olacaktır. Türkiye, Lozan Konferansı'nda Sovyetler ile ittifakı nedeniyle pazarlık gücünü artırmış ve emperyalist devletlere karşı başarıya ulaşmıştır. 1932'de Milletler Cemiyetine üye olunurken de Sovyetler Birliği'nin desteği alınmıştır.

Burjuvazinin yönettiği Ulusal Kurtuluş Savaşının, işçi sınıfının iktidarda olduğu Sovyetlerden aldığı destek konusunda Lenin'in şu sözü hatırlanmalıdır: *"Her ezilen ulusun burjuva milliyetçiliği, baskıya karşı yönelen genel demokratik bir içerik taşır ve bizim koşulsuz desteklediğimiz de bu içeriktir."*

Emperyalizm, daha ileri dönemde bu dostluğu, Türkiye'ye uyguladığı ekonomik ambargo türü yöntemlerle bozmak istemiş; ulusal bağımsızlığı tekrar halkımızın elinden almak için uzun yıllar uluslararası arenada yalıtlama-yalnızlaştırma politikası güdülmeye çalışılmıştır. Abartısız, halkımız kurtuluş mücadelesinde olduğu gibi ekonomik-politik alandaki bu saldırılarda da Sovyet halklarının dostluğunu yanında bulmuştur. Türkiye'de, bir dizi en önemli sanayi kollarının geliştirilmesi için yapılan sermaye yatırımlarının büyük kısmı Sovyet kredileri sayesinde gerçekleştirilmiştir.

Tüm bunlara karşın, Türkiye'nin 1930'ların ortalarından itibaren yeniden emperyalizmin güdümüne girdiği, yabancı sermayenin ülkede gücünü yoğunlaştırdığı görülür.

1920 yılında Bakü'de toplanan Birinci Doğu Halkları Kurultayında alınan bir karar, bu sürecin daha o yıllardan öngörüldüğünü ve Türk halkına mesaj gönderildiğini kanıtlamaktadır. Kararda şöyle denmektedir:

"...Kurultay, Türkiye'deki ulusal devrimci hareketin yalnızca yabancı sömürücülere yönelik olduğunu ve bu hareketin işçi ve köylülerin ezilmekten ve sömürülmekten genel anlamıyla kurtulmaları demek olmayacağı gerçeğini de ortaya koyar.

"...Kurultay, bir yandan, Türkiye'nin ve Doğu'nun çalışan yığınlarını ulusal devrimci hareketi desteklemeye çağırırken, öte yandan, Türk işçi ve köylülerine kendi öz örgütlerinde toplanıp yabancı emperyalistlerin kurtuluş savaşının sonunda zenginlerle olan ilişkileri ve onlar üzerindeki etkileri sayesinde pay almalarına, bürokratların ve paşaların köylülerin sırtından geçinmelerine hiçbir biçimde izin vermemelerini salık verir..."[2]

Aslında, kazanılan politik bağımsızlığın, ekonomik bağımsızlık ile perçinlenememesinin tohumları yine Ulusal Kurtuluş Savaşı sürecinde vardır.

Ulusal kurtuluş süreci, aynı zamanda "kapitalistleştirme" süreci ile koşuttur. 1923'teki İzmir İktisat Kongresinde "devletin özel girişimciliği yaratıcı", "yabancı sermayeyi özendirici" önlemler alacağı doğrultusundaki kararlar, bu sürecin somut örneğidir. Ulusal bağımsızlığın kalıcı, gerçek bir bağımsızlığa, sosyalizme yönelmemesinin nedeni, bu süreci omuzlayacak işçi sınıfının zayıflığı, bunun yanında bu sınıfın politik hareketinin önüne çekilen settir.

Bu süreç, gerçek bağımsızlığın önkoşulu ekonomik bağımsızlıktan da söz edilemeyecek bir yapıyı sonuç olarak ortaya çıkarmış, 1929'dan sonraki kapitalist bunalım nedeniyle emperyalizmin bir süre soluk aldırdığı Türkiye'de, daha sonraki yıllarda, kapıdan kovulan sömürgeci işgalcilerin bu kez ekonomik yöntemlerlerle, yeni sömürgeci biçimde bacadan girdiğine tanık olunmuştur.

Kuşkusuz bundan sonraki süreçte de zaman zaman Türk-Sovyet ilişkileri oldukça canlanmıştır. Düşük faizli krediler, teknik olanaklar sağlanarak sanayileşmeye yapılan Sovyet katkısı, ekonomik alanda günümüze dek uzanan karşılıklı yarara dayanan olumlu bir işbirliğidir. Fakat bunun yanında, özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrası yoğunlaşan gerici anti-Sovyet propaganda "karagün dostluğu"nun halkımız üzerindeki kalıcı etkisini zedelemeyi amaçlamıştır.

Politik alandaki bu yeni süreç elbette Türkiye'nin uluslararası ilişkilerde aldığı yeni konumun, emperyalizmin güdümüne girmenin doğal sonucudur.

1- Olaylarla Türk Dış Politikası, SBF yayınları

2- Cevdet Alsan, Türk Sovyet Halklarının Kardeşliği, Sorun Yayınları

Ekim Devrimi'nden Sonra Dünya...

RAKAMLARLA
DÜNYA SOSYALİST SİSTEMİ-BİLİMSEL SOSYALİST PARTİLER-

Ekim Devrimi'nin üzerinden geçen 70 yıl içinde, dünyamızın sosyo-politik yapısında önemli değişiklikler oldu. İnsanlığın tarihsel gelişiminde çok büyük bir etkisi olan bu devrimin kazandırdığı ivme, tüm bu yıllar süresince yeni gelişmelere kaynaklık etti. Gerçekten de, yirminci yüzyılın tanık olduğu radikal değişimlerin birçoğunda, en önemli etken, ilk kez Sovyetler Birliği'nde gerçeklik kazanan sosyalist rejimin bir dünya sistemine dönüşmesiydi. 1920'li yılların sonunda, dünyanın yerleşim bölgelerinin yalnızca 1/6'lık bölümü sosyalist sistemle yönetilirken, bugün bu oran 1/4'ü aşmıştır. Dünya nüfusunun ise 1/3 kadarı sosyalizmle yönetilen ülkelerde yaşamaktadır.

ünya işçi sınıfı hareketi de hızlı bir gelişme gösteriyor. Bunun en somut örneği, komünist ve işçi sınıfı partilerinin sayılarıyla, üyelerindeki düzenli artıştır. Bu, ideolojik ve politik etkinlik artışını da beraberinde getiriyor. (Bu gelişmeyi Tablo 1'de görebiliriz.)

1970'li yıllarda komünist ve işçi partilerinin üye sayısında 30 milyonun üzerinde bir artış oldu. Bu durum, özellikle kapitalist ülkelerde ya illegal koşullarda, ya da sürekli bir baskı ve yoğun bir anti-komünizm propagandası ortamında çalışan partiler düşünüldüğünde önemli bir dinamiğe karşılık geliyor. Aynı dönemde, kapitalist ülkelerdeki işçi sınıfı partilerinin üye sayısındaki artış, 1,5 milyon. Bu toplamın, üçte ikisi ne sanayileşmiş ülkelerde ulaşıldı. Latin Amerika Komünist Partilerinin üye sayısındaki artış ise 90.000'in üzerinde. Ayrıca, son yıllarda pekçok ülkede yeni komünist ve işçi partileri kurularak çalışmaya başladı. Bunlardan Malta Komünist Partisi 1970'de, Pakistan Komünist Partisi 1974'te, Suudi Arabistan Komünist Partisi 1975'te, Jamaika Komünist Partisi 1978'de, Mısır Komünist Partisi 1980'de, Senegal Komünist Partisi 1981'de ve Filistin Komünist Partisi 1983'te çalışmalarına başladı. Bu örneklerin ortak özelliği hiç kuşkusuz, gelişmekte olan ülkelerde bilimsel sosyalist örgütlenmeler konusunda katedilen yolu göstermesi.

kim Devrimi sonrasında, dünya siyasal ortamının ve uluslararası ilişkilerin önemli bir değişim bileşenini de ulusal kurtuluş savaşları oluşturdu. Bu savaşların başarıya ulaşmasıyla, sömürge ve yarı-sömürge durumundaki pekçok ülke bağımsızlığına kavuştu. 1919 yılında sömürge ve yarı-sömürge ülkeler, dünya topraklarının yüzde 72'sini oluştururken, bu oran bugün sömürge durumundaki ülkeler için yüzde 0.7'ye, yarı-sömürge ülkeler için ise yüzde 0.3'e düşmüş durumda.

Günümüzde, sosyalist devrimini gerçekleştirmiş ülkelerle, ulusal kurtuluş savaşını zafere ulaştırarak sosyalist kalkınma yolunu seçmiş ülkelerin toprakları dünyanın yüzde 62'sini kapsıyor, nüfuslarının dünya nüfusuna oranı ise yüzde 52.

Bu gelişme, siyasal karşılığını dünya bağlantısızlar hareketi'nin giderek gelişmesinde buluyor. İlk zirve toplantısını 1961 yılında Belgrad'da yapan hareket, uluslararası ilişkilerde giderek artan bir etkinliğe kavuşurken, özellikle emperyalist tekellerin sömürüsüne, savaş kışkırtıcılığına ve baskı rejimlerine karşı enternasyonalist dayanışmayı da güçlendiriyor. Bağlantısızlar Hareketi'nin ilk konferansı-

Yıl	Komünist partilerinin Sayısı	Komünist partilerinin üye sayısı (milyon kişi)
—		
1928	46	1.7
1939	69	4.2
1946	78	20.0
1960	87	35.0
1969	88	50.0
1985	95	80.0 (+)

ULUSAL GELİR ARTIŞ HIZI

Yıl	Tüm sosyalist ülkeler	KEYK ülkeleri sosyalist ülkeler	Sanayileşmiş kapitalist ülkelerin tümü
—			
1960	2.6	2.5	1.5
1970	4.6	4.8	2.4
1980	8.0	8.0	3.3
1984	9.5	9.1	3.6
Ortalama yıllık büyüme hızları			
—			
1951—1984	6.8	6.7	3.8
1971—1984	5.2	4.7	2.9

Kaynak: World Marxist Review—Kasım 1986

na toplam 25 ülke katılırken, Harare'de Eylül 1986 da yapılan sekizinci konferansa 101 üye (99 ülke ve iki ulusal kurtuluş hareketi —FKÖ ve SWAPO) gelmişti. Bu sayı, dünyadaki toplam ülke sayısının üçte ikisine yakın. Bağlantısızlar Hareketi'nin coğrafyasal gelişimi de dikkat çekici. 1973 yılına kadar çoğunlukla Asya ve Afrika ülkelerini biraraya getiren hareket, bugün 50 Afrika, 28 Asya ülkesine ek olarak, 17 Latin Amerika, 3 Avrupa ülkesiyle Okyanusya'yı da bünyesinde barındırıyor. Bu yaygınlaşmaya koşut olarak artan politik etkinliği, Bağlantısızlar Hareketi'nin Birleşmiş Milletler içindeki tutumlarında gözlemlemek mümkün. BM'de Arap ülkelerinin yüzde 87.8'i, Afrika ülkelerinin yüzde 85'i, Batı yarıküresinin yüzde 76.3'ü önemli bir çoğunluğu Bağlantısız ülkelerin oluşturduğu toplam üye sayısının ise beşte dördü ABD'nin silahlanma, gerilim ve savaş bölgelerine ilişkin yayılımcı politikalarının karşısında oy kullanıyorlar.

Sosyalist sistemin ekonomik gelişme çizelgesi de, ikinci Dünya Savaşı sonrasında dönemsel bunalımları devam eden kapitalist ülkelerinkine kıyasla, daha umut verici. 1950-1984 yılları arasında sosyalist ülkelerin ortalama büyüme hızı, sanayileşmiş kapitalist ülkelerinkinin 1.8 katı olarak gerçekleşti. 1970'lerdeki görece yavaş büyüme, sosyalist ülkeleri sosyo—ekonomik gelişmeyi ivmelendirmeye yönelik önlemler almaya itti. Bu ivmeyi sağlayacak başlıca etkenlerin bilimsel teknolojik gelişmenin üretim sistemine yansıtılması, üretimin yoğunlaştırılması, emeğin veriminin arttırılması, etkin ve esnek üretim yönetimi yöntemlerinin çakıştırılması, ekonomik mekanizmanın köktenci biçimde yeniden yapılandırılması olduğu görüldü. Bu strateji, komünist partilerinin son kongrelerinde alınan kararlarda ilkelere dönüştürüldü. Ulusal ekonominin elektronize olması, otomasyon, nükleer enerji kullanımının alanlarının geliştirilmesi, biyoteknoloji gibi yöntemlerin üretime uygulanması için büyük ölçekli ancak kısa erimde gerçekleştirilmesi hedeflenen projelere hız verildi. Birleşmiş Milletler'in Merkezi İstatistik Bürosu ile SSCB İstatistik Merkezi'nden alınan verilerle oluşturulan Tablo 2, bu yeni projelerin yaşama geçirilmesi öncesindeki durumu gösteriyor.

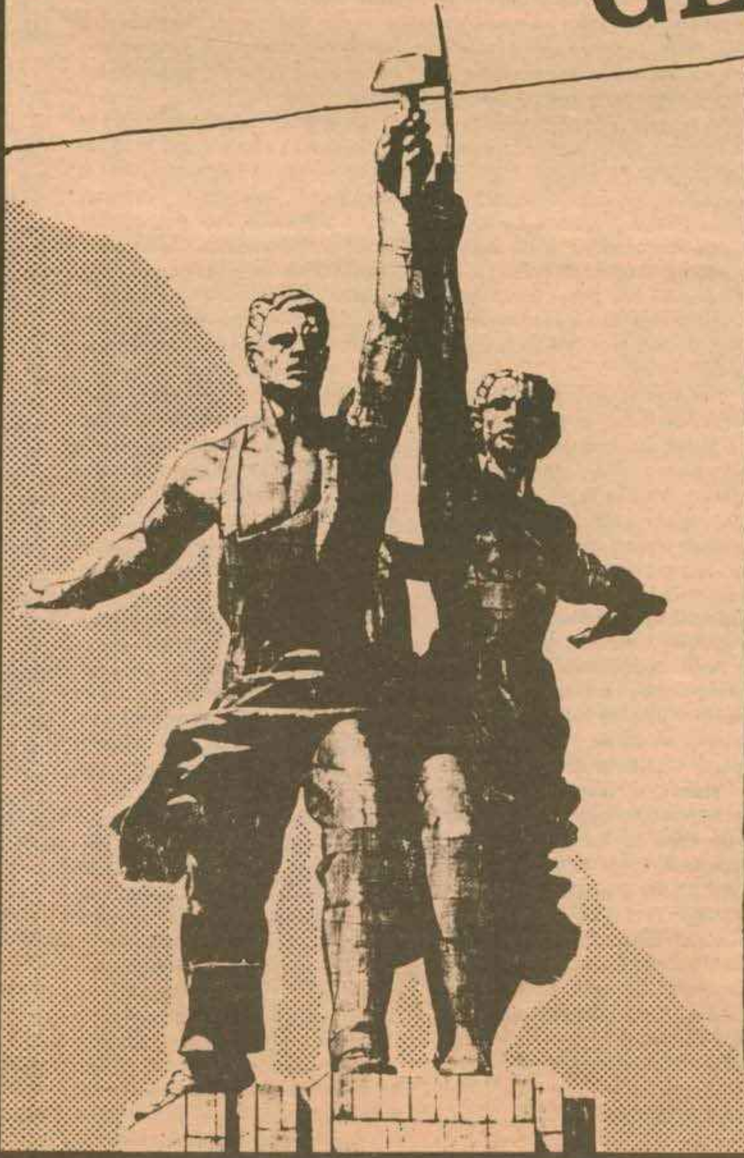
EKİM DEVRİMİ'NİN 70. YILINDA SOVYET GENÇLİĞİ

Dünyadaki ilk sosyalist devrim olan Ekim Devrimi'nin zafere ulaşması ve Sovyetler Birliği'nde sosyalizmin kurulması sürecinde büyük katkısı olan Sovyet gençliği, gerek mücadeleci karakteri, gerek ilkelere olan bağlılığı, gerekse sınırsız özverisi ile bu tarihsel sorumluluğunu günümüze dek büyük bir kararlılıkla taşımıştır. Ekim Devrimi'nin lideri Lenin de, büyük önem verdiği gençliğe güvenmeyi, gençliğin girişkenliği ve ülkücülüğünden sosyalizmin kuruluşu ve derinleştirilmesi için yararlanmayı kendisinden sonraki kuşaklara miras bırakmıştır.

Tüm sosyalist ülkelerde olduğu gibi SSCB'de de gençlik politikaları, genel insan ve toplum politikalarının bir parçası olarak öncelikle ve özenle ele alınmıştır. Henüz iktidara gelmeden önce gençliğe sahip çıkan sosyalistler onun koruyucusu ve savunucusu olmuş, gençliğe savaşımın bir parçası olarak görmüşlerdir. Parti ve onun gençlik kuruluşlarında örgütlenen gençler yeni bir dünya görüşü ve onun hedefleri doğrultusunda eğitilmişlerdir. İktidara geldikten sonra da Sovyet gençliği yeni toplum düzeninin kuruluş çalışmalarına doğrudan katılmıştır.

SSCB'de yönetim, gençliğe, kendi geleceklerinin kurulması için özveriyle çalışmanın bilinci ve olanaklarını yaratmış, gençliğin örgütlenmesi ve toplumsal gelişmede rolünü yerine getirebilmesi için, siyasal etkinliklere katılmasını sağlayacak koşulları oluşturmuş durumdadır.

Zeki Yücel

Uygulanan toplum politikası ile gençliğin çıkarlarını çakıştırarak, toplumsal gelişmenin sonuçlarından onun doğrudan yararlanmasının da sağlanmış olduğu SSCB'de, gençliğin bugünkü durumu; eğitim, çalışma, katılım, örgütlenme ve gündelik yaşam açısından olduğu gibi karşılaştığı sorunlar açısından da kapitalist ülkelerdekinden oldukça farklı bir görünüme sahiptir.

ÖĞRENCİ GENÇLİK VE EĞİTİM

1917 Devrimi'yle doğan Sovyet genel eğitim ve öğretim sistemi, hem Çarlık Rusyası'ndaki okullardan, hem de günümüz kapitalist toplumlarındakilerden tamamen farklı olup, yeni bir sistem kurmak için daha iyi yöntemler bulma yolunda sürekli bir arayışın izlerini taşıyan uzun bir tarihsel süreçten geçmiştir.

Devrimin bu konuda ilk girişimi öğretim sisteminin temelini oluşturan demokratik ilkeleri belirlemek olmuştur. Bu anlamda genel öğretim hakkını ilan eden Sovyet hükümeti, ilk iş olarak okullara kabul sürecinde uygulanan çeşitli ekonomik, sosyal ve ulusal kısıtlamaları kaldırmış, tek devlet okulu düzenine geçerek özel ve diğer ayrıcalıklı öğrenim kurumlarını kapatmış, üniversite öğretimi de dahil tüm düzeylerde parasız öğrenimi getirmiş; öğrencilere maddi yardım olanağını sağlamış ve anadilinde okuyabilme hakkını vermiştir. Böylelikle her Sovyet genci cinsiyetine, milliyetine, ırkına ve sosyal durumuna bakılmaksızın her düzeyde öğrenim görebil-

me olanağına kavuşmuş; okul, teknik lise, enstitü ve üniversitelerin kapıları işçi ve köylülere ardına kadar açılmış ve ülke çapında öğretim hızla yaygınlaştırılmıştır.

Günümüz Sovyet eğitim sistemi öğrencinin okulda edindiği bilgiyi, onun doğrudan toplumsal yaşama katılımını sağlayacak bir araç olarak görmektedir. Bu da, okuma, yazma ve hesapla sınırlandırılmış bir eğitimden çok kavrayıcı ve geniş görüşlere sahip aydınlar yetiştirilmesi demektir. Bu anlamda SSCB'de uygulanan sosyalist eğitimin amacı, başlıca özellikleri kolektif davranış, toplumsal sorumluluk, barışa, yaşama ve emeğe saygı ve bağlılık olan "yeni insan"ı yaratmaktır. Kapsam ve içeriği bu ilkelere göre düzenlenen eğitimin diğer ayırdedici özellikleri de, üretime dönük olması, tüm yaşam boyu sürme olanağını sağlaması, parasız olması ve katılımcı bir biçimde örgütlenmesidir.

Bugün SSCB'de okul öncesi eğitim veren anaokullarından sonra genel ortaokullar, teknik okullar ve sanat okulları gibi uzmanlık kuruluşlarını ve meslek okulları ile akşam okullarını kapsayan çeşitli kurumlar genel ortaöğretim ve eğitimi sağlamaktadırlar. Genel ortaokullarda dersler tek müfredat programına göre verilir. Bu programın yaklaşık yüzde 40-45'i kültür ve tarih derslerine; yüzde 35-37'si fen ve matematik derslerine; yüzde 10-15'i atölye derslerine ve bir o kadar zaman da fiziksel ve estetik eğitime ayrılır. Bu kurumlardan herhangi birini bitiren bir genç isterse yüksekokul ya da üniversiteye devam edebilir.

SSCB'nin 890'dan fazla yüksekokulunda 5 milyonu aşkın öğrenci okumaktadır. Yüksekokullar yılda 430 branşta çalışabilen 800'den fazla uzman mezun eder. Toplam 68 Sovyet üniversitesinde okuyanların sayısı ise 600 bin kadardır. 4600 gencin okuduğu 4400 teknik okul da yılda ortalama 1 milyon mezun veriyor. Sanat ve meslek okulları ise her yıl yaklaşık 2 milyon kalifiye genci iş yaşamına kazandırıyor.

Sovyet gençleri doğal bir eğilim ya da özel bir yetenek gösterdikleri bilim ve sanat alanlarında daha ayrıntılı incelemeler yapmak için geniş olanaklara sahiptirler. Ayrıca isteğe bağlı kurslar ve mektupla eğitim vs. ile gençlerin özel ilgi ve yeteneklerini geliştirmelerini sağlayan ek eğitim sistemleri de yaygın olarak uygulanmaktadır.

Sovyet okullarında verilen geniş kapsamlı bilimsel eğitim ve öğretimi, gençlerin toplumsal yaşama katılımlarını ve yönetim kademelerine yönelmelerini hedefleyen yönetme sanatı konusundaki eğitim bütünlemektedir. Sovyet öğrencilerinin uygulamakta oldukları özyönetim sistemi daha 1918'de vasalaştırılmıştı. Bugün öğrenciler her okulda kendi öz örgütlerini kurmuş durumdalar. Bu örgütler öğrenciler arasında yapılan seçim sonucunda belirlenen temsilcilerin oluşturduğu komitelerdir. Okulların yönetim kurulları bu organlarla yakın bir işbirliği içerisindedirler. Okuyan gençlerin görüşlerini temsil eden ve çeşitli dernek, kurul, komisyon ve komitelerden oluşan özyönetim zincirinin organları, öğretim programlarının hazırlanıp geliştirilmesi; disiplin ve boş zamanların değerlendirilmesi ile ilgili sorunların çözülmesi gibi konularda öğretmenlerle beraber çalışırlar. Sovyet yüksekokullarında, ayrıca, azımsanamayacak sayıdaki yabancı öğrenciler de (yaklaşık 109 ülkeden 55 bin genç) kendi öz örgütlerine sahiptirler ve Sovyet Öğrenci Federasyonu ile birlikte çalışırlar.

Öğretim ve eğitim kurumlarının gereksinimlerine ayrılan ödeneklerin büyük bir kısmını, devlet kendi bütçesinden sağlar. Bundan başka işletme, sendika ve diğer toplumsal kuruluşlar da eğitimin finanse edilmesinde önemli katkılarda bulunurlar. Adı geçen kuruluşlar elde ettikleri gelirin bir kısmını yeni okulların açılması, öğrenci dinlenme evlerinin yapımı ve beslenme, eğlence gibi giderlerin karşılanmasına ayırırlar. Örneğin birçok kolhoz okulu öğrencilere ücretsiz kahvaltı ve yemek sağlar; sendikalar ise kültürel ve sportif etkinlikleri finanse ederler.

Yüksek ve orta dereceli meslek ve teknik sanat okullarında öğrencilerin çoğu iki aylık yaz tatilini de kapsamak üzere burs alırlar. Tüm ortaöğrenim kurumlarında kitaplar ve diğer ders araç-gereçleri tamamen ücretsizdir. Devlet, gençlerin yazlık, dinlenme evi ve sağlık yurtlarındaki dinlence masraflarının yüzde 75'ini ödemektedir. Sağlık hizmetleri ise, herkes gibi, öğrenciler için de ücretsizdir.

ÇALIŞAN GENÇLİK

Sovyet gençliğini batıdakilerden ayıran en önemli noktaların başında iş edinme süreci ve çalışma yaşamına ilişkin olanlar gelmektedir. SSCB'de gençliğin iş bulamama gibi bir sorunu yoktur. Devlet, eğitimini tamamlayan öğrencilere iş bulmakla yükümlüdür. Sovyet gençliğinin işsizlik sorunu devrimden kısa bir süre sonra tümüyle çözümlenmiş, iş bulma kurumları 1930 yılından sonra ortadan kalkmak zorunda kalmıştır.

SSCB'de gençler, iş olanakları ile ilk kez daha okulun son sınıfında çeşitli işletmelerden gelen resmi iş davetiyeleri aracılığıyla karşılaşıyorlar. Öğrenciler işin yeri, niteliği, ücreti ve diğer sosyal olanaklarının ayrıntılarıyla belirtildiği bu çağrı formlarını inceleyerek, kendilerine uygun işleri seçiyor ve doldurduğu bu formla, üniversite rektörleri, fakülte dekanları, öğretim üyeleri, gençlik temsilcileri, Komsomol'un yerel organlarının sekreterleri, öğrenci konseyi başkanları ve konu ile ilgili çeşitli bakanlık görevlilerinden oluşan "İşe Yerleştirme Komisyonu"na başvuruyor. İş dağıtımı bu komisyon eli ile gerçekleşiyor ve komisyonun onayı olmaksızın kimse işe alınamıyor.

Devletin, genç çalışanların iş garantisine ilişkin rolü burada bitmiyor. Yasal düzenlemeler, genç uzmanların mezuniyetlerini izleyen ilk 3 yılda işten çıkartılmalarını men ederek, gencin kendini kanıtlaması ve iş ortamına adapte olmasına yardımcı oluyorlar.

SSCB'de çalışmak, tüm Sovyet yurttaşları için bir hak ve görev olarak anayasa eli ile belirlenmiş ve güvence altına alınmıştır. Gençlerin çalışma yaşamı pratiğindeki hakları da özel yasalarla korunmaktadır. Örneğin 16 yaşın altındaki Sovyet gençlerinin çalıştırılmaları yasaktır. 16-18 yaşları arasındaki gençlerin de günde 4-6 saatten fazla çalıştırılamadığı halde, ücretleri tam işgününe göre ödenir. Hiçbir genç genel sağlık kontrolundan geçirilmeksizin işe başlatılmaz. Bu yaş gruplarındakilerin gece çalışmaları, mesai yapmaları ve riskli bazı işkollarında çalıştırılmaları yasaktır. Genç işçilerin çalışma ile eğitimlerini bir arada sürdürebilmelerini sağlayacak çeşitli özel olanaklar tanınmıştır.

Sovyet sendikalarının yaklaşık 135 milyon üyesinden yarısı 30 yaşın altındaki gençlerden oluşuyor. Ve bu sendikalara her yıl 4,5 milyon yeni genç insan katılıyor. Çalışma yaşamına böylesine ağırlığını koyan gençliğin bu alandaki yaşamını da ayrı bir özenle ele alan mekanizmalar geliştirilmiştir. Sovyet Sendikalar Birliği Merkez Konseyi Gençlik Komisyonu, doğrudan çalışan gençliğin sorunlarına çözüm getirmeyi üstlenmiş durumda. Gençliğin iş seçimine yol göstermek, işe yerleştirilmesi sürecine yardımcı olmak; işyeri düzenine uyumu ve sosyal yaşantıya katılımı konusunda hizmet vermek hep bu komisyonun işlevleri arasındadır. Komisyonun ayrıca genç işçilerin öğretimi, mesleki eğitimi, sendikal örgütlenmesi, sportif ve kültürel etkinliklerine ilişkin çeşitli alt bölümleri bulunuyor.

GENÇLİĞE TANINAN OLANAKLAR

Tüm sosyalist ülkelerde olduğu gibi SSCB'de de, toplumsal gelişmede gençliğin enerjisinden ve aktif katılımından yararlanabilmek için, ona geniş sosyal olanaklar sağlanmıştır. SSCB'de eğitim ve iş yaşamı dışında gençliğe kültürel, sanatsal, sportif faaliyetleri doğrudan yürütebileceği ya da izleyebileceği boş zamanlar yaratmaya ve bilimsel-teknolojik gelişmeye paralel olarak bu boş zamanların giderek artırılmasına büyük önem verilmektedir. Sosyologlar Sovyet gençliğinin net boş zamanlarının haftada 25-30 saat civarında olduğunu belirtiyorlar. Aşağıdaki veriler ise, bu boş zamanların nasıl değerlendirildiği konusunda bir fikir vermesi açısından oldukça çarpıcıdır: SSCB'de doğrudan gençlerin oluşturduğu 150 bini aşkın müzik ve dans grubu ile koro, 62 bin tiyatro topluluğu ile 25 bin resim, sinema, fotoğrafçılık kulübü bulunmakta; 360 bin civarında da gönüllü bilim-teknik dernekleri faaliyet göstermektedir. SSCB'deki 138 bin 600 kültür sarayı ve kulübü, 133 bin 500 kütüphane, 151 bin 300 sinema, 10 bin müzikhol ve diskotek ile 1526 müze de gençliğin ve tüm halkın hizmetindedir.

Gençliğin büyük ilgi gösterdiği bir diğer önemli alan da spordur. SSCB'de 47,7 milyon öğrenci düzenli olarak sportif etkinliklere katılmaktadır. Ülkede ayrıca yaklaşık 3,5 milyon çocuk ve gencin eğitildiği 7 bin ücretsiz spor eğitim kurumu bulunmaktadır. Spor yapan öğrenciye ise, ders programları ve sınav tarihlerinde esneklik gösterme; yolluk, malzeme ve parasız antrenör gibi çok çeşitli olanaklar sağlanmıştır. 7 bin spor kulübü bulunan ülkenin dört bir yanında ise ücretsiz kullanıma açık olan toplam 3600 stad-

yum, 73 bin 200 jimnastik salonu, 2 bin yüzme havuzu, 480 bin spor alanı ile 4 bin 100 sağlık ve spor kampı bulunmaktadır.

Sovyet gençliğinin yaşamına damgasını vurmuş bir diğer ayırdedici özellik de, ülke çapında yaygın bir uygulama alanı bulan "emek sömestrleri"dir. Her 4 Sovyet öğrencisinden biri yaz tatilinin bir bölümünde gönüllü olarak katıldığı Ulusal Öğrenci Birlikleri (UÖB) çerçevesinde yurdun çeşitli yerlerinde çalışıp, ülke ekonomisine katkıda bulunmaktadır. İlk kez 1961 yılında Moskova Üniversitesi'nden 339 öncü öğrencinin kendi inisiyatifleriyle Kazakistan'daki bir devlet çiftliğinde 1,5 ay boyunca ekip halinde çalışmalarıyla başlatılan uygulama; bugüne dek giderek yaygınlaşan ve artan bir katılımla süregelmiş ve başta inşaat, endüstri ve tarım olmak üzere çeşitli alanlarda milyonlarca projenin gerçekleştirilmesini sağlamıştır. Gençler boş zamanlarını UÖB'lere katılma yolu ile değerlendirerek; ülke ekonomisine ve toplumsal yaşama katkıda bulunmanın yanı sıra, ülkenin çeşitli yörelerini gezip görmüş oluyor; kendi branşlarında pratik yaparak mesleklerinde uzmanlaşma olanağını elde ediyor ve aynı zamanda da geçimlerine azımsanamayacak katkılar sağlamış oluyorlar. Öğrenciler çalıştıkları kuruluşlardan, tüm seyahat giderlerinin karşılanması, yiyecek ve yatacak yerlerin sağlanmasının yanı sıra, 45 günlük bir "emek sömestri" karşılığında yaklaşık 1,5-2 yıllık öğrenci harçlıklarını da çıkarmış oluyorlar.

SİYASAL YAŞAMA KATILIM

SSCB'de iktidara gelmeden önceki savaşım sürecinde gençliğe büyük önem vermiş olan sosyalistler, iktidara geldikten sonra da sosyalist öğretinin bir gereği olarak, rejimin geleceğinin garantisi olan gençlerin toplumsal-siyasal yaşama katılmalarını titizlikle gerçekleştirmiş ve onlardan güç almışlardır. Bugün Sovyet gençleri ülke, yöre, kent, köy, fabrika ve okul düzeylerinde tüm toplumsal örgütlerde aktif olarak görev almaktadırlar. Bu örgütlerin başında SSCB'nin toplumsal ve siyasal yaşamını yönlendiren SBKP, sendikalar ve Komsomol gelmektedir.

Devletin en yüksek organı olan SSCB Yüksek Sovyetinde, 1500 delegenin 331'ini (yüzde 22) 30 yaşın altındaki gençler oluşturmaktadır. 15 Cumhuriyetin Yüksek Sovyetinde yüzde 20 olan bu oran, Yerel Sovyetlerde yüzde 33'e dek yükseliyor. Sovyet gençliği, başta yüksek ve ortaeğitim, kültür, spor bakanlıkları olmak üzere birçok hükümet organında da en üst düzeylere dek seçilebilmektedir. Ayrıca 2 milyon genci de sendikaların üst yönetiminde görmekteyiz. Öte yandan SSCB'de doğrudan gençliğin sorunlarını ele alan ve resmi makamların her düzeyinden 100 bin delegenin oluşturduğu 12 bini aşkın Gençlik Komisyonu vardır. Oy kullanma yaşının 18 olduğu SSCB'de, 1977 Anayasası ile seçilme yaşı SSCB Yüksek Sovyeti için 23'ten 21'e; Yerel Sovyetler için de 21'den 18'e düşürülmüştür. Lenin'in bu konudaki görüşleri ilke alınarak SBKP'ye giriş yaşı ise 18 olarak belirlenmiştir. Bugün Parti üyelerinin yaklaşık yüzde 6'sı 25 yaşın altındaki genç insanlardır. Partiye yeni giren üyeler arasında 23 yaşından küçük olanların oranı ise 2/3'ten fazladır. Bu gençler Parti'nin başlıca üye kaynağı olan Komsomol'dan gelmektedirler.

KOMSOMOL

Sovyet gençliğinin kitlesel örgütü olan Komsomol'un kuruluşu, Lenin'in öncülüğünde, 1918 yılının 29 Ekim'inde yapılan "Tüm Rusya İşçi ve Köylü Gençlik Birlikleri"nin Birinci Kongresinde ilan edilmişti. Proleter ve devrimci gençlik örgütlerinin tek bir örgütte birleşmesi sonucunda kurulan Genç Komünistler Birliği'nin (Komsomol) 1918'de 22 bin olan üye sayısı bugün 42 milyona ulaşmış; aradan geçen 69 yıl içerisinde 14-28 yaşları arasında 150 milyon genç, bu örgütün çatısı altında faaliyet göstermiştir.

Lenin'in "Büyük, özgür emek ordusunun bir parçası" olarak nitelendirdiği Komsomol, örgütsel anlamda bağımsız ve özerk bir yapıya sahip olup; partiye güvenilir gençler yetiştiren militan bir eğitim, politik bilinçlenme ve yönetime hazırlık okulu işlevi görmektedir. SSCB'de gençliğin eğitim, iş, dinlenme ve eğlenceye ilişkin tüm yaşamsal sorunları Komsomol'un doğrudan katılımı olmaksızın hiçbir şekilde karara bağlanamaz. Komsomol ayrıca üyelerini Parti'ye önerme hakkına sahip olan tek kuruluştur.

Komsomol, devlet mekanizmasında politik, ekonomik, sosyal ve kültürel konulardaki kararların alınması ve uygulanması sürecine doğrudan ya da dolaylı olarak katkılarda bulunmaktadır. Halk Temsilcileri Meclisine aday gösterip, seçimlerde destekleyebilen Komsomol, seçilen bir delegenin gereğinde geri çağrılmasını isteyebilir. Sovyet'lere önerdiği delegelerden hesap sorabilir ve diğer delegelerin çalışmalarının denetlenmesine katılabilir. Komsomol Merkez Komitesi 1. Sekreteri, SSCB Yüksek Sovyeti Prezidyumu üyesidir ve ülke politikasının doruk noktasında gençleri temsil eder. Her düzeydeki gençlik komiteleriyle birlikte çalışan Komsomol'un, gençlere ilişkin her türlü yasal düzenleme ve uygulamaya katkıda bulunma hakkı anayasal bir gerekliliktir.

ULUSLARARASI İLİŞKİLER

Komsomol ve Sovyet gençliğinin etkinlikleri yurt içinde olduğu kadar yurt dışında da oldukça yoğun bir biçimde kendini hissettirir. Uluslararası ilerici, yurtsever, demokrat ve sosyalist gençlik örgütleriyle dayanışma içinde bulunan Sovyet gençliği ve onun örgütleri, DDGF (Dünya Demokratik Gençlik Federasyonu) ve UÖB'ye (Uluslararası Öğrenciler Birliği) etkin bir biçimde katılarak, gençliğin enternasyonalist dayanışmasını yükseltmektedirler.

Uluslararası alanda Sovyet gençliğini SSCB Gençlik Örgütleri Komitesi temsil etmektedir. Kuruculuğunu 1956 yılında 40 sosyal, kültürel, sportif ve sendikal Sovyet gençlik örgütünün gerçekleştirdiği bu komitede Komsomol ve 10 milyon üyeli Sovyet Öğrenci Konseyi de bulunmakta; başkanlığını Komsomol Merkez Komitesinden bir üye yapmaktadır. Bu komite 140 ülkeden 1350 uluslararası, ulusal ve bölgesel gençlik örgütüyle ilişki içindedir. Ayrıca 14 yaşın altındaki 20 milyon Sovyet çocuğunun üyesi olduğu Genç Öncüler Örgütü de (Young Pioneers Organization) yaşıtlarının oluşturduğu 80 ülkeden 100 kuruluşla işbirliği yapmaktadır. Sovyet gençliğinin dış ilişkilerine aracılık eden bir diğer kuruluş da, Sputnik adlı uluslararası gençlik turizmi bürosudur. Tüm bu gençlik kuruluşları ile Sovyetler Birliği, DDGF ve İUS'la birlikte birçok uluslararası gençlik kampanyasına öncülük etmiş, aynı zamanda Dünya Gençlik ve Öğrenci Festivali hareketinin kurucuları arasında yer almıştır.

EVRENSEL BİR DİNAMİZM

Toplumsal yaşama katılım ve yönlendirme anlamında Batıdaki örneklerinden tamamen farklı bir özellik gösteren Sovyet gençleri, bir yandan kendilerini sosyalist ilkeler doğrultusunda yönlendirirken; diğer yandan, genç olmanın tüm doğal ve evrensel özelliklerini de sergilemektedirler. Yaşamakta olduğu yoğun toplumsal ve bireysel ilişkiler ağı çerçevesinde Sovyet gencinin de karşılaştığı kimi sorunlar vardır. Ancak bunlar kapitalist sistemdeki farklı sınıf ve kuşaklar arasındaki ekonomik ve sosyal rekabet ile derin toplumsal çelişkilerden gerek nitelik, gerekse neden-sonuç ilişkileri açısından tamamen farklıdır. Bu sorunlar Batıdaki örnekleri gibi kalıcı ve çözümsüz olmayıp, toplumun dinamizmi bireysel ilişkilere yansıdığı oranda da düzene girmektedir. Bununla birlikte sosyalist toplumdaki devrimci geleneklerin sürekliliği ve kuşaklararası işbirliği, her zaman bunlar arasındaki kimi sosyopsikolojik ve kültürel farklılıkları tamamen ortadan kaldırmayabilir. Zaten devrimci geleneklerin sürekliliği, toplumsal yapıdaki çeşitliliğin ve farklılığın bir sonucudur. Lenin, gençliğin, "Sosyalizme doğru zorunlu olarak, babalarınınkinden başka bir yolla, başka biçimlerle ve başka koşullarda" ilerlemesi gerektiğini vurgulamıştı.

İşte, hiçbir zaman "sorun" olmayan, tam tersine toplumsal gelişmenin en önemli dinamiği olarak görülen Sovyet gençliği, bugün toplumun kendilerine gösterdiği özen ve güvenin bilincinde olarak, sosyalizmin derinleştirilmesi savaşımına tüm gücü ve özverisiyle katılıyor. Bu zinde güçler, yalnız kendi ülkelerinin değil, aynı zamanda tüm insanlığın sorunlarına da eğilmekte ve dünya gençliğinin bağımsızlık, demokrasi, barış ve sosyalizm savaşımına tüm gücüyle destek vermektedir.

Devrimi Yaşayarak Anlatabilmek ve John Reed

Büyük bir ilgiyle ve asla durulmayan bir dikkatle John Reed'in kitabı 'Dünyayı Sarsan On Gün'ü okudum. Bu kitabı tüm dünya işçilerine içtenlikle öneririm. İşte, tüm dillere çevrilerek milyonlarca basılmasını istediğim bir kitap. Proletarya Devrimi ve diktatörlüğünün, gerçekte ne olduğunu belirten olayların, coşkun ve canlı bir sergisini sunuyor." Amerikalı gazeteci John Reed'in yazdığı, işçi ve emekçileri birleştirerek ilk devletlerini kurmalarını sağlayan büyük sosyalist Ekim Devrimi'ni konu alan ve yaratıcı yazıları, belgeleri ve kişisel yorumları içeren bu kitap, Lenin'in anlatımında bu şekilde karşılığını buluyordu.

John Reed, yaşamı boyunca yayınladığı yazıları ve kitaplarıyla, yalnız olayları tarihe kaydeden bir yazar değil ; aynı zamanda dikkatli bir gözlemci-araştırmacı ve sosyalizmin etkin bir destekleyicisi olduğunu da gösteriyor.

Reed, Avrupa'da emperyalist ülkelerin yıkıcı, insanları yok edici niyetlerle, acımasızca giriştiği I. Dünya Savaşı'nın dehşetini yaşarken, emperyalizmin uygulamaya çalıştığı senaryoya karşı üç yılı aşkın mücadele verdi. 1917 ilkbahar ve yazı, ABD'nin emperyalist savaşa girdiği, "askersel isteri" dalgasıyla sürüklendiği ve ülke içinde polis baskılarını artırdığı bir dönemdir. Bu sırada, ABD'de emekçi kesimlerle sermaye arasında yükselen çatışmayı gözlemleyen John Reed, Avrupa'dan ülkesine döndü; makale ve halk söylevlerinde, bu savaşın Amerikan halkına yabancı olduğunu anlatarak, yağmacı savaşa karşı koydu.

Kapitalizmin kendi iç bunalımından kaynaklanan emperyalist savaş, 1917-20 yılları arasında Rusya'da ve dünyadaki devrimci mücadeleyi ivmelendirdi. Bu gelişmenin iyi bir gözlemcisi olan John Reed, Rusya'da gerçekleştirilen 1917 Burjuva Demokratik Devrimi'nin zaferini şöyle selamlıyordu: "Rusya'da hüküm süren ortaçağın hantal tiranlığı, rüzgârın dağıttığı sis gibi yok oldu. Hepimizi yöneten karmaşık modern kapitalist zorbalığın şeffaf iskeleti, Rusya'nın çehresiyle parçalanıyor. Ve suskunluğun güdülenmiş kurşuni denizinden, korkunç bir yorgunlukla kıvrılan işçi nehirlerinden; çamura bulanmış, sesini yitirmiş mujiklerin (Rus köylüleri) uluslarından bir şeyler biçimleniyor; muhteşem, basit bir şey ve insani..."

John Reed, Ağustos 1917'de, sosyalist dergi "The Masses"in muhabiri olarak Rusya'ya gitti. Bu andan başlayarak orada gözlemlediği olaylar, en büyük eseri "Dünyayı Sarsan On Gün" için kaynak oluşturmuştur. Kitaptan yaptığımız şu alıntılar, onun Rusya'ya vardığında, Şubat '17 Devrimi'nin emekçi yığınlar açısından olumlu bir şey getirmediğini, ülkenin halen yeni birçok değişime gebe olduğunu ve baştaki Kerensky hükümetinin halka nasıl ihanet ettiğini gözlemlediğini gösteriyor: "Cephedeki askerler, kendilerini hâlâ insan olarak görmeye alışamamış subaylara karşı mücadele ediyorlar; köylülerin seçtiği tarım komiteleri, resmi hükümleri

uygulamak isterken hırpalanıyorlar; fabrikalardaki işçiler, kara listelere ve lokavtlara karşı sürekli bir mücadele ve huzursuzluk içindeler; ülkelerine dönen siyasi sürgünler 'istenmeyen adam' ilan ediliyor, yeniden sürülüyorlar."

"...Halk, programları barış, toprak, sanayinin denetimi ve bir işçi hükümeti olan Bolşevikleri desteklemekteydi..." "...Daha temmuz ayında örgütlenmemiş olmasına karşın kendiliğinden bir ayaklanma ile, ... Sovyetlerin Rusya'daki hükümeti ele geçirmelerini isteyen proleter... eylemin başına Bolşevikler geçmişlerdi", "...yarım yamalak çirkin gerçeklerin ve kokuşmuşluğun içinde Bolşeviklerin her gün daha işleyici, aydınlık notası işitiliyordu: Tüm yetkiler sovyetlere!" "...Bir asker mitingde şöyle diyordu: 'Asker ne için ve kim için döğüştüğünü bilmek istiyor. Devrim için mi, kapitalist haydutlar için mi? Devrim için döğüştüğümü kanıtlayın bana, yürüyeyim ve zorlamaksızın savaşayım. Toprak köylüye, fabrika işçiye ve iktidar sovyetlere geçince, bizim de savunacak bir şeylere sahip olduğumuzu ve onları kurtarmak için döğüştüğümüzü göreceğiz.' "

John Reed gönderdiği yazılarda, Kerensky hükümetinin düşeceğine inanıyordu. Nitekim, 7 Kasım 1917'de Kerensky hükümeti düşürüldü. Bu, Lenin'in liderliğindeki Bolşevik Partisi'nin zaferiydi. Reed bu tarihte "The Masses"te şöyle yazıyordu: "Gerçek devrim başladı... Tarihte ilk kez işçi sınıfı, devletin gücünü ve onu koruyacak araçları ele geçirdi."

Rusya Asker ve İşçi Temsilcileri 2. Kongresi, 8 Kasım'da "tüm topraklar üzerinde barış" kararını benimsemek ve "Sovyetler tarafından bütün yönetimin ele geçirildiğini ilan etmek" amacıyla toplandı.

Kongre, Bolşeviklerle, sosyalizme gerçekte yalnızca çeneleriyle hizmet vermiş olan Kerensky ve arkadaşları arasında tartışmalara sahne oldu. Sonuçta Lenin başkanlığında, ilk sovyet hükümeti kuruldu.

John Reed Sovyet Kongresinin toplantılarına Amerika Sosyalist Partisinin temsilcisi olarak katılıyordu. Bu toplantıdaki notlarında Lenin'i şöyle anlatıyor: "Belki de tarihte çok az liderde varolabilecek saygı ve sevgi dolu bakışları... çok derin düşünceleri ve somut durumu basit cümlelerle açıklama gücü... en büyük entelektüel cesaret ve kurnazlıkla tamamlanmış... Şimdi Lenin şöyle diyordu: '6-7 Kasım Devrimi Sosyalist Devrim dönemini başlattı. İşçi hareketi Barış ve Sosyalizm adı altında zaferi kazanacak ve geleceğini belirleyecektir.' İnsanların ruhunu harekete geçiren sessiz ve güçlü bir şey var O'nda" diyor Reed, "insanlara güven ve coşku veren..." "Bolşevik Hükümeti'nin dev gibi Barış ve Sosyalizm programı, insanlık için sonsuza dek bir kıvılcım olarak, başarıya ulaşacaktır."

11 Kasım'da karşı devrimcilerin bir bölümünü püskürten bir grup işçiyle aynı kamyonda, Petrograd'a giriyordu Reed. "Başkentin ufukta parıldayan ve geceleyin ona görkemli bir görünüm kazandıran ışıkları karşımızda elmas bir setti. Bir işçi avazı çıktığı kadar bağırıyordu. 'Bizim bunlar. Hepsi bizim artık. Bizim Petrograd'ımız bu!' "

Reed gördükleriyle devri
rekten bağlanmıştı. Halkın d
sahiplenişini gördükçe, devrin
duğu inanç daha da kökleşti.
lararası Devrim Propaganda B
su'nda görev aldı. Rusya'da devri

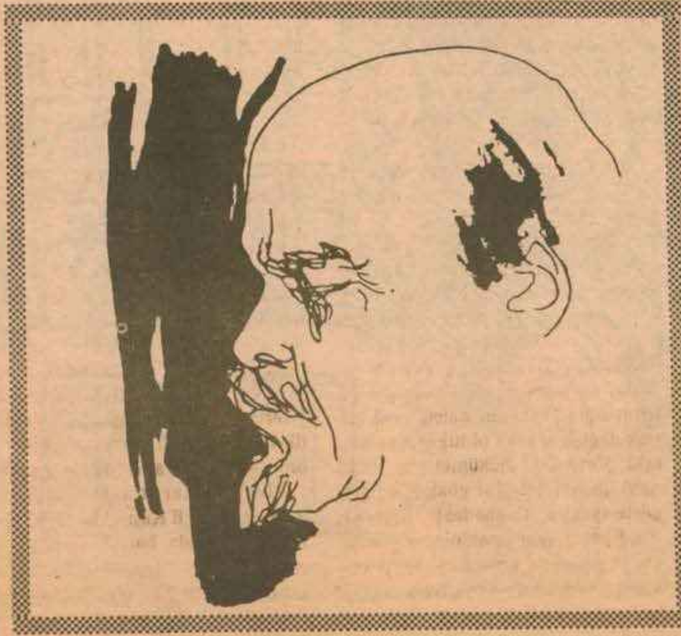
ci ilerlemeleri anlatan belgeleri, yorumlarını da katarak bir dizi makale haline getirdi. "Proletarya Ayaklanması" adı altında yayınlanmak üzere "The Masses"a gönderdi. Ne var ki, derginin yayınlanması yasaklandı ve yayıncıları hakkında dava açıldı. Reed durumu haber alır almaz, yayıncıların savunmalarını kanıtlamak için hemen ABD'ye geçti. ABD'ye iner inmez, federal polis tarafından, devrim hakkındaki tüm dokümanlarına el kondu.

Reed, ABD'de bulunduğu bu süre içinde devrimci etkinliklerine ara vermedi. Amerika Sosyalist Partisi içinde sol kanadı ile bir grup oluşturarak Sovyet Rusya hakkındaki gerçekleri insanlara anlatmak ve ABD'de bir komünist parti örgütlemek için çalıştı; ülke çapında geziler düzenledi, yazılar yayımladı. Bu etkin çalışmaları hükümet çevrelerinde hoşnutsuzluk yarattı. Defalarca toplantıları yasaklandı, tutuklandı.

1918 yazında ABD ve diğer ülkelerin birlikleri Sovyet Cumhuriyetine saldırınca "Sovyet Rusya'yı tanı" kampanyasını başlattı. Bir makalesinde, Sovyet hükümetinin, manen kölelikten ve toprak sahipleri ile kapitalistlerin zulmünden kurtulan insanların yaşamsal gereksinimlerini karşıladığını vurguladı: "Geçmişte suskun olan bir ulus, sesini yükseltiyor ve gerçekten güzel şeyler söylüyor."

Bolşevikleri "zorba" olarak tanıtmaya çalışan burjuva basınını karşısına alarak şöyle diyor: "Sovyet hükümeti, açıkça, çoğunluğun azınlık, yani proletaryanın burjuvazi üstündeki diktatörlüğünün uygulayıcısıdır."

Hükümete karşı yazdığı bir yazıdan sonra yeniden tutuklandı. Bu yazıda "Amerika'nın söyledikleriyle yaptıkları arasındaki başkalık, ülkede inancı, güveni ve umudu yok ediyor... Ve özgürlüğe inanan binlerce Amerikalı bir gün bilmek isteyecek 'Neden Amerika tarihin akışına yüz çevirenlerden yana oldu?' Rusya hakkındaki gerçeği bilmenin tam zamanıdır."

Eylül 1919'da Reed, Uluslararası Komünist Yönetim Kurulunda ABD Komünist Partisi'ni temsil etmek üzere tekrar Rusya'ya döndü. Ağustos 1920'de de Komintern Yönetiminin üyesi olarak Bakü'de Doğu Halklarının Birinci Kongresine katıldı. Bu arada, ABD'de politik olarak tehlikeli kişi ilan edilerek ülkeye giriş vizesi verilmesi reddedildi.

17 Ekim 1920'de Moskova'da tifoya yakalanarak ölen John Reed, yaşamı boyunca Rus Devrimi'ne kopmaz bağlarla bağlıydı. Onun bu uğurda verdiği mücadele, Sovyet hükümeti tarafından Kremlin'deki Kızıl Duvar'ın dibine gömülerek onurlandırıldı.

(*) Bu yazının hazırlanmasında "Social Sciences" ve "Dünyayı Sarsan On Gün, John Reed" adlı kaynaklardan yararlanılmıştır.

Derleyen: DEMET ÇETİN

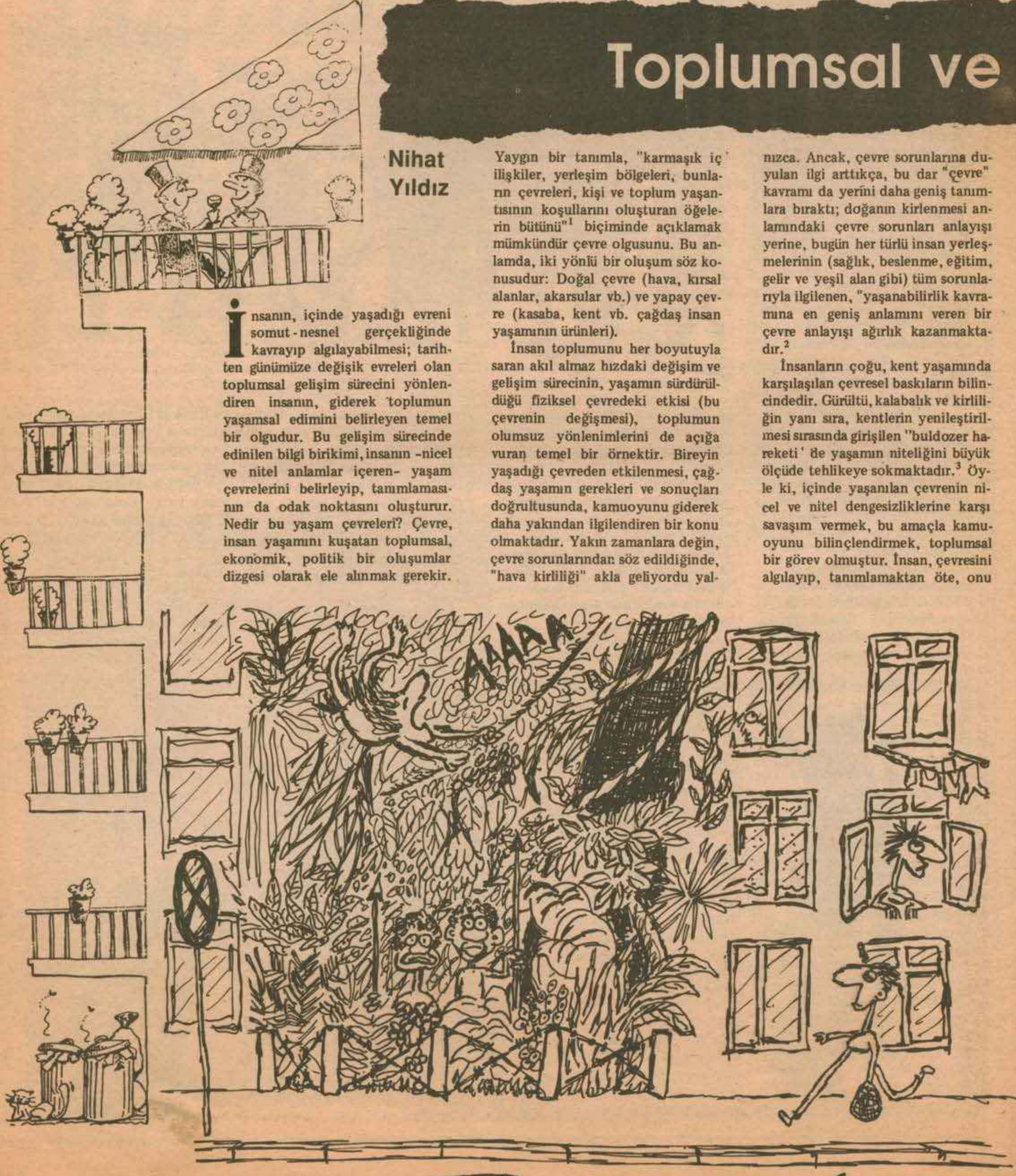
Toplumsal ve

Nihat Yıldız

İnsanın, içinde yaşadığı evreni somut - nesnel gerçekliğinde kavrayıp algılayabilmesi; tarihten günümüze değişik evreleri olan toplumsal gelişim sürecini yönlendiren insanın, giderek toplumun yaşamsal edimini belirleyen temel bir olgudur. Bu gelişim sürecinde edinilen bilgi birikimi, insanın -nicel ve nitel anlamlar içeren- yaşam çevrelerini belirleyip, tanımlamasının da odak noktasını oluşturur. Nedir bu yaşam çevreleri? Çevre, insan yaşamını kuşatan toplumsal, ekonomik, politik bir oluşumlar dizgesi olarak ele alınmak gerekir. Yaygın bir tanımla, "karmaşık iç ilişkiler, yerleşim bölgeleri, bunların çevreleri, kişi ve toplum yaşantısının koşullarını oluşturan öğelerin bütünü"[1] biçiminde açıklamak mümkündür çevre olgusunu. Bu anlamda, iki yönlü bir oluşum söz konusudur: Doğal çevre (hava, kırsal alanlar, akarsular vb.) ve yapay çevre (kasaba, kent vb. çağdaş insan yaşamının ürünleri).

İnsan toplumunu her boyutuyla saran akıl almaz hızdaki değişim ve gelişim sürecinin, yaşamın sürdürüldüğü fiziksel çevredeki etkisi (bu çevrenin değişmesi), toplumun olumsuz yönlenimlerini de açığa vuran temel bir örnektir. Bireyin yaşadığı çevreden etkilenmesi, çağdaş yaşamın gerekleri ve sonuçları doğrultusunda, kamuoyunu giderek daha yakından ilgilendiren bir konu olmaktadır. Yakın zamanlara değin, çevre sorunlarından söz edildiğinde, "hava kirliliği" akla geliyordu yalnızca. Ancak, çevre sorunlarına duyulan ilgi arttıkça, bu dar "çevre" kavramı da yerini daha geniş tanımlara bıraktı; doğanın kirlenmesi anlamındaki çevre sorunları anlayışı yerine, bugün her türlü insan yerleşmelerinin (sağlık, beslenme, eğitim, gelir ve yeşil alan gibi) tüm sorunlarıyla ilgilenen, "yaşanabilirlik kavramına en geniş anlamını veren bir çevre anlayışı ağırlık kazanmaktadır.[2]

İnsanların çoğu, kent yaşamında karşılaşılan çevresel baskıların bilincindedir. Gürültü, kalabalık ve kirliliğin yanı sıra, kentlerin yenileştirilmesi sırasında girişilen "buldozer hareketi' de yaşamın niteliğini büyük ölçüde tehlikeye sokmaktadır.[3] Öyle ki, içinde yaşanılan çevrenin nicel ve nitel dengesizliklerine karşı savaşım vermek, bu amaçla kamuoyunu bilinçlendirmek, toplumsal bir görev olmuştur. İnsan, çevresini algılayıp, tanımlamaktan öte, onu

Siyasal Boyutlarıyla Çevre Hareketi

seçme hak ve olanağına da sahiptir. İnsanın kendisine, yaşadığı topluma ve yaşam çevresindeki estetik değerlere duyduğu saygının bir sonucudur bu; doğal ya da insan yapısı niteliğiyle "yaşanabilirlik" değerlerinin gözardı edilmediği; insana, onun varlığına duyulan saygının somutlaştığı bir çevresel ortamda yaşamak, en doğal, en temel hakkıdır insanın.

Bu anlamda çevresel değerlerin korunup geliştirilmesi, en yalın anlatımıyla "insana saygı" felsefesel temeline dayalı, evreni ve insan varlığını bir bütün olarak algılayan, aralarındaki bağıntıyı maddesel gerçeklik ile açıklayan dünya görüşünün doğal bir unsurudur. Amaç, insanın tüm yeti ve yetenekleriyle alabildiğine gelişmesinin sağlanması ise, bu gelişimin sağlanacağı çevresel ortamın üzerinde durulması kaçınılmazdır çünkü. Siyasal hak ve özgürlükleri tamamlayan ekonomik ve toplumsal insan haklarının yanı sıra, hızlı kentleşme ve teknolojik gelişimin insan çevresi üzerindeki etkilerine karşı doğayı ve insan yerleşmelerini güvence altına almayı amaçlayan "çevre hakları" kavramı doğmuştur. Bunların, diğer insan haklarıyla birlikte güvence altına alınmasını sağlamak için, bir süredir hukuksal, ekonomik ve politik amaçlar güden kuruluşların da öncülüğüyle bir "uluslararası çevre hukuku"nun varlığından söz ediliyor artık. Bu doğrultuda bir "çevre politikası" tanımı yapılacak olursa, bir toplumsal sistemin işleyişinde karşılaşılan çevresel sorunların çözümüne yönelik önlemlerin tümü denilebilir.

Nobel ödüllü bilim adamı Konrad Lorenz bir konuşmasında, "... Uygar insan, kör bir yıkıcılık ile kendisini çevreleyen ve yaşamını sağlayan canlı doğayı yok etmektedir. Bu yıkıcılığın ekonomik sonuçları duyumsanmaya başlanınca, insanoğlu yaptığı yanlışın ayırdına varacak, ama iş işten geçecektir..." diyor. Gerçekten de, çevre sorunlarını neden-sonuç sürecinde, ekonomik-politik boyutlarından soyutlamaya olanak yoktur. Bu anlamda, çevreci akımların örgütlü ve yaygın bir politik savaşım vermesinin kaçınılmazlığı ortadadır.

Batı'da çevrebilimin toplumsal bir devinim niteliğini kazanması, 60'l. yıllardan sonraya rastlıyor. Batı kamuoyunun çevre sorunları karşısındaki duyarlılığı, çevrecilik akımının toplumsal bir devinim olarak gelişmesini de hızlandırdı. Batı'daki çevre hareketinin, kapitalist üretimin (büyük ölçüde tekellerin) çevre üzerindeki yıkıcı etkisini çok yoğun bir biçimde sergilediği 70'li yılların ikinci yarısında somut bir biçim almaya başladığı gözlemlenmektedir. Kapitalist sistemin belirginleşen bunalımıyla birlikte hareket, çevrebilimsel sınırların ötesine geçerek, toplumun yerleşik düzeneklerini, yaşam biçimini eleştirmeye, insanın doğal-yaşamsal çevresini koruma gereksinimine ilişkin yaklaşım temellerini geliştirmeye başladı.

"Yeşil", "radikal", "alternatif" gibi değişik tanımlara konu olan çevreci hareketin, 80'li yıllara gelindiğinde Avrupa gündeminde giderek yükselen bir ivme kazandığı, bilinen bir gerçektir. Bu dönemde uluslararası gerginliğin ve nükleer savaş tehlikesinin artmasıyla birlikte barış savaşımına katılan çevreci hareketin, bu katılım doğrultusunda kapsamının genişlemesi söz konusudur. Temel dayanağı, olabildiğince elverişli-uyumlu bir yaşamsal çevrede, insanın tüm yönleriyle kendini geliştirmesini sağlamak olan dünya görüşünün doğal bir uzantısı durumundaki çevre hareketinde beliren, doğayı koruma ve halkın yaşam koşullarını iyileştirme isteği, doğal olarak çevrecileri nükleer savaş fırtınasına ve onun yan etkilerine karşı kesin bir tavır almak durumunda bıraktı. Bu dönemde, doğayı koruma eylemleriyle başlayan, giderek önemli bir savaş karşıtı güç durumuna gelen Federal Almanya'daki "Yeşiller", çevreci hareketin en belirgin örneğidir.

Kurulu düzenden hoşnut olmayan insanların, yaşam biçimlerindeki nitel değişikliklere yönelik etkinlikleri benimsemeye başlamasında, çevreci hareketin rolü yadsınamaz kuşkusuz. Başlangıçta, hareketin yalnızca belirli alanlarda göreli etkinliği, sınırlılığı söz konusuydu aslında; örgütsel deneyim arttıkça, giderek yaygınlaşılıp toplumsallaşılarak, yönetim organlarında etkin temsil olanakları yakalanmaya başlandı. Böyle de olmalıydı bir bakıma; giderek daha geniş yığınların (özellikle gençliğin ilerici kesimlerinin) ilgi odağı olan çevre hareketinin kapsam ve biçimi sürekli genişlemektedir, çünkü; ve çevre korumacılığının, yarım yamalak önlemleri, amatörlüğü hoş görecek bir alan olmadığı bir gerçektir.

Çevreci hareketin son zamanlarda gündeme getirdiği sorunlar açısından, yenilikçi bir kimliğe sahip olduğu söylenebilir bazı çevrelerce. Ne ki, gerçekte tümüyle yeni bir atılım değildir bu. Örneğin, başta SBKP olmak üzere, Avrupa'daki komünist partiler çevrecilerden çok önce çevre koruma programları geliştirerek, ulaşım politikaları önerdiler. Genel anlamda temel bir amaç söz konusuydu çünkü: İnsanı ve onun yaşamsal çevresini kapitalist üretim ve tüketimin yıkıcı etkilerinden kurtarmak. Ne ki, komünist partilerin bu doğrultudaki çabalarının çevreci hareket kadar yaygın bir ilgi görmediği de bir gerçektir. Kullanılan çalışma yöntemlerinin tartışılırlığından tutun da, anti-komünizmin Batı toplumundaki yoğun baskısına değin pek çok nedeni var bu durumun. Aslında, bu nedenler arasında Avrupa'daki komünistlerin kapitalist toplumun evrimiyle karşılaşılan kimi sorunlara zamanında çözüm önermeyi başaramadıkları da sayılabilir.

Çevrecilerin görüşleri, burjuva düzenin ekonomik ve politik apılanmalarını reddetmeleri açısından, güçlü bir anti-kapitalist nitelik taşır. Ama, öte yandan temel anlamda ekonomik-politik dönüşümlerden söz edildiğine pek rastlanmaz bu görüşlerde. Bu çerçevede asıl ortaya konması gereken, kurulu ekonomik-politik düzenin yalnızca sonuçlarına değil; düzenin kendisine, yani tekellere ve onların çıkarlarını savunanlara karşı çıkıştır. Hareketin geleceği, önemli bir ölçüde, kapitalist düzenin üzeri örtülü dışlanmasından, tekellerin egemenliğine karşı kararlı bir savaşım düzeyine, değişik amaçlı irili ufaklı eylemlerden, tüm gücünü çalışanların, işçi sınıfının çıkarlarını savunmaya adama düzeyine geçebilme başarısını gösterip gösteremeyeceğine bağlıdır. Bu anlamda, Federal Almanya'daki Yeşiller'in programlarında yer alan bir paragrafın somut bir edime dönüştürülmesi gerekmektedir: "... Çevresel denge, ekonomik bunalım, işsizlik, yaşam standartlarının düşürülmesi... bunlar birbiriyle yakından ilgili olgulardır ve bu noktada, çevresel hareket ve işçi hareketi birleşmek zorundadır."

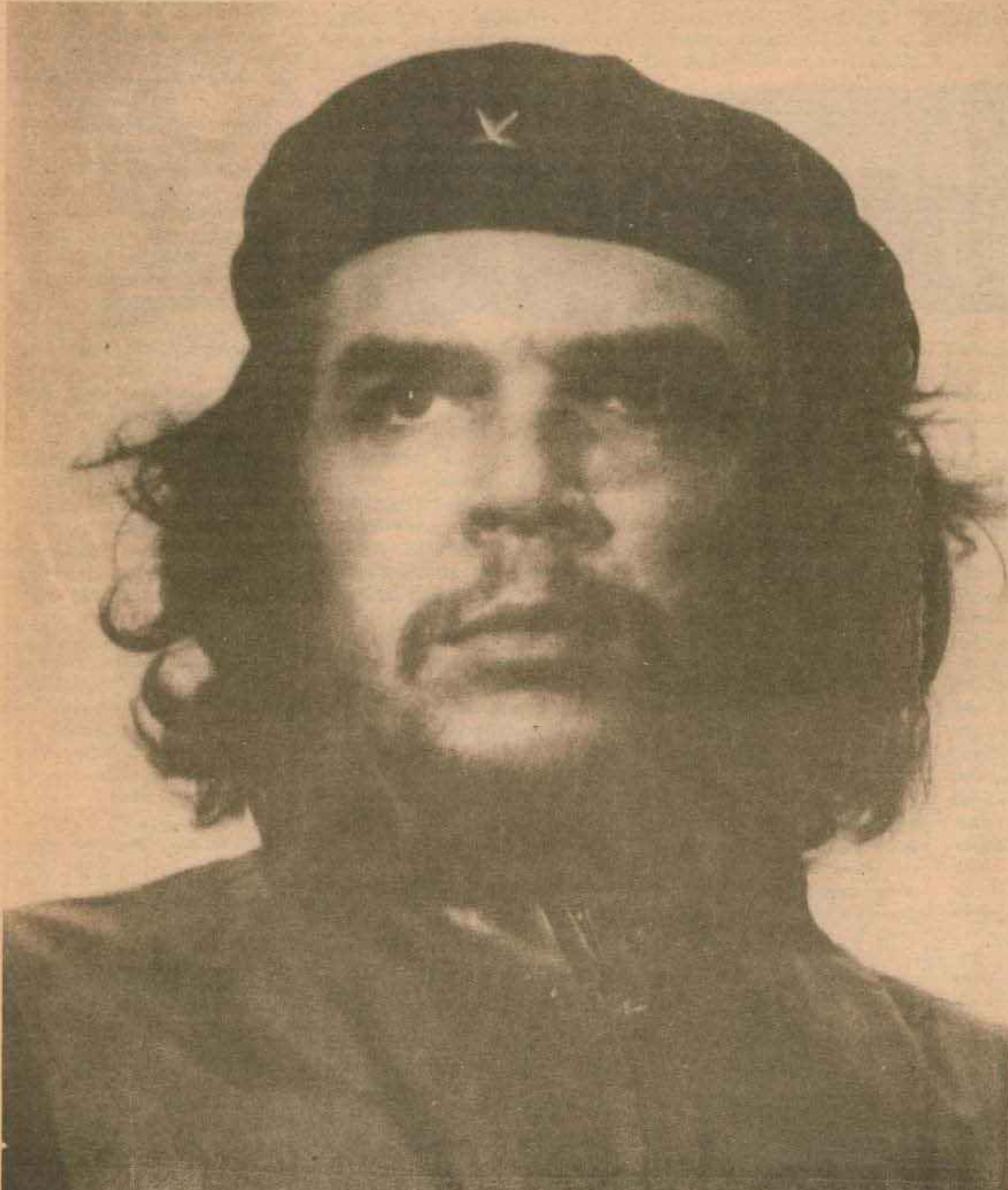
Hareketin Türkiye'deki konumuna gelince: Gökova'daki termik santralın yapımına karşı girişilen eylemler, çevreci grupların kamuoyunda seslerini duyurmalarında önemli bir dönüm noktası oldu. Dalyan-Kaunos otel yapım alanındaki kaplumbağaların soyunun tükenmemesi için gerçekleştirilen açlık grevinin ardından, uzun sayılabilecek bir süredir varlığını sürdüren çevreci gruplar örgütlenme tartışmalarına başladılar. Bunlar olurken, İzmir'de "Yeşil Parti" çalışmaları başlatılıyor; Ankara'da bir grup Güvenpark'ın yerine yapımı tasarlanan otoparkın yapımını protesto için imza kampanyalarına girişiyordu. Bu arada, kendi deyimleriyle "esnek, gevşek, keyifli bir grup" olan Çevre Duyarlılığı Grubu kuruldu. Yine bu grup tarafından, "Çevre Yaprağı" adlı bir bülten çıkarılmaya başlandı. Ayrıca, tüm bu grupların önderliğinde yeşil alanların korunmasından, nükleer tehlikeye karşı çıkılmasına değin pek çok konuyu kapsayan paneller, toplantılar düzenlendi; eylem kampanyaları başlatıldı. Hareketin, geçmişten devraldığı eylemsel ve düşünsel bir birikimin olmaması, toplumsal örgütlenme ve politik savaşım ile çevreyi değiştirme arasındaki yadsınamaz bağın öneminin çok daha iyi kavranması zorunluluğunu koymaktadır ortaya. Bir ülkenin doğal zenginliğinin korunması, geliştirilmesi savaşımının, o ülke insanlarına daha iyi yaşam koşulları yaratma savaşımının ayrılmaz bir parçası olduğu gerçeği unutulmamalıdır çünkü. Bu anlamda çevresel dengenin korunup, insanlara daha iyi çevresel koşullar yaratılmasına yönelik çabaların, toplumun gerçek üreticilerinin örgütlü savaşımından soyutlanamayacağı, bu temelden dışlanamayacağı yadsınmaz bir gerçektir.

1- Çevre Sorunları, Prof. Fehmi Yavuz, Prof. Ruşen Keleş, A.Ü. SBF Yayını
2- a.g.y.
3- a.g.y.

Fredrik Gertten

Başkaldırının Simgesi Olan Fotoğraf

Yıllar sonra, Havana'nın eski semtlerinden birindeki Sevilla Oteli'nin barında rastlıyorum yaşlı fotoğrafçıya. Sakalı ağarmış, rengi kaçmış bluciniyle yaşlı bir radikal kültür adamına benziyor. 58'ini doldurmuş bile.

Barda bana, Che Guevara'nın efsaneleşmiş fotoğrafının öyküsünü anlatıyor.

Yıl 1960 ve başta *Fidel Castro* olmak üzere *26 Temmuz* hareketini yapanların 1958 yılbaşı gecesi Havana'ya girişlerinden bir yıl geçmemiş bile. Kübalı devrimciler, henüz güvenlik içinde hissetmiyorlar kendilerini. Tüfekler, el bombaları ve bazukaları Belçikalı silah satıcılarından almışlar.

4 Mart günü Havana limanındaki işçiler bir gemiyi boşaltmaktalar. Saatli bir bomba patlar. Sesi tüm kentten duyulur. Liman bölgesinden çok uzaklardaki pencerelerin camları kırılır. Yüz kişi ölür.

Olayın ABD tarafından örgütlendiği açıktır.

Havana'nın mezarlığında Calle 23'te, tahtadan bir tribün kurulur. Halkın orada toplanarak sesini yükseltmesi istenir, Fidel konuşacaktır.

Tribün ünlü kişilerle dolu: Diplomatlar, bakanlar; *Jean Paul Sartre* ve *Simone de Beauvoir* gibi onur konukları.

Küba merkez bankasının şefi, Arjantinli ulusal kahraman *Ernesto "Che" Guevara* diğerlerinin biraz gerisinde duruyor. Sakallı, uzun saçlı ve dağlardaki zamanında giydiği aynı bereyi taşıyor.

Bakışları Düşünceli

Alberto Korda, 26 Temmuz hareketinin gazetesi *Revolucion*'da fotoğrafçı olarak çalışıyordu. Bu gazete, şimdi komünist partinin organı *Granma*'dır. Fotoğrafçılara, halk kitlesi ile tribün arasında daracık ve bir buçuk metre yüksekte bir yer ayrılmıştı. Korda'nın üç Leica'sı var; birinin objektifi 90 mm'lik, öbürlerininki daha kısa. 90 mm'lik objektifli kamerayı alıp, tribündeki ünlülerin resmini çekmeye başlıyor. Klick, klick, klick.

"Kameramı nasıl ağır ağır dolaştırdığımı ve fotoğraf çektiğimi dün gibi anımsıyorum. Aynı anda, Che gözüktü ve ön sıraya geldi. Düşünceli bir şekilde gökyüzüne bakmaya başladı. Yüzünün ifadesi beni neredeyse şaşırtıyor ama, gerçekte onun kişiliğine çok uyuyor. Bir poz alıyorum, filmi derhal sarıp bir poz daha yakalıyorum. Yüzü çok anlamlı, öyle ki asla unutamıyorum. Neredeyse korkutuyor beni."

Havana'nın birkaç nemli gününde Korda ile yeniden görüşüyorum ve bana, *Le Cubre* adı verilen o günkü cenaze töreninin kontakt kopyelerini gösteriyor. İki karede Che var; bunlardan biri, ben on üç yaşındayken odamda asılı olan resim. İkincisinde, Che'nin arkasından biri geçiyor ve resim kullanılmaz hale gelmiş. İlk resimden bile bir dal ile birinin başının bir bölümünü rotüş yaparak yok etmiş Korda.

Hiç Yayınlanmıyor

Alberto Korda, Che'nin resmini anlatırken çok heyecanlı. Oysa daha önce defalarca anlatmış aynı olayı.

"Karanlık odada Che Guevara adlı kişinin ta kendisini yakalamış olduğumu anlıyorum hemen. Birkaç kopya çıkarıp redaksiyona bırakıyorum."

Ne ki resim basılmıyor.

Fotoğrafçı Korda, portreyi beğendiği için 30x40'lık bir kopya çıkarıyor, bir mukavvaya yapıştırıp odasının duvarına asıyor. Yıllar boyunca Korda'nın stüdyosuna gelen konuklar Che'nin bu ilginç portresini görüyorlar. Bunlardan birisi, *Haydee Santamaria;* Moncada kışlasına 26 Temmuz 1953'te yapılan saldırıya katılmış olan efsanevi bir kadın. Devrimden sonra, Havana'daki ünlü yayınevi *Casa de las Americas*'ın yöneticisi olur.

Şimdi artık Haydee San-

tamaria'nın da evinde Che' nin portresi asılıdır. Yıllar geçer ve Che, devrimi yaymak için Küba'dan ayrılır. Bugün bilindiği kadarıyla, Afrika'da bulunmuştu -Zaire'de, o zamanki Kongo'da-. Sonra Küba'ya döndü, bir gerilla grubu oluşturdu ve Bolivya'ya gitti.

1967'de bir gün, Che Bolivya dağlarında çarpışmayı sürdürürken, Haydee Santamaria'nın selamını getiren bir İtalyan yayıncı Korda' nın stüdyosuna gelir. Adı, *Jean Jacques Fertinelli*'dir ve Milano'daki ilerici bir yayınevinin sahibidir. Haydee' nin notunda, "Bu çok iyi bir İtalyan arkadaştır. Che Guevara'nın iyi bir fotoğrafını istiyor" yazmaktadır.

Che Guevara üzerine bir kitap yayınlamak üzere olan Fertinelli, duvardaki resmi görünce çok sevinir ve aradığını bulduğunu söyler. İki kopya ısmarlar ve ertesi gün gelip alır.

İki ay sonra dünya basını, Che Guevara'nın apayrı bir resmini yayınlar. Bolivya'da çekilmiştir ve devrim kahramanı, çıplak, delik deşik ve ölü olarak yatmaktadır.

Fertinelli'nin Küba hükümeti ile çok iyi ilişkisi vardır. Fidel Castro, Che Guevara' nın güncesinin tüm dünyada yayın hakkının Fertinelli'ye verilmesini sağlar. Şimdi artık Korda'nın Che fotoğrafı ilk kez basılacak, afişi yapılacak ve milyonlarca adet çoğaltılacaktır.

"Fotoğraf için bu, uluslararası bir dönüm noktası oldu. Yaşadığı zamanki resmi ile ölüm haberi, aynı anda yayıldı. Benim fotoğrafım, bizlerin anımsamak istediğimiz haldeki Che'yi gösteriyor. Kübalı bir sanat tarihi uzmanı, benim fotoğrafımın, Che'nin ölü halindeki fotoğrafının bir 'ölü gerilla' örneği olarak yayılmasını önlediğini yazıyor."

Korda, Havana'daki Devrim Meydanı'nda Fidel Castro'nun Che'nin ölüm haberini halka verdiği toplantıyı anımsıyor.

"Yarım milyon kişi toplanmıştı. Nefis bir geceydi. Fidel'in sesinden başka hiçbir şey duyulmuyordu. Arkasındaki evin yüzüne yukardan aşağı Che'nin resmi asılıydı."

Fertinelli'nin afişi bir milyonu aşkın basıldı. Üzerinde Che'nin resmi olan birçok küçük eşya piyasayı doldurdu. Korda'nın cebine bir kuruş girmedi.

Bunun hiç canını sıkmadığını söylüyor:

"Fertinelli'ye fotoğrafı ben verdim ve bir karşılık istemedim. Zaten Küba'nın yabancı ülkelerle telif hakkı sözleşmesi yok."

Kıvançlı Fotoğrafçı

"Fotoğrafımın böylesine ün kazanması, benim için en büyük ücrettir. Tarihsel olarak, paradan çok daha değerli bir şey kazanmış oldum. Benden geriye o kalacak. Bundan kıvanç duyuyorum."

O fotoğrafı çektikten birkaç yıl sonra Korda Revolucion'dan ayrıldı; Fidel Castro'nun özel fotoğrafçısı oldu. Daha birçok tarihsel fotoğraf çekti. Fidel Castro ile *Ernest Hemingway*'in birlikte tek fotoğrafını Korda çekti.

1969'da Korda, Küba Deniz Biolojisi Akademisi'nin sualtı fotoğrafçısı oldu. 1981 de o işi bıraktı ve kadın modellere yönelik frilans fotoğrafçısı oldu.

"İşlerim iyi, çok tanınıyorum, iyi para ödeniyor ve aranıyorum."

Sevilla Oteli'nin barında Alberto Korda'nın çektiği bir başka fotoğraf asılı: Küba romu için reklam yapan yarı çıplak bir kadının afişi...

Çev: *Gürhan Uçkan*
(Dagens Nyheter, 4.10.1987)

Che'NİN TÜRKÜSÜ

Tevfik Başer'in özellikle (halen gösterildiği) Federal Almanya'da çok konuşulmuş, çok övülmüş olan filmi "40 m² Almanya", nihayet bizim sinemalara da geldi. Film, Bekir Yıldız'ın ya da Osman Şahin'in kitaplarından fırlayıp çıkmışa benzeyen Turna ile Dursun'un zehirden acı hikâyesini anlatıyor. Şimdiden Türk sinemasının en iyi filmleri arasında yerini alan "40 m² Almanya", bazılarına ilk bakışta "binde bir rastlanacak türden bir olay"ı öykülüyor gibi görünse de, aslında kültür çatışmaları yüzünden bunalan, ezilen insanın dramını işlemesi nedeniyle son derece evrensel nitelikte bir sinema yapıtıdır. Roman Polanski'nin 1965 yapımı "Tiksinti (Repulcion)" filmindeki genç ve güzel manikürcü Carol'un ürkütücü yalnızlığı nasıl sadece Londra'da yaşayan bir Fransız kızın dramı olmaktan öteye bir şeyse, Turna'nın hikâyesi de sadece Almanya'ya giden bir Anadolu kadınının dramı olmaktan çok daha ötede boyutlara sahiptir.

"Alamancı" Dursun (Yaman Okay) evlenip yanına aldığı Turna'yı (Özay Fecht) 40 metrekarelik bir apartman dairesine hapseder, dışarı çıkmasına izin vermez. "Neden kapıyı kilitliyorsun, hayvan mıyım ben?" diye soran Turna'ya, bu davranışına gerekçe olarak dışarısının "kötü"lüğünü gösterir. Fahişelerin, manyakların, "kıçları başları açık gezen" kadınların gezindiği bir ortama karısını salmamakta kararlıdır Dursun. Ama kendisi, bu değişik dünyanın eğlencelerinden, şenliklerinden yararlanmakta sakınca görmez. Bir yandan cinsel nesne olarak aşağılayıcı bir şekilde kullanıp, bir yandan da daracık bir daireye hapsederek, genç kadını delirmenin eşiğine getirir. Başlarda, döküntülerden, çöplerden geçilmeyen daireyi inanılmaz renk cümbüşüyle donatan Turna, sanki zorla koparıldığı Anadolu'nun olağanüstü güzelliklerini Almanya'daki bu apartman evine taşımış gibidir. Ama aylar sonra bu renkler yavaş yavaş solacak, ölecektir.

Klaus Bantzer'in nefis müziğinin eşliğinde İzzet Akay'ın kamerası usul usul gezinerek, gözlerimizin önüne başka bir dünyadan, başka bir kültürden yaşam parçaları seriyor. İşte, Hitchcock'un "Arka Pencere (Rear Window, 1954)" filmini anımsatan görüntüler; sokak başında dolanıp duran genç fahişe, geceleri soğuk, ürkütücü birer göz gibi apartman odalarında parıldayan televizyon ekranları... Filmin sonunda Dursun, sara nöbeti sırasında başını çarpıp ölüyor. Böylece Turna, ilk denemesinde geçemediği uzun, kıvrılan merdiveni bu kez aşacak; dışarıya, özgürlüğe doğru yürüyecektir.

Pandomim ve caz sanatçısı Özay Fecht'in Turna'yı canlandırmakta gösterdiği başarı inanılır gibi değil gerçekten. Sinemada oyunculuk konusuyla ilgilenenlerin Özay Fecht'i ve Yaman Okay'ı bu filmde görmelerinde yarar var.

40 m² Almanya'nın pek çok "mucizeleri"nden biri de Hoca'nın Turna'yı "tedavi" ettiği bölüm. Demir Gökgöl'ün değme profesyonellere taş çıkartan bir beceriyle oynadığı Hoca, filme buruk bir müzik katarken; bu sözde tedavi görüntülerinin üstüne düşen ambulans sirenleri, olayın ilkelliğini daha bir vurguluyor. Dursun'un Hoca'nın eline öperken avucuna mark sıkıştırmasıyla doruğuna ulaşan bu bölüm Türk sinemasının en olağanüstü yaratmalarından biridir.

Adem Ayakta

Aşağıda, "40 m² Almanya" filminin başoyuncusu Özay Fecht ile, Batı Berlin muhabirimiz Cem Sey'in yaptığı söyleşiyi sunuyoruz.

Batı Berlin'de, Türkiyelilerin yoğun olarak oturduğu, Alman öğrencilerin, aydınların "alternatif yaşam biçimi"ni denedikleri Kreuzberg semtinde oturuyor Özay. Sohbet ettiğimiz odadaki çalışma masasının üzerinde Fransızca notları duruyor. Konuştuğu dört dile, Türkçe, Almanca, İspanyolca ve İngilizceye bir de Fransızcayı ekleme çabasında şu sıralarda.

Özay İstanbullu. 18 yaşında liseyi bitirip Batı Berlin'e gelmiş. Önce bir makine fabrikasında çalışmış. Sonra, 1973'te, Batı Berlin Hür Üniversitesi'nde Amerikanistik ve tiyatro bilimi dallarında okumaya başlamış. Bu dönemde üç yıl pandomim dersleri almış, Zan Pollo tiyatrosunda oynamış. Çeşitli gösterilerde ABD folk şarkıcılarından Woody Guthrie ve Pete Seeger'in şarkılarını söylemiş.

Bir süre sonra caz çalışmalarına başlamış. Üniversite eğitimini tamamlamasına çok kısa bir süre kala, diploma tezini yazmak ya da caz müziğinde yoğunlaşmak ikileminde kalınca, seçimini caz müziğinden yana yaparak, okulu bırakmış.

Bugün Özay, cazseverler arasında tanınan bir isim. 1985 yılında uluslararası üne sahip caz sanatçılarıyla birlikte yaptığı "No More" adlı uzunçalarıyla başarı kazanmış. "No More"da Özay, Nazım Hikmet, Pablo Neruda ve Langston Hughes'un eserlerinden oluşan parçaları seslendiriyor. Önümüzdeki ay da "Moves" adlı yeni bir uzunçaları çıkacak. Bu uzunçalar da Özay'ın, üç Amerikalı ve bir Macar caz sanatçısıyla ortak yapıtı olacak. Özay aynı zamanda, Güney Afrika'daki ırkçı rejime karşı verdiği caz konserleriyle de tanınıyor.

Özay'la Turna rolüyle büyük başarı kazandığı, bu rolüyle Federal Almanya İçişleri Bakanı Friedrich Zimmermann'ın elinden "Federal Almanya Film Ödülü"nü aldığı, "40 m² Almanya" filmi üzerine söyleşiyoruz:

"Bugüne kadar bizleri, yani ikinci sınıf kabul ettikleri yabancıları sanatçı olarak pek kabul etmiyorlardı. Ama artık yavaş yavaş bu durum değişiyor. Bizim de filmcilikte, sanatta bir yerimiz olduğunu kabul etmek zorunda kalıyorlar" diyor.

Film üzerine basında çıkan yazıların fotokopilerini çıkarıyor. Bu dosyanın kalınlığı bile, filmin Federal Almanya'da yarattığı ilginin büyüklüğünü göstermeye yetiyor. Bu ilgi yalnızca Federal Almanya ile de kısıtlı değil. Film dünyaca ünlü Cannes, Locarno ve San Francisco film festivallerine de bir Federal Alman yapımı olarak katılıp, büyük başarı sağlamış.

Filmin üç hafta süren çekimi süresince, rolüyle adeta bir savaş verdiğini belirtiyor. Bağımsızlığına düşkün ve Turna'nın tam tersi bir kişiliğe sahip olması, Özay'ın filmin çekimi sırasında oldukça zorlanmasına neden olmuş.

"40 m² Almanya"nın Türkiyeli göçmen kadınların sorunlarını işleyen bir film olduğu iddialarına kesinlikle karşı çıkıyor Özay: *"Turna'nın yaşadıkları herkesin ba-*

şına gelebilir, bu sorun Türk ya da Arap kadınlarının sorunu değil" diyor. Dursun'un olumsuz bir tip olmadığını da hatırlattıktan sonra, kendisini kadınların eşitliğinden çok yabancı düşmanlığı ve ırkçılığın ilgilendirdiğini belirtiyor. Bu filmin tek başına pek bir şey değiştirmeyeceğini, fakat bazı kişileri bu sorunlar üzerinde düşünmeye teşvik edebileceğini söylüyor.

Bu filmin başarısını neye bağladığını merak ediyorum, *"Filmde hemen hemen hiç diyalog yok"* diyor. *"Buna rağmen izleyici sıkılmıyor. Olay hep aynı yerde geçtiği için insanlar sıkılır diye düşünülüyor, ama öyle olmuyor. Bu filmin bir benzerinin daha Türk sinemasında olduğunu sanmıyorum. Üç yıl pandomim dersi almamın da çok yararını gördüm. Kameraman arkadaş da çok başarılıydı, çekimler çok iyiydi. Bütün bunlar etkili oldu."*

Hafta Sonu gazetesi bu filmin Türk aileleri için utanç verici olduğunu yazmıştı. Buna ne diyorsun?

"Onlar önce kendi gazetelerinde bastıkları çıplak kadın fotoğraflarının hesabını versinler."

Son olarak yeni film çalışmalarının olup olmadığını öğrenmek istiyorum. Bugüne kadar "40 m² Almanya" dışında bazı video filmlerinde ufak roller aldığını, daha başka filmler de çevirmek istediğini söyledikten sonra, gelen önerilerin hep *"başörtülü klasik Türk kadını"* rolleri olmasından yakınıyor. *"Fakat"* diyor, *"şimdi önümde yeni bir film çalışması var. O film iyi olacak."*

Mercedes Sosa:
"Ölüme rağmen mücadeleyi sürdüren Şili gençliği etkiliyor beni."

Latin Amerika'nın en büyük sesi..." Bu tanımlamaya layık görülen bir şarkıcı var. Politik şarkı akımına ilgi duyan okurlarımız tanıyacaklardır. Yıllarca faşizme karşı mücadele eden halkların ortak şarkılarını söylemiş, Arjantin halkının sesini dünyaya duyurmuş bu sanatçının adı Mercedes Sosa. Geçtiğimiz şubat ayında Demokratik Almanya'nın başkenti Berlin'de yapılan 17. Politik Şarkı Festivali'ne katılan Sosa ile festivaldeki konseri sonrasında, DDGF yayın organı "World Youth" dergisi için yapılan söyleşiyi yayımlarken,bu büyük sanatçının şarkılarından oluşan bir kasetin yakında YARIN Kaset Kulübü listesine katılacağını da müjdelemek istiyoruz.

□ *Mercedes, sana bir gençlik dergisi olarak bazı sorular sormak istiyoruz...*

SOSA ■ Ama ben gençlikten öylesine uzağım ki...

□ *Oysa biz seni hep gençlik toplantılarında görüyoruz. Yunanistan'da Komünist Gençlik Örgütü KNE'nin Festival'inde, burada Berlin'de gençler için söylüyorsun...*

SOSA ■ Ben, yaş bakımından uzağım demek istedim. Bana gençliğimi anımsatan kocaman bir oğlum var mesela.

□ *Sence gençliğin en büyük sorunu nedir?*

SOSA ■ Uyuşturucu düşkünlüğü ve ideoloji yoksunluğu. Çünkü ideolojisi olmayan bir insanın düşleri de yoktur. Oysa her şey değiştirilmelidir. Örneğin, Şili gençliği beni etkiliyor. Ölüme rağmen, insanların öldürüldüğü gerçeğine rağmen, Şili gençliği mücadeleyi sürdürüyor...

□ *Dünya Demokratik Gençlik Federasyonu, nükleer silahlara karşı bir koalisyon oluşturulmasını önerdi. Bu konuda ne düşünüyorsunuz?*

SOSA ■ Ben uzun bir süredir böyle girişimlerden yanayım. Çünkü bence, bu tür silahlar, yani öyle bir tabancayla, tüfekle karşı konulamayacak silahlar kullanılırsa, artık solcu, sağcı insanlar kalmayacak piyasada... Sadece ölüme mahkum insanlar kalacak... Bence, bu konuda bildiriler yayımlamak filan da yeterli değil. Bu öylesine ciddi bir konu ki... İnsanlığın son derece önemli bir an yaşadığı düşüncesindeyim. Ölmek mi, yaşamak mı sorusu insanlığın gündeminde. Bence insan yaşamı her şeyden daha önemlidir.

□ *Bu Festival'de en çok beğenilen şarkılarından biri "Tanrıya Soruyorum" adını taşıyandı. Bu şarkının geçmişini biraz anlatabilir misin?*

SOSA ■ Leon Greco bestelemişti. Tam da Şili ile Arjantin arasında bir savaş çıkma olasılığının arttığı gerilim günlerinde. O zamanlar Arjantin'de askeri bir hükümet vardı, Şili'de tabii Pinochet cuntası tarafından yönetiliyor. Bu şarkıyı Nikaragua'da da söyledim. Bunu ve "Toprak Benim Olunca..." şarkısını. Bu ikinci şarkıyı da çok seviyorum. 1979 yılında Arjantin'den sürülmemin nedeni bu şarkıyı söylememdi.

□ *Senin tanıttığın bir başka şarkı da Violeta Parra'nın "Yaşama Teşekkürler" şarkısı. Bunun hakkında ne düşünüyorsun?*

SOSA ■ Bence insan, her zaman yaşama teşekkür borçludur, ölüme değil. İsveç'te Olof Palme öldürüldüğü zaman, cenazesinde "Yaşama Teşekkürler" şarkısı söylenmişti. 4 yıl aradan sonra Arjantin'e döndüm ve ilk sahneye çıkışımda, teşekkür ettim; hem de binlerce kez. Tüm olanlardan sonra, hâlâ kendi ülkemde şarkı söyleyebilecek bir sesim olduğu için çok şanslı hissettim kendimi. Bence Violeta Parra, hepimize, dünyadaki insanların her birine sevgi ve yaşama ilişkin en güzel ezgiyi vermiştir.

□ *Üç yıl önce, burada Berlin'de, günün birinde dünyanın tüm ilerici şarkıcılarını Arjantin'e davet etmek istediğini söylemiştin. Sence şimdi bu istek gerçekleşebilir mi?*

SOSA ■ Hayır, bu hâlâ Arjantin'deki demokrasinin bir sorunu. Demokrasi zor bir şeydir; her şeye olanak tanımaz. Ve "büyük demokrasi ülkesi" Amerika Birleşik Devletleri'nin bütün dizginleri elinde tuttuğu Latin Amerika kıtasında hiçbir şey demokrasiden daha kırılgan değildir. Davet etmek istediğim öyle çok şarkıcı var ki... Öte yandan, Arjantin'de çok ciddi bir sorun da ekonomik durum. Bir gün gelecek, şarkıcıları bir araya getirmemde bana yardım edecek bir hükümet kurulacaktır Arjantin'de...

□ *Sen "Latin Amerika'nın en büyük sesi" olarak adlandırılıyorsun. Bu ad ne demek? Bu sana özel bir sorumluluk yüklüyor mu?*

SOSA ■ Evet, büyük bir sorumluluk. Eğer buna inanmasaydım yaşam benim için çok güç olurdu. Benim için alkışlar ve insanlar çok etkilidir. Sahnede, insanların sevgisini duyumsadığım zaman, başarı için yaşama teşekkür ediyorum. Eh, ne de olsa ünlü olmak, başarılı olmak benim için de bir şeyler ifade ediyor. Ama asıl önemlisi ben şarkı söylediğim zaman... Hiç kuşkusuz, insana saygı benim için ünden de, başarıdan da çok daha önemli.

□ *Son olarak, gençliğe iletmek istediğiniz bir mesaj var mı?*

SOSA ■ Tek bir gün mücadele eden insanlar vardır ve onlar iyi insanlardır. İki yıl süreyle mücadele eden insanlar vardır ve onlar iyi insanlardır. Yıllarca mücadele eden başka insanlar vardır ve onlar iyi insanlardır. Ama yaşamları boyunca mücadele eden insanlar vardır ki, onlar vazgeçilmez olanlardır. (Bertold Brecht)

Hasan Yükselir: "Sözün ya da şiirin ilericiliği müziğin ilericiliğini belirlemez."

YARIN ☐ Kısacası çalışmalarınıza nasıl başladığınızdan söz eder misiniz?

HASAN YÜKSELİR ☐ Gazi Eğitim Enstitüsü Müzik Bölümü mezunuyum. Dolayısıyla müzik yaşantımın başlangıcını da okula başladığım dönem olarak kabul ediyorum.

Okulumuz, orta dereceli okullara müzik öğretmeni yetiştirmeyi amaçlayan bir okul olduğundan, nasıl bir müzik yapmak sorusuna vereceğim yanıtın altında, eğitsel müzik anlayışı temel oluşturur. Nitelikli şiirlere ezgi yazmak ve yorumlamak, ayrıca film ve oyun müzikleri yapmak çalışmalarım arasında önemli bir boyut oluşturur.

Türk müziğinden etkilenerek ezgi yazıyorum, zaman zaman tonal ezgilerle yazmama rağmen, Türk müziği benim için temel oluşturur. Yalnız, Türk müziği denince akla hemen Türk sanat müziği gelebilir. Bana göre Türk müziği, halk müziği, klasik Türk sanat müziği, yerel ve bölgesel özellikler taşıyan ve halk müziği içinde değerlendirilen müziklerdir.

YARIN ☐ Neden Türk müziği çok sesliliği, Batı müziği çok sesliliğinden ayrı bir armonik yapıya sahip?

YÜKSELİR ☐ Türk müziğinin çok seslendirilmesine gelince, ilk önce Batı müziği ile Türk müziğinin birbiriyle olan farklılığını ve neden ayrı bir armonize sistemine sahip olması gerektiği hakkında konuşmak gerekir. Bilindiği gibi Batı ve Türk müziğinin genel ve özel dizileri birbirinden farklıdır. Batı müziğinin genel dizisi, oniki eşit aralıktan, Türk müziği genel dizisi ise yirmidört eşit olmayan aralıktan oluşur. Dolayısıyla bu genel dizilerden oluşturulan özel diziler de farklılık göstermektedir. Batı müziğinde, farklı karekterde ve yapıda iki özel dizi (majör ve minör) olmasına karşın Türk müziğinde yüzlerce özel dizi (makamlar) vardır. Bu farklılıktan öte, özel dizilerin yapılarından dolayı bunlarla oluşturulan ezgiler de farklılık göstermektedir. Örneğin, majör ve minör bir diziyle yazılmış herhangi bir ezgide durak (karar verici) sesleri dizinin birinci, üçüncü ve beşinci sesleridir. Oysa makamsal olarak oluşturulmuş bir ezgide dizinin genellikle birinci, beşinci, dördüncü durak (karar verici) seslerdir.

Bu farklılıklar, ister istemez, Türk müziğinin batı müziğinden farklı bir çok seslendirme sistemine sahip olması gerektiğinin temel koşullarıdır. Batı müziğinin çok seslendirilmesinde herhangi bir dizideki (majör ve minör) seslerin karekterlerine (yürüyücülük, duruculuk) göre akarlar (uygu) oluşturulmuş ve belirli bir sisteme bağlanmıştır. İşte bu sistematiği gözönünde bulundurarak ve bu alanda birçok araştırma yaparak dizi (makamlar) karekterine uygun bir çok seslendirme (armonize etme) sistemi, ünlü müzikolog ve besteci Kemal İlerici tarafından hazırlanıp, geliştirilmiş ve ilgili çevrelerin hizmetine sunulmuştur.

Türk müziğinin çok seslendirilmesi olgusunun, batı müziği ile farkını ve ayrı bir çok seslilik sistemine sahip olması gerektiğini vurguladıktan sonra, ülkemiz müziğinin çok seslilik durumu, ilgi azlığının nedenleri ve yapılması gerekenler konusunda konuşalım:

Türkiye'de çok sesli müziğe ilgi ve duyarlılık nüfusa oranla çok düşüktür. Örneğin radyo, televizyonda çok sesli müzik yayınlarının azlığı ve Türkiye'de çok sesli müzik yapan kurum ve grupların çok az oluşu, bu görüşü kanıtlamaktadır. Oysa çağın ve kültürlerarası ilişkinin gereği olarak çok seslilik kaçınılmazdır. Durum böyle olunca, ülkemiz için birincil sıradaki sorun, insanların çok sesliliğe ilgisini artırmak ve duyarlı hale getirmektedir.

Tabii ki bu sorun, uzun vadeli bir eğitim sorunudur. Ancak, bu konuda ve kısa vadede yapılması gereken, insanların günlük müzik yaşantılarına çok sesli müzik ne kadar çok sokulabilirse, sorunun çözümü o kadar kolaylaşabilir. Bu konuda, özellikle gerek halk şarkıları söyleyen ve yorumlayan, gerekse eğlence müziği olarak değerlendirilen çeşitli grup ve insanların yaptıkları ürünler de titiz ve Türk müziğinin yapısına uygun çok seslilik düzeninin içinde sunulabilirse, bu sorunun çözümüne katkıda bulunulmuş olunacaktır.

Çünkü insanlar günlük yaşamında sürekli bir biçimde bu tür müzikler dinlerler. Tabii söylediğim, arabesk üreten kişi ve grupların dışında yapılan müzik türleridir. Bana göre, gerçekleştirilmesi gereken önemli olgulardan biri de bu olmasına karşın, bu alanda ürün veren çeşitli gruplar, makamsal bir ezgi yazdıklarında yapılan bir armoni düzenlemesinde tonal akorlar kullanarak arabeske yakın, hatta arabesk türde uyduruk örnekler ortaya çıkarmaktadırlar.

YARIN ☐ Müzik-söz ilişkisi üzerine düşünceleriniz neler? Sözün-şiirin müzikle yorumlanması üzerine ne düşünüyorsunuz?

YÜKSELİR ☐ Kanunun önemli yanı yapılan bu tür parçalarda, yorum biçemi ve prozodi sorunu, varlığıdır. Yorum hak getire, söyleyen kişinin hançeresinde, ne idüğü belirsiz, seviyesiz gırtlak nağmeleri ve İstiklal Marşı örneği gibi cümlenin, kelimenin anlamına bozacak prozodi hataları. Oysa, müzik yapan ve bunları yorumlayan kişilerin çok iyi Türkçe konuşması, çok iyi tonlama yapabilmesi ve kulağının çok iyi olması gerekir. Aynı zamanda, çok iyi şan tekniklerinin olması gerekir. Şan tekniği derken, operada yapılan yorum biçiminde olduğu gibi adam azarlarcasına değil, aksine bu tekniği kendi içinde iyi yorumlayarak türkülerimize, ezgilerimize sevgiyle sokmalıyız. Böylesine gruplar, bir de ezginin içinde veya eşliğinde şiirler okumaktır. Sevdiğiniz, zevkle okuduğunuz şiirler ne hale geliyor, biliyorsunuz. Otur bir otuzbeşlik aç, şiir eşliğinde rakı iç!

Bu konuda gerek yorumlamada, gerek ezgiyle beraber şiir okumada, çok iyi Türkçe konuşmada, gerekse şanda bu alanda iş yapanlara ölçüt olabilecek tek kişi Ruhi Su'dur. Bu işi yapanların büyük bir çoğunluğu, yukarıda da belirttiğim gibi, çok seslilik yapmaktadırlar.

Eğer bu alanda Türk müzik yaşamına çok s seslilik alanında birşeyler yapmak istiyorlarsa Türk müziğinin çok seslendirilmesi sistemini öğrenmeleri ve ürünlerini bu biçimde sunmaları, iyi bir şan tekniğine sahip olmaları, çok iyi bir müzik kulağına sahip olmaları, çok iyi diksiyona sahip olmaları gerekmektedir. Bu eksikliklerin giderilmesi için vakit geçmiş değildir.

YARIN ☐ Türk Sazlarıyla batı sazlarının biraraya getirilmesinin çokseslendirmede, müzik eğitiminde etkisi nelerdir?

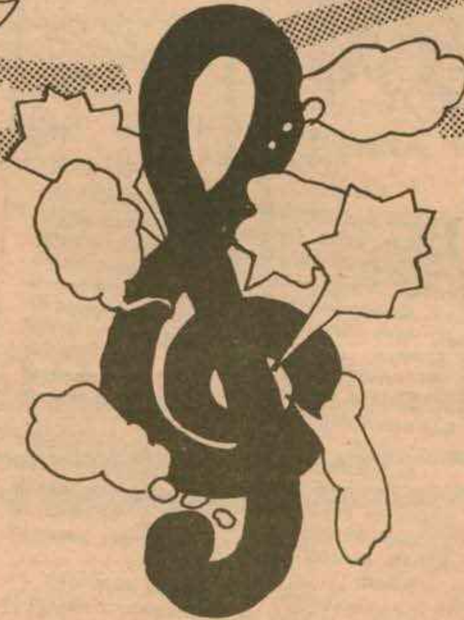
YÜKSELİR ☐ Türk sazları ile batı sazlarının biraraya getirilmesinin Türk müziğinin tanıtılması, Türk çalgılarının tanıtılması ve sevdirilmesi, giderek kendini kabul ettirmiş çalgılarınının yanında yer alabilmesi gibi çok yönlü yararları vardır. Türk sazları müzik eğitim kurumlarında bilimsel metodlarla batı sazlarıyla birlikte Türk müziği armonize etme sistemiyle beraber öğretilirse, bu alanda Türk çalgılarına geliştirici ve öğretici metodlar yazılırsa ulusal ve giderek evrensel ürünlerin ortaya çıkmasına temel olabilecektir.

YARIN ☐ 12 Eylül'den sonra klasik müzik konserlerine ilginin artması nasıl bir çelişkiye karşılık geliyor. Bu konser izleme kültürü üzerine ne düşünüyorsunuz?

YÜKSELİR ☐ Klasik müzik - Türk toplumu ilişkileri, Türkiye'nin siyasi ekonomik yapısı gibi karmakarışıktır. Ülkemiz insanlarının klasik müzik dinleyicisi olabilmesi ancak kişinin ekonomik

ve kültürel yapısıyla yakından ilgilidir. Yoksa alım gücü olmayan insanların klasik müzik dinleyicisi olabilmeleri mümkün değildir. Klasik müzikten habersiz olan insanların -ki büyük çoğunluğu habersiz- dinlemek olanağı yoktur. Klasik müzik bilindiği gibi çokseslidir ve geçmişi oldukça eskidir. Bunu, 840 yıllarında Hucbald adlı papazın

"Organım" adlı kitabından öğreniyoruz. İlkönceleri aynı sesin bir incesi demek olan oktavlarla ya da aynı sesin bir beşlisi olan beşlilerle yapılıyor çok seslilik. Birli, üçlü, altılı denilen batı armonisine esas olan çok seslilik başlıyor. Bu dönem 800-1200 yılları. 1200 - 1300'lerden sonra Barok Müzik dediğimiz cağları, kontropuontik dönem başlıyor Avrupa'da. İşte biz bu müziğe klasik batı musikisi diyoruz. Burjuva musikisi diye de adlandırılan bu müzik, özellikle Viyana klasikleri denilen Haydn, Mozart, Beethoven ile kişiliğini buluyor. Geçmişi bu kadar zengin bir çok seslilik yaşamış olan ülkelerin müziğe giderek evrensel boyut kazanmış başka ülkelerden çalınmış sevilmiş, armonik yapısında çalgıların gerek çalınma tekniği, gerekse yapısında olağanüstü değişiklikler tamamlanmış bir müzik türü.

Bizim ülkemizin çok sesli müzik geçmişi ise kısa ve gelişmemiştir. Batılılaşma hareketleriyle hemen hemen yaşdaştır. Resmi kurumlaşma, 1826'da İtalyan Tipi Bando kurulmasıyla başlar. 1833'te Saray Müzik Mektebi'nin açılması batı musiki öğretiminin başlangıç dönemidir denilebilir.

Bu dönemde sarayda opera, ilk Türk operası Dikran Cuhacıyan'a ait. İttihat Terakki Mektebi ve Güzel Sanatlar kısımlarının açılması 1908-1914 İttihat terakki Mektebi, A. Adnan Saygun'nun ilk batı müziği dersi aldığı okuldur ve İzmir'de kurulmuştur. 1918'de Saray Senfoni Orkestarası Avrupa turnesine gitmiş, övgüler almıştır Cumhuriyetin ilk yıllarında yurt dışına gönderilen "Türk Beşleri" dediğimiz besteciler var.

Bir yanda, batıda sekizyüzlü yıllarda başlayan çok seslilik, diğer yanda ise 19.yy. da başlayan ve yeni yeni kuramsal düzeyine oturtulmaya çalışılan iki ayrı müzik türü. Birbiriyle dizi farklılığı olan, bu farklılığın yeni yeni anlaşıldığı ve halen çok seslilik mi, tek seslilik mi tartışmasının sürdürüldüğü bir ülkenin müziğindeki çok seslilik yaşamı da ister istemez güdük kalacaktır. Geçmişin kısa müzik yaşamında olduğu gibi günümüzde bile Türk müziğinin çok seslendirilmesi konusunda yeterli bir senteze ulaşılamamıştır. Varolan bir tekniğin Kemal İlerici'nin Türk müziğinin çok seslendirilmesi) üzerine bile gidilmemiş, tartışmalarla yetinilmiştir. Dolayısıyla çok seslilik, ülkemizde elit insan gruplarının dinlediği (daha çok klasik batık müziği)bir alan olmaktan öteye gidememiştir. Tabi bu konuda eğitim kurumlarının eksikliği, düzeysizliği, ayrı bir inceleme konusu. 12 Eylül sonrası klasik müzik konserlerine istatistiki bilgi olmamasına karşın, ilginin artığı gözlenmiştir. Burada, dikkat edilmesi gereken bir nokta, konser salonlarının ancak üç büyük kentte olduğudur. Diğer 64 ilin böyle bir olanağı yok. Olsa olsa konser salonlarının olduğu illerde sayı artışı var ki, bu da Türkiye nüfusuna göre oldukça az bir artış. O zaman soruyu değiştirmek gerekiyor. Üç büyük ilde (Ankara, İzmir, İstanbul) klasik müzik konserlerine ilgi artışı var. Bunun nedeni nedir? Bana göre bu çok küçük bir artış; 12 Eylül'ün kendine bağımlı gençlik yetiştirme politikası ıyla yakından ilgili. Yoksa, klasik müzik konselerini özellikle izlettirmek için yürütülmüş bir politikadan söz etmek herhalde mümkün değildir. 12 Eylül ideolojisi ile islamcı akımlar arasında kalmış, ne yapacağını kestiremeyen gençlerin politikasızlığından kaynaklanan ve yine büyük çoğunluğun ekonomik ve kültürel olanakları üst düzeyde olanların oluşturduğu söylenebilir. Bilinçli bir yönelişten sözetmek bana göre zordur.

YARIN □ Sözün-şiirin ilericiliği müziğin toplumsal yerini belirler mi?

YÜKSELİR □ Müzik- söz ilişkisi sorusunu yukarıda yanıtladığımı sanıyorum. Sözün ya da şiirin ilerici niteliği, müziğin toplumsal yerini belirler mi sorusuna gelince, bir kez tüketici olmayan müziğin toplumsallaşmasından söz etmek, bana göre mümkün değildir. Oysa sözün ya da müziğin ilerici olmadığı fakat paylaşılan müzik türleri vardır. Herhalde soru yanlış soruldu gibi geliyor bana. Soruyu şöyle sorsak, sözün ya da şiirin ilericiliği müziğin ilericiliğini belirler mi? Buna verilebilecek yanıt hayır. Sözün ya da şiirin ilerici olmasına rağmen şiire, arabesk türüne çok yakın, ne idüğü belirsiz müzik yazılabiliyor vs. Bunun örnekleri ortada. Bu örneklere baktığımızda, o güzelim şiir mahvolmuş, garip tonlamalarla, garip müzik cümleleriyle kişiliğini, anlamını yitirmiş, ne idüğü belirsiz bir hale gelmiş olarak karşınıza çıkabiliyor. Bunun tek kurtuluş yolu şairlerimizin buna izin vermemesidir. Ayrıca, sözsüz müziğin ilerici mi, gerici mi olduğunun saptanması nasıl olacak?

Şiirin müzikle yorumlanmasına gelince, şiir bazen müziğin öğeleri içinde (melodi-ritm-armonize) olumsuz anlamlar kazanabilir. Örneğin, Nazım'ın "Hava kurşun gibi ağır" dizesinin, hızlı, oynak ritm ve melodiye benzer ezgi ile yorumlamak, herhalde şiire suikast gibi bir şey olur.

Onun için, müzik şiirin anlamını güçlendiriyor ise uygundur ve yorumlanabilir.

YARIN □ Söyleşi için teşekkürler.

YÜKSELİR □ Görüşlerinden yararlandığım besteci Muammer Sun'a ve Nedim Yıldız'a teşekkür ederim.

OKURDAN

Dergilerin, çeşitli yayın organlarının sayfalarında sık sık yinelenir: "Bizi var eden okurlarımızdır." Bu sözün altını dolduran, bu ilişkinin canlılığını, okurun sahiplenme düzeyini ve biçimini belirleyen üretilen politikaların yaşamda karşılığının olup olmadığıdır.

6 yıllık yayın yaşamından sonra güvenle söyleyebiliriz ki; "Yarın'ı var eden okurlarıdır." Yarın, altı yıllık yayın yaşamını okurlarının çok yönlü katkı ve desteği ile sürdürdü. Bundan sonra da böyle olacağından kuşkumuz yok.

Yayın yaşamında 7. yılımıza girdiğimiz bu günlerde; okurlarımızın Yarın'a katkılarını arttırmayı, okurlarla kurduğumuz canlı bağları genişletmeyi, yaygınlaştırmayı ve çeşitlendirmeyi hedefliyoruz. Sayfalarımızda gündeme getirdiğimiz, tartıştığımız konuların okurlarımız arasında da yaygın bir biçimde tartışıldığını biliyoruz.

"Her Yarın Okuru Bulunduğu yerde bir Yarın temsilcisidir." Bu söz okurlarımızı heyecanlandıran bir slogan olmanın çok ötesinde bir işleve sahip. Bu demektir ki; her Yarın okuru, Yarın'ın yeni okurlara ulaşması için, yeni okurların Yarın'ı tartışması için etkin biçimde çalışır; Türkiye'nin gündemindeki konulara ilişkin görüşlerini, Yarın'da yer almasını istediği konulara ilişkin görüşlerini tüm açıklığı ile Yarın'a iletir; Yarın'da gündeme getirilmesini istediği konuları belirtir, bunlara ilişkin yazılar gönderir; Yarın'ın yaşamla dinamik bağlar kurmasını sağlayan önemli unsurlardan birinin okurlarının eleştirileri olduğunun bilinciyle, geliştirici, ileriye götürücü eleştirilerini Yarın'a iletir; Yarın'ın dağıtımını, satışını yakından izler, bulunduğu bölgedeki bayinin satış kapasitesini, dağıtımdan gelen dergi sayısını kontrol eder, aksaklıkları zamanında Yarın'a iletir; Hür—Dağıtımla kurulan ilişkinin olanaklarını sonuna kadar kullanmanın yollarını arar.

"Okur Mektubu Köşemize Yazın" çağrısı, işte bu hedefe ulaşmak niyetimizin içtenlikli ifadesi. Tüm bu tartışmaları, gelişmeleri sayfalarımıza aktarmak, attığımız her adımın, ulaştığımız her hedefin coşkusunu, onurunu okurlarımızla paylaşmak için "Okur Mektupları Köşesi"'ne katkılarını bekliyoruz.

—Her Yarın Okuru Bulunduğu Yerde Bir Yarın Temsilcisidir!
— Okur Mektubu Köşemize Yazın!
— Yarın'ı ileri götüren okurlarının eleştiri ve katkılarıdır!
— Yarın'ı Vareden Okurudur!

YARIN

TÜM DERNEK TEMSİLCİSİ DOSTLARA:

Bizim derneğimizde kuruluş çalışmaları uzadıkça uzadı. Dolayısı ile katılımımız sürekli ve disiplinli olamadı platform denilen üst organa.

Ben, derneğimin aktif, ileri bir unsuru olarak uzun süredir İstanbul platformunun gündemini işgal eden "temsil yetkisi" sorununa kaygı ile bakıyorum. Kanımca bu platformun temel işlevi temsil ettiği yüzbinden fazla İstanbul üniversiteleri öğrencisinin ortak çıkarları ortak beklentileri doğrultusunda eşgüdümlü bir çalışma kotarmaktır.

Bu işlevini ve varlık nedenini hiç unutmadan attığı her yeni adımdan sonra kendini öğrenci kitlelerine bağlayan bağların atılan yeni adımla güçlenip güçlenmediğini eleştiren, devrimci bir bakışla kontrol etmesi de kuşkusuz yaşamsal önemdedir.

Düşüncelerimi tamamlaması açısından Nisan—Mayıs Haziran ayları çıkışlarına değinmek istiyorum.

Son bir yıllık aktiviteyi ve hareketlenme sürecini düşünüyorum da, Mayıs ve Haziran ayı İstanbul eylemleri görece daha az ses getiren cılız ama son derece kararlı, yiğitçe çıkışları içeren bir ara dönem oldu. Son eylemlerde 100 binlik öğrenci potansiyelinin 200 —hatta 100—150 kişilik bir parçacığına sığınılan tehlikeli bir düşüş yaşandı.

Her işe canla—başla koşturan, yiğitçe ileri atılan ama kendi dernek kitlesinin bütününü hareketlendiremeyen bir gidiş yaşandı.

Bu durumun nedeni istemlerimizin yersiz ve zamansız yükseltilmesi ya da haksızlığı değildi. Bu durumun nedeni istemlerin gerçektende geniş kesimlerin en yakıcı, en acil sorunları olmayışı da değildi. Bence bu çıkışlar öncekilerle ortak bir zaafa sahipti.

Bizler eylemi çok önceden kararlaştırıp uzun sabırlı bir ön hazırlıkla ileri atılamadık. Bir başka deyişle; insanı insan yapan temel özelliği, yani, önceden tasarlanmış iş yapabilme yeteneğini bizler adeta inkar ettik...

Bir dernek gönüllüsü, çalışanı olarak sonuç yerine şunu söylemek isterim: Kararların alınmasına ne kadar geniş çevrelerden ne kadar çok kardeşimiz katılırsa, yani azami demokratizm sağlandığında gerek derneklerimiz gerekse platform çok güçlü ve sağlıklı eylem zeminlerine kavuşmuş olacaktır. Çünkü her seferinde bir önçekinden daha geniş gençlik kesimleri girişecekleri işlere ikna olmak üzere tartışmaya çekilecektir. İkna olarak eyleme kalkışabilecek tek bir kardeşimizi bile dışarda bırakmamalıyız. Bunu garantileyecek bir çalışma biçimi ile yeni dönemde kolları sıvamak gerek. Ben kendi payıma geçen yıl bu doğrultuda olan bitenden kendimi soyutlayarak sağlıklı birbakış açısına sahip olmayı beceremedim. Yaşanan yoğun duygusallık ve eylemlerin heyecanı her genç gibi beni de sarıp sarmaladı. Bununla övünüyorum da. Ama yukarda sözünü etmeye çalıştığım zaafı aşamadığım içinde kendimi eleştiriyorum.

1987—88'in ilk yarıyıl çalışmalarının (Kongreler, Paneller, Şenlikler, Kurultay hazırlıkları, eylemler) şimdiden titizlikle ele alınması, platformun bir eylem programına —ama mutlaka üzerinde uzlaşmaya varılan ve herkesin görüşlerinin aynı ciddiyetle ele alındığı bir eylem programına—kavuşturulması sorunu bence bu platformun varlığı— yokluğu sorundur.

Böylesine sorumlu, tarihsel bir görevi doğaldır ki eksiksiz tüm derneklerin katıldığı tartış-

malarla, planlı çalışmalarla yaşama geçirebiliriz. Platformda ve tüm derneklerde demokrasinin en alt düzeydeki ilişkilerden yönetim kademelerine dek sözcüğün tam anlamı ile soluk alıp vermesi "safça" bir dilek olmaktan çıkmalıdır.

Her fakültede bu anlayışla yola koyulacak dostlarım olduğuna inançla Van'dan Edirne'ye, Trabzon'dan Diyarbakır'a tüm öğrenci dostu dernek aktivistlerine derginiz aracılığıyla selamlarımı iletmek isterim.

Tek ve yığınsal bir gençlik örgütünü kendi ellerimizle kuracağız. Bu görevi kardeşlerimize devretmeyeceğiz!

TARIK TUNA

MEHMET ŞAKİR

toprak insanları

• Üzümün, tütünün, incirin, pamuğun, zeytinin, kompirin ve toprakla güreşen insanların öyküsü.
• Ege'de üretici sorunları ve kooperatifçilik
• Kırsal kesimde alternatif politika.

Bütün kitapçılarda!

DÖNEMEÇ YAYINLARI/İZMİR

Baskı Daily News Web Ofset Tesisleri Tel: 213 65 74

GÜN

ÇAĞRI

Behice Boran'ın yaşamı, savaşımıyla ilgili fotoğraf, ses ve görüntü bandı, yazı vb. belgeleri; Boran için hazırlanacak yayınlarda değerlendirilmek üzere toplamaya başladığımızı duyururuz.

Ellerinde, bu tür belgelerden bulunanların birer kopyasını adresimize göndermelerini ya da çoğaltamayacak durumda olanların bilgilendirmelerini bekliyoruz.

Çağrımızın kısa zamanda sonucuna ulaşacağı beklentisiyle...

GÜN

Adresimiz: Asmalıçeşme Sokak 14/2,
Sultanahmet, İstanbul
Menekşe Sokak 27/5, Kızılay, Ankara
856.Sokak 4/502, Konak, İzmir

Barış, toplumsal ilerleme ve sosyalizm yolunda 77 yıllık onurlu bir yaşam sonunda, Türkiye İşçi Partisi Genel Başkanı

Sayın

BEHİCE BORAN'ı

yitirdik. Tüm partili arkadaşlarının, birlik sürecindeki dostlarının acılarını paylaşıyoruz.

Yaşamı hepimize örnek olsun. İşçi sınıfımızın, halkımızın başı sağ olsun.

FİDEF Genel Yönetim Kurulu adına
Genel Başkan Hasan ÖZCAN

YARIN YAYINLARI

Yine De Gülümseyerek
Nihat Behram
Yüz Seçme Şiir, 217 sayfa, 1575 lira
Nihat Behram'ın 1980'den sonra ülkemizde ilk kitabı. 20.şiir yılının yüz seçme şiiri.

Dingin ve Kuşkusuz
Kemal Durmaz
Şiirler, 80 sayfa, 735 lira
Yarın dergisindeki şiirlerinden tanıdığınız şairin ilk kitabı.

Güneyde Söyleşiler
Marta Traba
Türkçesi: Gürhan Uçkan
Roman, 202 sayfa, 1260 lira
Latin Amerikanın büyük yazarlarından Traba'nın türkçedeki ilk kitabı. Dikta dönemlerinde Arjantin ve Uruguay'ı anlatıyor.

KEMAL DURMAZ
dingin ve kuşkusuz

Tek istekleriniz için ederi kadar posta pulu gönderiniz. 5000 lirayı aşan istekler ödemeli, yüzde 20 indirimli gönderilir. Yayınevimiz Cumhuriyet ve ABC Kulüplerinin üyesidir.

Gençliğin Uluslararası Dayanışmasının Gür Sesi

1944 yılı, dünyadaki direniş hareketleriyle faşizmin ve Alman emperyalizminin yıkılışını ve sonunu getirirken, Ekim-Kasım 1945'te Londra'da toplanan "Dünya Gençlik Konferansı", gençliğin uluslararası örgütlenmesi ve eylemleri doğrultusunda yeni bir dönemin başlangıcını oluşturuyordu.

Konferans, 10 Kasım 1945'te *"Dünya Demokratik Gençlik Federasyonu"*'nun (WFDY) kurulduğunu açıkladı. 63 ülkeden 30 milyon genci temsil eden 585 delege, dünya gençliğinin *"Barış"* meşalesini yakıyor ve DDGF'nin ilk görevinin, *"Dünyada barış, özgürlük, demokrasi, bağımsızlık ve eşitlik uğrunda çalışmak; bu uğurda birleşmek"* olduğunu vurgulayan bir bildiri yayınlıyorlardı. Böylece tarihte ilk kez, çeşitli ideolojik ve politik görüşlerden gençlik delegeleri, demokratik-anti emperyalist bir platformda birleşti ve gençlik hareketinin uluslararası sesini oluşturdu.

Yine 2. Dünya Savaşı sonrasında kurulan "Uluslararası Öğrenciler Birliği", DDGF'nin üyesi olmuş ve bu gençlik örgütü 17 Kasım'ı "Uluslararası Öğrenciler Günü" olarak ilan etmiştir. Böylece 10 Kasım DDGF'nin kuruluş günü de dikkate alınarak, her yıl 10-17 Kasım arasında *"Barış ve ulusal bağımsızlık uğruna mücadele için"* dünya öğrenci ve gençlik haftası düzenlenmektedir.

Dünya gençliğinin *"uluslararası barış, dostluk ve dayanışma"* istemlerine seslenebilmek ve onların akademik-politik hak ve özgürlüklerini, en gelişkin biçimde kullanabilmelerini sağlamak amacıyla etkinliklerini sürdüren DDGF, aynı zamanda anti-emperyalist, anti-sömürücü bir politikayı da kendine ana hedef seçiyor. Silahsızlanma sorunu nükleer savaş tehlikesine karşı dünyanın dört yanında eylemler düzenliyor. Temmuz, Ağustos 1985'te Moskova'da yapılan 12. Gençlik ve Öğrenci Festivali, katıldığı somut etkinliklerden yalnızca birisi. Bunun yanı sıra DDGF'nin düzenlediği uluslararası gençlik konferansları arasında, "Hint Okyanusu'nu barış, güvenlik ve işbirliği bölgesi haline getirmek" üzere Madras'ta 1976'da yapılan konferans, "Avrupa Gençlik ve Öğrenci Silahsızlanma Konferansı (Budapeşte, 1978)", "Dünya Barış, Detant ve Silahsızlanma Oturumu (Helsinki, 1981)" vb. yer alıyor.

Bugün 134 ülkeden 300'ün üzerinde gençlik örgütü DDGF'nin üyesidir ve 200 milyondan fazla genç bu örgütlerde temsil edilmektedir. Birleşmiş Milletler de içinde olmak üzere, birçok uluslararası örgütün desteğini alan bu kuruluş, demokratik doğasının bir sonucu olarak, uluslararası demokrasi mücadelesi içinde giderek daha çok prestij kazanıyor ve gücünü artırıyor.

DDGF kuruluşunun 42. yılında, gençliğin sosyal-ekonomik-kültürel sorunlarına çözüm bulabilmek ve onların *"dünya barışı, toplumlararası dostluk ve anlayış"* ideallerini yükseltmek üzere, 10-17 Kasım "Dünya Gençlik ve Öğrenci Haftası" için *"demokratik dayanışma"* etkinliklerine hazırlanıyor.

Biz de bu sayımızda, DDGF'nin kuruluşunun 42. yılını kutlarken, milyonlarca genci bağrında barındıran gençlik örgütlerinin evrensel bir platformda düzenlediği bu etkinlikleri tüm gücümüzle destekliyor; gençliğin uluslararası dayanışmasının en somut örneklerinden biri olan "Dünya Gençlik ve Öğrenci Haftası"nı coşkuyla selamlıyoruz.